

Lagrådsremiss

Förbättrade möjligheter till licensiering av upphovsrätt

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 7 mars 2013

Tobias Billström

Amina Lundqvist
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen lägger regeringen fram ett antal förslag som syftar till att skapa större möjligheter för användare av upphovsrättsligt skyddade verk, t.ex. musik, litteratur och bilder, att med en organisation som företräder upphovsmän ingå avtal som ger rätt att använda även verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen (avtalslicens). Myndigheter och företag ges möjlighet att ingå sådana avtal för digital kopiering och tillgängliggörande av verk för att tillgodose behovet av information inom verksamheten. Bibliotek och arkiv ges motsvarande möjlighet för att kunna digitalisera och tillgängliggöra de egna samlingarna. Radio- och tv-företag får rätt att ingå avtal om tillgängliggörande på begäran, t.ex. via internet. Slutligen införs det en generell avtalslicens för att möjliggöra heltäckande avtal även i andra fall än de som särskilt anges i lagen.

Vidare föreslås en ändring av kravet för att en organisation som förvaltar rättigheter ska vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan. Upphovsmännens nationalitet ska inte längre ha någon betydelse. Motsvarande ändring föreslås i fråga om en organisations behörighet att inkassera upphovsrättsliga ersättningar.

I lagrådsremissen föreslås också att möjligheterna för bibliotek och arkiv att fritt framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk utökas.

Det lämnas dessutom förslag som syftar till att genomföra ett EU-direktiv om förlängd skyddstid för musik. Utövande konstnärers och framställares rättigheter till utgivna eller offentliggjorda ljudupptagningar ska förlängas från 50 till 70 år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 november 2013.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister	20
3	Ärendet och dess beredning	21
4	Det upphovsrättsliga regelverket	23
5	Inledande överväganden om avtalslicenser	25
6	Behörighet att träffa avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättslig ersättning	30
7	Avtalslicens för myndigheter, företag och organisationer m.fl.	35
8	Avtalslicens och fria utnyttjanden vid arkiv och bibliotek.....	39
9	Avtalslicens för radio- och tv-företag	46
10	En generell avtalslicens.....	52
11	Genomförandet av ändringar i skyddstidsdirektivet	59
11.1	Direktivet.....	59
11.2	Skyddstiden för ljudupptagningar	60
11.3	Skyddstiden för musikaliska verk med text.....	68
12	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	69
13	Konsekvenser av förslagen	71
14	Författningskommentar	75
14.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	75
14.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister	97
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Avtalad upphovsrätt (SOU 2010:24).....	98
Bilaga 2	Lagförslagen i betänkandet Avtalad upphovsrätt (SOU 2010:24).....	107
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser (SOU 2010:24)	124
Bilaga 4	Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter	126
Bilaga 5	Sammanfattning av departementspromemorian Förlängd skyddstid för musik (Ds 2012:44)	131
Bilaga 6	Lagförslaget i promemorian Förlängd skyddstid för musik (Ds 2012:44)	132

Bilaga 7 Förteckning över remissinstanser (Ds 2012:44)..... 137

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
2. lag om ändring i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrätts-
tvister.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Häri genom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att rubrikerna närmast före 42 f och 42 g §§ ska utgå,

dels att 16, 21, 26 m, 26 p, 42 a, 42 b, 42 d, 42 e, 43, 45–48, 49, 49 a och 58 §§ samt rubrikerna närmast före 42 b, 42 d, 42 e och 48 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 42 c § ska lyda ”Avtalslicens för undervisningsverksamhet”,

dels att det i lagen ska införas fem nya paragrafer, 42 h och 45 a–45 d §§, samt närmast före 42 h § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §²

De arkiv och bibliotek som avses i tredje och fjärde styckena har rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram,

1. för bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål,

2. för att tillgodose lånesökandes önskemål om enskilda artiklar eller korta avsnitt eller om material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, eller

3. för användning i läsapparater.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande.

Bestämmelser om avtalslicens för spridning av exemplar till allmänheten i andra fall och för överföring av verk till allmänheten finns i 42 d §.

Rätt till exemplarframställning och spridning enligt denna paragraf har

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,

2. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna, och

3. folkbiblioteken.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EUT L 265, 11.10.2011, s. 1, CELEX 32011L0077).

² Senaste lydelse 2008:1416.

Regeringen får i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges i tredje stycket ska ha rätt till exemplarframställning enligt denna paragraf.

21 §³

Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentliggjorda verk offentligt

1. vid tillfällen där framförandet av sådana verk inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte samt

2. vid undervisning eller gudstjänst.

Riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse. Framförandet får ske endast i riksdagens eller myndigheternas egna lokaler.

Riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse och, *beträffande arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje stycket, genom ett tekniskt hjälpmedel avsett för enstaka besökare i syfte att tillgängliggöra verk som ingår i de egna samlingarna.* Framförandet får ske endast i riksdagens eller myndigheternas egna lokaler.

Första stycket 2 ger inte rätt att i förvärvssyfte framföra sammansättningar vid undervisning.

26 m §⁴

Endast organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade *svenska* upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§. Organisationen *skall* kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen *skall* rättighetshavare som inte företräds

Endast *en* organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§. Organisationen *ska* kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen *ska* rättighetshavare som inte företräds av orga-

³ Senaste lydelse 2005:359.

⁴ Senaste lydelse 2005:359.

av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkare som avses i 26 k § första stycket *skall* anmäla sig hos en sådan organisation som avses i första stycket. Näringsidkaren *skall* på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen *skall* framgå antalet anordningar enligt 26 k § andra stycket.

organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkare som avses i 26 k § första stycket *ska* anmäla sig hos en sådan organisation som avses i första stycket. Näringsidkaren *ska* på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen *ska* framgå antalet anordningar enligt 26 k § andra stycket.

26 p §⁵

Endast organisation som företräder ett flertal *svenska* upphovsmän på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen *skall* kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningskyldig *skall* på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Endast *en* organisation som företräder ett flertal upphovsmän *till i Sverige använda verk* på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen *ska* kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningskyldig *ska* på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

⁵ Senaste lydelse 2007:521.

En avtalslicens som avses i 42 b–42 g §§ gäller för utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal *svenska* upphovsmän på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen.

För att ett verk ska få utnyttjas med stöd av 42 c § krävs att avtalet med organisationen har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.

När ett verk utnyttjas med stöd av 42 e § har upphovsmannen rätt till ersättning.

När ett verk utnyttjas med stöd av 42 b, 42 c, 42 d, 42 f eller 42 g § tillämpas följande. De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

En avtalslicens som avses i 42 b–42 h §§ gäller för utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän *till i Sverige använda verk* på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. *För att ett verk ska få utnyttjas med stöd av 42 c § krävs att avtalet med organisationen har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.*

De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

⁶ Senaste lydelse 2011:94.

Gentemot den som använder ett verk med stöd av 42 f § får krav på ersättning göras gällande endast av de avtalsslutande organisationerna. Kraven ska framställas samtidigt.

Framställning av exemplar inom myndigheter, företag och organisationer m.fl.

Avtalslicens för myndigheter, företag och organisationer m.fl.

42 b §⁷

Riksdagen, beslutande kommunala församlingar, statliga och kommunala myndigheter samt företag och organisationer får för att tillgodose behovet av information inom sin verksamhet framställa exemplar genom reprografiskt förfarande av utgivna litterära verk och av konstverk som finns återgivna i anslutning till texten i ett sådant verk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalsslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen.

Riksdagen, beslutande kommunala församlingar, statliga och kommunala myndigheter samt företag och organisationer får för att tillgodose behovet av information inom sin verksamhet framställa exemplar av samt överföra och framföra offentliggjorda litterära verk och konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalsslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen, överföringen eller framförandet.

Arkiv och biblioteks möjligheter att överföra verk till allmänheten m.m.

Avtalslicens för vissa arkiv och bibliotek

42 d §⁸

De arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje och fjärde styckena har, om avtalslicens gäller enligt 42 a §, rätt

1. att överföra verk, dock inte datorprogram, till lånesökande såvitt gäller enskilda artiklar, korta avsnitt eller material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, och

2. att sprida exemplar som framställts med stöd av 16 § första stycket 2 till lånesökande i andra fall än de som avses i 16 § andra stycket.

Första stycket gäller inte, om

De arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje och fjärde styckena får framställa exemplar av verk som ingår i de egna samlingarna och tillgängliggöra offentliggjorda sådana verk för allmänheten, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte, om

⁷ Senaste lydelse 2005:359.

⁸ Senaste lydelse 2005:359.

upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot *överföringen* eller *spridningen*.

upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot *exemplarframställningen* eller *tillgängliggörandet*, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Utsändning i ljudradio eller television

Avtalslicenser för radio och tv

De radio- och televisionsföretag som regeringen i enskilda fall beslutar får sända ut utgivna litterära och musikaliska verk samt offentliga konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

42 e §⁹

Ett radio- eller tv-företag får sända ut offentliga litterära och musikaliska verk samt offentliga konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §. Om verket ingår i ett radio- eller tv-program som företaget sänder ut, får företaget också överföra verket till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till det från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer. Företaget får även framställa sådana exemplar som är nödvändiga för överföringen.

Första stycket gäller inte sceniska verk och inte heller andra verk, om upphovsmannen har förbjudit företaget att sända ut verket eller det av andra skäl finns särskild anledning att anta att han motsätter sig utsändningen. Första stycket gäller inte sådan vidare-sändning som avses i 42 f §.

Första stycket gäller inte sceniska verk och inte heller andra verk, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot utsändningen eller överföringen, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet. Första stycket gäller inte sådan vidaresändning som avses i 42 f §.

Vid utsändning över satellit sändarföretaget samtidigt verkställer

utsändning genom en marksändare.

Generell avtalslicens

42 h §

Var och en får inom ett avgränsat användningsområde framställa exemplar av verk eller till-

⁹ Senaste lydelse 2005:359.

gängliggöra offentliggjorda verk för allmänheten också i andra fall än de som anges i 42 b–42 g §§, om avtalslicens gäller enligt 42 a § och det är en förutsättning för utnyttjandet att användaren genom avtalet med organisationen ges rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen eller tillgängliggörandet, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

43 §¹⁰

Upphovsrätt till ett verk gäller *intill* utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled eller, i fråga om verk som avses i 6 §, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår. *Upphovsrätt till ett filmverk gäller i stället intill utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren och kompositören av musik som har skapats speciellt för verket.*

Upphovsrätt till ett verk gäller *till* utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled eller, i fråga om verk som avses i 6 §, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår.

I stället för det som anges i första stycket gäller upphovsrätt till

1. ett filmverk, till utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren och kompositören av musik som har skapats speciellt för verket, och

2. ett musikaliskt verk med text, till utgången av sjuttionde året

¹⁰ Senaste lydelse 1995:1273.

efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och textförfattaren, om musik och text har skapats speciellt för verket.

45 §¹¹

En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklore genom att

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och
3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller *intill* utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes *eller, om* upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41, 42, 42 a, 42 c, 42 d, 42 f och 42 g §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

45 a §

Om en utövande konstnär som har rätt till en ljudupptagning enligt 45 § har överlåtits denna rätt till en framställare av ljudupp-

¹¹ Senaste lydelse 2011:94.

tagningar mot en engångsersättning, har konstnären rätt till särskild ersättning av framställaren (tilläggsersättning) för varje år som följer på det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes. Om två eller flera konstnärer som har rätt till tilläggsersättning samverkat vid framförandet, tillkommer ersättningen dem gemensamt.

Tilläggsersättningen ska uppgå till tjugo procent av de intäkter som framställaren haft till följd av rätten att utnyttja upptagningen. Framställarens intäkter från uthyrning av upptagningen eller ersättning till framställaren med stöd av 26 k eller 47 § ska dock inte tas med vid beräkningen.

Ett avtalsvillkor som inskränker konstnärens rätt enligt denna paragraf är ogiltigt.

45 b §

Endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området får kräva in tilläggsersättning enligt 45 a §. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen ska konstnärer som inte företräds av organisationen vara likställda med konstnärer som organisationen företräder.

Framställaren ska på begäran av organisationen lämna det underlag som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas.

45 c §

Om en utövande konstnär som har rätt till en ljudupptagning enligt 45 § har överlåtit denna rätt till en framställare av ljudupptag-

ningar mot återkommande betalning, har konstnären, efter det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes, rätt till betalning utan avräkning för förskott eller avräkning på någon annan grund. Avräkning får dock ske om konstnären uttryckligen godkänt det.

45 d §

Om en utövande konstnär som har rätt till en ljudupptagning enligt 45 § har överlåtit denna rätt till en framställare av ljudupptagningar, har konstnären, efter det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes, rätt att häva avtalet om

1. framställaren inte bjuder ut upptagningen till försäljning i tillräckligt antal exemplar och överför den till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till den från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer, och

2. konstnären har uppmanat framställaren att göra upptagningen tillgänglig för allmänheten på de sätt som anges i 1 och framställaren inte inom ett år från uppmaningen gör detta.

Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet och överlåtit sina rättigheter till upptagningen till framställaren, kan de endast gemensamt lämna uppmaning och hävningsförklaring.

Om avtalet hävs, har konstnären rätt att behålla mottagen ersättning.

Ett avtalsvillkor som inskränker konstnärens rätt enligt denna paragraf är ogiltigt.

En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *femtionde* året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *femtionde* året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m, 42 a, 42 c, 42 d och 42 g §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. *Dessutom ska 42 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.*

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *sjuttionde* året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *sjuttionde* året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. *Hävs ett avtal enligt 45 d §, gäller dock inte längre rättigheterna.* Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra-fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 42 a–42 h §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf.

¹² Senaste lydelse 2011:94.

tagits upp genom utlåning.

47 §¹³

Oavsett bestämmelserna i 45 § första stycket och 46 § första stycket får ljudupptagningar användas vid

1. ett offentligt framförande, eller

2. en överföring till allmänheten utom i fall då överföringen sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till ljudupptagningarna från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

Vid användning som avses i första stycket har framställaren samt de utövande konstnärer vars framförande finns på upptagningen rätt till ersättning. Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras gällande endast av dem gemensamt. Mot den som har använt anordningen *skall* konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal *svenska* utövande konstnärer eller framställare. Organisationerna *skall* framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § *femte* stycket.

Bestämmelsen i 11 § andra stycket *skall* tillämpas i de fall som avses i denna paragraf.

Denna paragraf gäller inte ljudfilm.

Radio- och televisionsföretag

Ett radio- eller *televisionsföretag* har, med de inskränkningar som

Vid användning som avses i första stycket har framställaren samt de utövande konstnärer vars framförande finns på upptagningen rätt till ersättning. Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras gällande endast av dem gemensamt. Mot den som har använt anordningen *ska* konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare *vars framföranden eller upptagningar används i Sverige*. Organisationerna *ska* framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § *tredje* stycket.

Bestämmelsen i 11 § andra stycket *ska* tillämpas i de fall som avses i denna paragraf.

Radio- och tv-företag

48 §¹⁴

Ett radio- eller *tv-företag* har, med de inskränkningar som före-

¹³ Senaste lydelse 2005:359.

¹⁴ Senaste lydelse 2011:94.

föreskrivs i *tredje stycket*, en uteslutande rätt att förfoga över en ljudradio- eller televisionsutsändning genom att

1. ta upp utsändningen på en anordning genom vilken den kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av utsändningen,
3. sprida exemplar av en upptagning av utsändningen till allmänheten,
4. tillåta återutsändning eller en återgivning för allmänheten på platser där allmänheten har tillträde mot inträdesavgift, eller

5. tillåta att en upptagning av utsändningen på trådbunden eller trådlös väg överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till upptagningen från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

De rättigheter som avses i första stycket 2, 3 och 5 gäller till utgången av femtionde året efter det år då utsändningen ägde rum.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e och 42 g §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med företagets samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Om ett radio- eller *televisionsföretag* har krav på ersättning för en sådan vidaresändning som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, ska företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § *femte* stycket.

Om ett radio- eller *tv-företag* har krav på ersättning för en sådan vidaresändning som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, ska företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § *tredje* stycket.

49 §¹⁵

Den som har framställt en katalog, en tabell eller ett annat dylikt arbete i vilket ett stort antal uppgifter har sammanställts eller vilket är resultatet av en väsentlig investering har uteslutande rätt att framställa exemplar av arbetet och göra det tillgängligt för allmänheten.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet framställdes. Om arbetet har gjorts tillgängligt för allmänheten inom femton år från framställningen, gäller dock rätten till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet först gjordes tillgängligt för allmänheten.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14, 16–22, 25–

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14, 16–22, 25–

¹⁵ Senaste lydelse 2011:94.

26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 g §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentliggjort arbete är *ogiltiga*.

26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Ett avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentliggjort arbete är *ogiltigt*.

49 a §¹⁶

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 g och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

58 §¹⁷

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller i mål om ersättning som avses i 17 och 18 §§, 26 a § första stycket, 42 a § tredje stycket eller 47 § och i mål i vilket motsvarande ersättning begärs på grund av en hänvisning i 45, 46, 48, 49 eller 49 a § samt i mål om ersättning för en sådan vidaresändning som avses i 42 f §.

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller i mål om ersättning som avses i 17 och 18 §§, 26 a § första stycket eller 47 § och i mål i vilket motsvarande ersättning begärs på grund av en hänvisning i 45, 46, 48, 49 eller 49 a § samt i mål om *ersättning för utnyttjande med stöd av 42 e §* eller ersättning för en sådan vidaresändning som avses i 42 f §.

¹⁶ Senaste lydelse 2011:94.

¹⁷ Senaste lydelse 2005:359.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2013.

2. De nya bestämmelserna ska tillämpas även på verk och prestationer som har tillkommit före ikraftträdandet. De nya bestämmelserna i 45 § andra stycket och 46 § andra stycket ska dock inte tillämpas om skyddstiden har löpt ut vid lagens ikraftträdande.

3. Äldre bestämmelser gäller i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. 45 a, 45 c och 45 d §§ ska dock tillämpas även på avtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

4. Om inte annat uttryckligen har avtalats ska en överlåtelse, genom vilken en utövande konstnär före ikraftträdandet har överlätit den rätt till en ljudupptagning som konstnären har enligt 45 § till en framställare av ljudupptagningar, anses omfatta även tid efter det att skyddstiden för den utövande konstnären rätt enligt äldre bestämmelser löpt ut.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas när det uppkommer en tvist om ingåendet av ett avtal som utgör en förutsättning för en avtalslicens enligt 42 b, 42 c, 42 d eller 42 g § eller, när det gäller vidare-sändning genom kabel, 42 f § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Lagen tillämpas även vid motsvarande tvister som kan uppkomma dels till följd av hänvisningarna till 42 b–42 d, 42 f och 42 g §§ i 45, 46, 48, 49 och 49 a §§ lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, dels när avtal om exemplarframställning ska ingås med svenska radio- eller *televisionföretag* eller avtal om vidare-sändning genom kabel ska ingås med radio- eller *televisionföretag* som verkställer utsändningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag tillämpas när det uppkommer en tvist om ingåendet av ett avtal som utgör en förutsättning för en avtalslicens enligt 42 b, 42 c, 42 d, 42 e eller 42 g eller, när det gäller vidare-sändning genom kabel, 42 f § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Lagen tillämpas även vid motsvarande tvister som kan uppkomma dels till följd av hänvisningarna till 42 b–42 g §§ i 45, 46, 48, 49 och 49 a §§ lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, dels när avtal om exemplarframställning ska ingås med svenska radio- eller *tv-företag* eller avtal om vidare-sändning genom kabel ska ingås med radio- eller *tv-företag* som verkställer utsändningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Denna lag träder i kraft den 1 november 2013.

¹ Senaste lydelse 2011:95.

3 Ärendet och dess beredning

Nya avtalslicensbestämmelser

I samband med genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (direktivet om upphovsrätten i informationssamhället, EGT L 167, 22.6.2001 s. 10, Celex 32001L0029) infördes två nya avtalslicenser (angående innebörden av avtalslicens, se avsnitt 4). I förarbetena uttalades att vissa ytterligare frågor om avtalslicenser och inkassering av privatkopieringsersättning skulle ses över när direktivet hade genomförts. En sådan utestående fråga var om det är lämpligt att de organisationer som ingår avtal eller inkasserar ersättning ska företräda ett flertal *svenska* upphovsmän. En annan fråga var om det bör finnas utrymme för flera organisationer inom samma område att vara behöriga. Det ansågs också behöva utredas om det ska införas en avtalslicens för tillgängliggörande på begäran av litterära och konstnärliga verk och kommersiella ljudupptagningar som ingår i ett radio- eller tv-program. Dessutom nämndes i förarbetena frågan om det finns behov av att utöka avtalslicensen för kopiering inom myndigheter, företag och organisationer till digital kopiering (prop. 2004/05:110 s. 49, 144, 244, 246 f. och 251).

När Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/84/EG av den 27 september 2001 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) (följerättsdirektivet, EGT L 272, 13.10.2001, s. 32, Celex 32001L0084) genomfördes i svensk rätt gjordes motsvarande förarbetsuttalanden om en översyn av vilka krav som ska ställas på organisationer som inkasserar följerrättsersättning (prop. 2006/07:79 s. 49 f.).

Vid ett möte våren 2008 med Justitiedepartementet framförde Kungl. biblioteket (KB) att lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) behöver ändras för att göra det möjligt att tillgängliggöra hela verk och samlingar digitalt. KB menade att den nuvarande avtalslicensen för förfoganden vid vissa arkiv och bibliotek är alltför snäv. Liknande synpunkter framfördes av KB i oktober 2008 i ett remissvar på Grönboken ”Upphovsrätten i kunskapsekonomi” KOM (2008) 466 slutlig (Ju2008/6954/L3).

Över tiden har det framställts krav på utökade och nya avtalslicenser från både användare och rättighetshavare. I övriga nordiska länder finns, på samma sätt som i Sverige, bestämmelser om olika utnyttjanden som kan omfattas av avtalslicens. I Danmark infördes dessutom i juli 2008 en generell avtalslicens för att möjliggöra för användare och rättighetshavare att ingå avtal med avtalslicensverkan i andra fall än de som särskilt anges i lagen.

Avtalslicenserna bygger på att det finns representativa organisationer som kan förhandla för rättighetshavarna med dem som vill använda verken och se till att rättighetshavarna får ersättning. Riksdagen har i olika sammanhang fört fram att fördelningssystemet för avtalslicenserna bör ses över (se bl.a. Lagutskottets betänkande 2003/04:LU17 s. 19 f.).

Regeringen utsåg i april 2008 en särskild utredare att göra en översyn av vissa frågor om upphovsrätt (dir. 2008:37). Uppdraget omfattade bl.a.

de frågor om avtalslicenser och inkassering av ersättningar som inte kunde behandlas i samband med genomförandet av direktivet om upphovsrätten i informationssamhället och följerättsdirektivet.

I juni 2009 beslutades tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2009:65). Utredningen gavs då i uppdrag att överväga om upphovsrättslagen bör ändras för att underlätta för bibliotek och arkiv att digitalisera och tillgängliggöra upphovsrättsligt skyddade verk, om en generell avtalslicens bör införas samt om upphovsrättslagen bör ändras för att säkerställa att de ersättningar som betalas till en organisation på grundval av avtalslicenser kommer rättighetshavarna till del.

Utredaren överlämnade i april 2010 delbetänkandet *Avtalad upphovsrätt* (SOU 2010:24). I betänkandet föreslås bl.a. att endast en organisation per område ska vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan, att flera av de nuvarande bestämmelserna om avtalslicens ska utvidgas samt att en ny generell avtalslicens ska införas i upphovsrättslagen.

I delbetänkandet föreslås vidare ett flertal nya bestämmelser med avseende på upphovsrättens övergång (3 kap.). Förslagen i den delen behandlas inte i denna lagrådsremiss. Här behandlas inte heller de förslag som utredningen lämnade i slutbetänkandet *En ny upphovsrättslag* (SOU 2011:32).

En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 1*. Utredarens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Delbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Ju2010/3129/L3).

Förlängd skyddstid för musik

Den 27 september 2011 antog Europaparlamentet och rådet direktiv (2011/77/EU) om ändring av direktivet 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (direktivet, EUT L 265, 11.10.2011, s. 1, Celex 32011L0077). Direktivet innehåller bestämmelser om en förlängning av skyddstiden för utövande konstnärers och framställares rätt till utgivna eller offentliggjorda ljudinspelningar från 50 till 70 år samt bestämmelser som syftar till att säkerställa att utövande konstnärer får del av de intäkter som förlängningen av skyddstiden medför. Direktivet reglerar också hur skyddstiden ska beräknas för musikaliska verk med text där musik och text skapats för att användas tillsammans. Medlemsstaterna ska ha genomfört direktivet den 1 november 2013.

Direktivet finns som *bilaga 4*.

Med anledning av direktivet utarbetades inom Justitiedepartementet departementspromemorian *Förlängd skyddstid för musik* (Ds 2012:44). Promemorian innehåller förslag till hur direktivet ska genomföras. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 5*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 6*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2012/6967/L3).

Överläggningar har hållits med övriga nordiska länder om hur direktivet bör genomföras.

4 Det upphovsrättsliga regelverket

Upphovsrätt

Upphovsrätten är den rätt som författare, kompositörer, konstnärer och andra upphovsmän har till sina verk. Upphovsrätten omfattar resultatet av varje skapande verksamhet som uppnår en viss grad av originalitet (verkshöjd). Exempel på verk är romaner, noveller, filmer, dikter, musikaliska verk, sceniska verk samt målningar och andra konstverk. Också datorprogram är verk i upphovsrättslagens mening.

Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har enligt upphovsrättslagen vissa rättigheter till verket. Dessa rättigheter är dels ekonomiska, dels ideella.

De ekonomiska rättigheterna innebär en rätt att förfoga över verket i två hänseenden. För det första har upphovsmannen en ensamrätt att framställa exemplar av verket. För det andra har upphovsmannen en ensamrätt att göra verket tillgängligt för allmänheten. Detta kan ske på fyra olika sätt, nämligen genom att verket överförs till allmänheten, genom att verket framförs offentligt, genom att exemplar av verket visas offentligt eller genom att exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annars sprids till allmänheten. Rättigheterna innebär att ingen annan än upphovsmannen får använda verket på dessa sätt utan upphovsmannens samtycke.

Också de ideella rättigheterna kan delas in i två delar. Den ena innebär att upphovsmannen har rätt att anges när exemplar av hans eller hennes verk framställs eller när verket görs tillgängligt för allmänheten. Den andra innebär att upphovsmannen har en rätt att sätta sig emot att verket ändras så att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks eller att verket görs tillgängligt för allmänheten i en sådan form eller i ett sådant sammanhang att hans eller hennes litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks.

I de ekonomiska ensamrättigheterna finns en rad inskränkningar som motiveras av hänsyn till olika allmänna eller enskilda intressen. Det är t.ex. tillåtet att utan tillstånd från upphovsmannen under vissa förutsättningar framställa exemplar av offentliggjorda verk för privat bruk, att citera, att framställa och sprida exemplar inom vissa arkiv och bibliotek samt att framställa exemplar för personer med funktionshinder.

Upphovsrätten varar som huvudregel under upphovsmannens livstid och 70 år efter hans eller hennes död.

Intrång i de rättigheter som upphovsrättslagen ger kan medföra straff, skadestånd och andra sanktioner.

Till upphovsrätten närstående rättigheter

Vissa upphovsrätten närstående rättigheter är också skyddade enligt upphovsrättslagen. Till dessa hör de utövande konstnärernas rättigheter till sina framföranden, de rättigheter som framställare av upptagningar av ljud eller av rörliga bilder har till sina upptagningar samt radio- och tv-företagens rättigheter att förfoga över sina utsändningar. Hit hör också det särskilda skyddet för databaser och andra sammanställningar och

skyddet för fotografiska bilder. Den ensamrätt som dessa rättighetshavare har motsvarar i stor utsträckning det egentliga upphovsrättsskyddet.

Internationella konventioner och EU-regler

Upphovsrättslagen bygger till stor del på internationella överenskommelser. Till de mest betydelsefulla hör Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk (Bernkonventionen) och Internationella konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram och radioföretag (Romkonventionen). Till följd av dessa överenskommelser är upphovsrättslagen också tillämplig i förhållande till utländska verk och prestationer. I samband med att Världshandelsorganisationen (World Trade Organisation, WTO) bildades år 1994 antogs inom organisationen en immaterialrättslig överenskommelse, Avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter. Avtalet är känt som TRIP:s-avtalet och ratificerades av Sverige år 1996, då det också trädde i kraft. Samma år tillkom inom ramen för Världshandelsorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO) två fördrag, WIPO-fördraget om upphovsrätt (WCT) och WIPO-fördraget om framföranden och fonogram (WPPT). Fördragen syftade till att uppdatera det internationella skyddet för upphovsrätt respektive utövande konstnärer och fonogramproducenter, framför allt när det gäller digitala utnyttjanden. Sverige tillträdde fördragen i december 2009.

Upphovsrätten regleras också i hög grad av olika EU-direktiv som har genomförts i svensk rätt. Ett av dessa är det tidigare nämnda direktivet om upphovsrätten i informationssamhället. Det genomfördes i svensk rätt genom lagändringar i upphovsrättslagen som trädde i kraft den 1 juli 2005 (SFS 2005:359).

Avtalslicenser

Inskränkningarna i upphovsrätten ger rätt att i viss utsträckning fritt utnyttja ett upphovsrättsligt skyddat verk. Vill någon utnyttja ett sådant verk i andra fall krävs det att ett avtal ingås med upphovsmannen. På särskilda områden kan dock användning av skyddade verk också grundas på bestämmelserna om avtalslicens i upphovsrättslagen. Med avtalslicens avses att en part kan träffa avtal om användning av verk med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området och därigenom få rätt att använda också verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen. Avtalet utsträcks alltså till att omfatta sådana utanförstående upphovsmän (avtalslicensverkan). Syftet är att användaren ska kunna få alla de rättigheter som han eller hon behöver för sin verksamhet, samtidigt som upphovsmännen ska få ersättning.

I dag finns det möjlighet att träffa avtal med avtalslicensverkan för framställning av exemplar inom myndigheter och företag och inom undervisningsverksamhet. Arkiv och bibliotek har också vissa möjligheter att med stöd av avtalslicens tillgängliggöra verk för allmänheten. Vidare kan avtalslicens användas vid utsändning och vidareutsändning av radio- och tv-program samt vid återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material i radio och tv.

5 Inledande överväganden om avtalslicenser

Regeringens bedömning: Möjligheterna att utnyttja verk och andra skyddade prestationer med stöd av avtalslicens bör utökas.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Med några få undantag delar remissinstanserna bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning

En övergripande bedömning

Det är mer än 50 år sedan den första avtalslicensen infördes. Sedan dess har flera avtalslicenser införts, den senaste år 2011. Utredningen bedömer att möjligheten att träffa avtal med avtalslicensverkan bör utökas och föreslår att flera av de särskilda avtalslicenserna utvidgas samt att en helt ny generell avtalslicens införs. Innan regeringen i det följande behandlar de enskilda förslagen (se avsnitt 6–10) tar regeringen här övergripande ställning till om det finns anledning att utvidga möjligheten att ingå avtal med sådan verkan och om det finns några generella hinder mot det. I detta sammanhang behandlas frågor som några remissinstanser tar upp. En sådan fråga är om nuvarande regler är tillräckliga för att säkerställa att samtliga upphovsmäns intressen tas till vara på ett trygghande sätt. En annan är hur avtalslicenserna förhåller sig till internationella regler och det arbete som för närvarande pågår inom EU. Några remissinstanser invänder att avtalslicenser kan strida mot Sveriges internationella förpliktelser. Andra remissinstanser ställer sig tvekan till att ytterligare nationella bestämmelser om avtalslicenser införs samtidigt som frågor om licensiering av upphovsrätt behandlas inom EU.

Avtalslicenser förutsätter välfungerande förvaltningsorganisationer

Avtalslicenserna bygger på grundtanken att den som behöver tillstånd till utnyttjande av samtliga verk inom ett visst område på ett enkelt sätt ska kunna få en sådan rätt genom avtal med en organisation som representerar upphovsmännen. Olika organisationer har tagit på sig uppgiften att ingå avtal med användarna och fördela ersättningen till berörda upphovsmän. Det finns särskilda regler till skydd för de utanförstående upphovsmännens intressen. De utanförstående upphovsmännen ska behandlas på samma sätt som upphovsmän företrädna av organisationen i fråga om ersättning och förmåner. De har också rätt att i stället begära ersättning som hänför sig till utnyttjandet av just deras verk. Denna rätt gäller även när organisationen valt att använda medlen för kollektiva ändamål. Med undantag för vad som gäller för vidaresändning har de dessutom alltid rätt att meddela förbud mot användning.

I övrigt är det inte lagreglerat hur ersättning för användning av verk med stöd av avtalslicens ska fördelas. Det vilar alltså ett ansvar på de organisationer som ingår avtal med avtalslicensverkan att se till att avtalen blir rimliga också för utanförstående upphovsmän och att influtna

medel fördelas på ett rättvist sätt mellan upphovsmännen. Organisationerna måste vidare kunna hantera att utanförstående upphovsmän meddelar förbud mot användning eller kräver individuell ersättning. Avtalslicenserna förutsätter att organisationerna lever upp till detta ansvar och att förvaltningen av rättigheterna fungerar tillfredsställande.

Utredningen bedömer att organisationerna lever upp till ansvaret

Utredningen går igenom verksamheten hos de organisationer som i dag träffar avtal med avtalslicensverkan och hanterar fördelningen av medlen. Redogörelsen bygger i stor utsträckning på de uppgifter organisationerna själva har lämnat. Det har varit svårare för utredningen att inhämta uppgifter från utanförstående upphovsmän, men viss information har lämnats från organisationer som i olika sammanhang företräder dem.

Utredningen bedömer att organisationernas verksamhet är rättssäker och att de tar till vara de utanförstående upphovsmännens intressen på samma sätt som de egna upphovsmännens intressen.

Utredningen anser att den nuvarande ordningen för fördelning av ersättningen är noggrann och rättvis. De administrativa kostnaderna för förvaltningen tas ut på olika sätt. Vissa organisationer behandlar dessa som en kostnad för verksamheten och fördelar alltså överskottet, medan andra tar ut en fast avgift i samband med fördelningen av medlen. Utredningen gör bedömningen att kostnaderna är rimliga i förhållande till den administration och organisation som krävs för att utföra uppgiften.

Samma fördelningsmetoder används för icke medlemmar som för medlemmar. Fördelningssystemen omfattar alla ersättningsberättigade rättighetshavare, oavsett om de är medlemmar eller utanförstående och oberoende av om fördelningen grundar sig på en faktisk eller uppskattad användning, eller om stipendier används för att fördela medlen. Enligt utredningen är organisationerna mycket aktiva för att hitta de ersättningsberättigade personerna och rätten till ersättning preskriberas bara undantagsvis. Samma beviskrav används för ersättningskrav oavsett om den som vill ha ersättning är medlem i organisationen eller inte. Organisationerna tar själva fram underlag för fördelningen av ersättningen.

Avtalslicensordningen ställer också höga krav på öppenhet gentemot rättighetshavarna, inte minst när det gäller förutsättningarna för att få ersättning. Utredningen konstaterar att organisationerna arbetar på olika sätt för att nå ut till de ersättningsberättigade upphovsmännen. Några organisationer arbetar aktivt och i samarbete med användarna för att söka efter ersättningsberättigade rättighetshavare. Databaser har också byggts upp i detta syfte. Vidare informerar organisationerna om möjligheten att få ersättning, t.ex. genom annonsering i dags- och branschpress, via internet samt genom utskick till upphovsmän som tidigare sökt ersättning.

Organisationerna har vidare långtgående samarbeten med motsvarande organisationer i andra länder och det har inte framkommit någon kritik mot de svenska organisationernas sätt att ta till vara de utländska upphovsmännens intressen.

Nuvarande skyddsregler är tillräckliga

Utredningen ger alltså en bild av en välfungerande ordning där de medel som inkasseras från användare kommer upphovsmännen till del, oavsett om dessa företräds av de avtalsslutande organisationerna eller inte. Som konstateras av utredningen har det bara i enstaka fall förekommit oenighet kring den kollektiva förvaltningen av ersättningen.

De flesta remissinstanserna delar utredningens bedömning eller lämnar den utan invändning. Några få remissinstanser är dock av en annan uppfattning. De anser bl.a. att de som organisationer på olika sätt nekas inträde på avtalslicensmarknaden.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att den kritik som framkommer främst gäller organisationernas inbördes ställning, snarare än utanförstående upphovsmäns möjligheter att göra sina rättigheter gällande.

En sådan synpunkt är att organisationen vill kunna förvalta ersättningen till sina medlemmar även när en annan organisation ingått avtal. Avtalslicensernas huvudsyfte är att användaren genom ett enda avtal ska kunna klarera rättigheterna för samtliga verk inom ett visst område. Detta innebär att en organisation som företräder upphovsmän som inte är medlemmar i den avtalsslutande organisationen inte kan göra anspråk på att själv få ingå avtal i fråga om just sina medlemmar eller fördela ersättningen till dessa. Ansvaret att inkassera och fördela ersättningen till de enskilda upphovsmännen ligger hos den avtalsslutande organisationen. Skulle flera organisationer inom ramarna för samma avtal fördela medel till samma rättighetshavarkategori, skulle de administrativa kostnaderna öka.

Som nämns ovan ska förutsättningarna i fråga om ersättning vara desamma för medlemmar och utanförstående upphovsmän. Även om man som utanförstående upphovsman självklart kan ha synpunkter på de villkor som ställs upp i avtalet med användaren, innebär detta inte i sig att man förfördelas. För de utanförstående upphovsmän som inte accepterar de villkor som gäller enligt avtalet finns möjligheten att begära ersättning för den faktiska användningen. I en sådan situation kan organisationen förstås vara beroende av att upphovsmannen lämnar uppgifter till ledning för utbetalning av ersättningen.

Vidare är det självklart av avgörande betydelse för upphovsmän att de inte nekas medlemskap i eller anslutning till de organisationer som inkasserar och fördelar ersättningen. Ingenting framkommer heller som tyder på att så skulle ske. Däremot finns kritik mot att en organisation som företräder upphovsmän på ett visst område inte alltid beviljas medlemskap i t.ex. en paraplyorganisation. Det är dock inte lika självklart att en organisation ska ha rätt till medlemskap. Organisationerna kan ha sinsemellan olika syn på vilka villkor som ska gälla för avtal med användarna och hur fördelningssystemen ska se ut. En ovillkorlig rätt till medlemskap skulle kunna försvåra förvaltningen av rättigheterna. Ytterst skulle det drabba både upphovsmännen och användarna.

Någon remissinstans menar att det i praktiken inte är möjligt för utanförstående upphovsmän att stoppa användning av de egna verken. Ett meddelat förbud innebär dock att användaren inte har någon rätt att använda verket med stöd av avtalslicensen. Om verket ändå används,

gäller samma förutsättningar som när upphovsrättsligt skyddade verk i andra sammanhang används utan tillstånd.

Regeringen gör sammanfattningsvis samma bedömning som utredningen i fråga om hur organisationernas verksamhet fungerar.

Utredningen föreslår ändå att det i lagen införs ett krav på att parterna på lämpligt sätt ska offentliggöra att ett avtal som avses få avtalslicensverkan har ingåtts och då lämna sådan information om avtalet att krav på ersättning kan framställas.

Att de utanförstående upphovsmän vars rättigheter berörs av ett ingånget avtal får kännedom om avtalet och dess innehåll är självklart av avgörande betydelse för deras möjligheter att göra sin rätt gällande. Som framgår ovan arbetar organisationerna aktivt med att söka efter ersättningsberättigade upphovsmän och informera om möjligheterna att få ersättning. Regeringen ser därför inget behov av att nu införa ett sådant krav.

Även om organisationernas verksamhet fungerar tillfredsställande kan det finnas anledning till en tydligare reglering på området. Det bör dock i så fall ske inom ramen för den harmonisering på europeisk nivå som har inletts. Europeiska kommissionen presenterade den 11 juli 2012 ett förslag till direktiv om kollektiv rättighetsförvaltning, KOM (2012) 372 slutlig. Förslaget syftar till att harmonisera regler om bättre styrelseformer och insyn i fråga om kollektiva förvaltningsorganisationers verksamhet. Ett annat syfte är att uppmuntra och förenkla kollektiv gränsöverskridande licensiering av musikaliska verk. Det kan alltså bli aktuellt att införa ytterligare regler för organisationerna med anledning av direktivet.

Avtalslicenser är förenliga med internationell upphovsrätt

I det nämnda direktivet om upphovsrätten i informationssamhället regleras bl.a. i vilken utsträckning medlemsstaterna får göra inskränkningar i och undantag från ensamrättigheter som ges i direktivet (artikel 5). Ett undantag eller en inskränkning får endast tillämpas i vissa särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket eller något annat alster och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarens legitima intressen (artikel 5.5). Bestämmelsen ger uttryck för den s.k. trestegsregeln. Bestämmelser med motsvarande innehåll finns i TRIP:s-avtalet (artikel 13) och i Bernkonventionen (artikel 9.2).

I samband med att direktivet om upphovsrätten i informationssamhället genomfördes i svensk rätt tydliggjordes att avtalslicenser inte utgör egentliga inskränkningar i upphovsrätten (prop. 2004/05:110 s. 246). Avtalslicenserna gör det bara möjligt att på ett enklare sätt träffa avtal om utnyttjande av upphovsrättsligt skyddat material. Detta synsätt grundas bl.a. på att det krävs att ett avtal ingåtts med en tillräckligt representativ organisation innan ett utnyttjande kan komma i fråga och att rättighetshavare kan meddela förbud mot användning av deras verk. Att avtalslicenser inte utgör inskränkningar utan i stället är ett sätt att förvalta rättigheter följer också av direktivet (jfr skäl 18).

Detta innebär att avtalslicenser inte påverkas av den uttömmande uppräknings av tillåtna undantag och inskränkningar som görs i direktivet (jfr prop. 2004/05:110 s. 245). Det innebär också att trestegsregeln i

Bernkonventionen, TRIP:s-avtalet och EU-rätten inte är av relevans i förhållande till avtalslicenserna. Även om också avtalslicenser självklart bör utformas så att rättighetshavarnas intressen tillgodoses, behöver alltså inte någon formell prövning ske mot trestegsregeln.

Sedan utredningens förslag remitterades har ett nytt EU-direktiv antagits och ett förslag till direktiv lags fram av kommissionen.

Den 25 oktober 2012 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv om anonyma (s.k. föräldralösa) verk (direktiv 2012/28/EU, EUT L 299, 27.10.2012, s. 5). Direktivet syftar till att underlätta bl.a. arkivs och biblioteks användande av verk vars upphovsmän är okända eller inte kan hittas. Även en avtalslicens kan underlätta användningen av sådana verk, eftersom den ger rätt att utnyttja samtliga verk av den typ som omfattas av avtalet. Avtalslicenserna utgör dock inte någon särskild lösning för föräldralösa verk. Det framgår också av direktivet att det inte är avsett att påverka sådana nationella ordningar för rättighetsklarering som avtalslicenserna utgör (artikel 1.5 och skäl 24).

Det tidigare nämnda förslaget till direktiv om kollektiv rättighetsförvaltning förhandlas för närvarande i Europeiska unionens råd. Ett regelverk för kollektiva förvaltningsorganisationer och gränsöverskridande licensiering av musik inom EU kan komma att beröra också de organisationer som i Sverige sluter avtal med avtalslicensverkan. Regeringen gör bedömningen att ett sådant regelverk inte hindrar att befintliga avtalslicenser utvidgas eller att nya avtalslicenser införs. Avtalslicenserna utgör en nationell lösning för rättighetsklarering. I likhet med övriga regler i upphovsrättslagen gäller de endast i Sverige. Förfoganden i andra länder kan därför inte ske med stöd av dessa bestämmelser (jfr prop. 2010/11:33 s. 24). Avtalslicenserna är alltså inte avsedda att användas för gränsöverskridande licensiering.

Avtalslicenserna bör utvidgas

Upphovsrätten har i flera avseenden påtagligt påverkats av de senaste decenniernas snabba tekniska utveckling. Möjligheterna att i olika sammanhang hantera mycket stora mängder upphovsrättsligt skyddat material ökar ständigt. I takt med denna utveckling ökar också behovet av licenslösningar som är anpassade för att kunna hantera rättighetsklareringen. Allt oftare framförs krav på ett förenklat regelverk. Såväl rättighetshavare som användare för fram att önskvärda nyttjanden inte kommer till stånd, eftersom parterna saknar de regler som krävs för att licensiering ska kunna ske. Parternas gemensamma ambition att utnyttja den tekniska utvecklingen bör tas till vara. Det är till fördel inte bara för de användare av upphovsrättsligt skyddat material som är beroende av att kunna utnyttja verken för utvecklingen av sin verksamhet, utan också för alla de upphovsmän som får möjlighet till intäkter. I förlängningen innebär det också att allmänhetens möjligheter att ta del av ett rikt kulturutbud förbättras. Lagstiftningen bör därför anpassas för att öka tillgången till upphovsrättsligt skyddat material och uppmuntra nya former av nyttjanden.

Avtalslicenserna har utvecklats för att möta just den typ av svårigheter som marknadens parter allt oftare står inför. Det har visat sig vara ett effektivt och lämpligt sätt att lösa rättighetsklareringen på i sådana

situationer där en stor mängd skyddade verk eller prestationer utnyttjas. För användarna erbjuder avtalslicensen ofta den enda möjligheten att på laglig väg kunna använda material på det sätt som det finns behov av. För upphovsmännen är det av stor betydelse att även denna typ av användning sker med stöd av avtal och mot ersättning. Avtalslicenser utgör alltså en lösning som är till fördel för både rättighetshavare och användare.

När den första avtalslicensen infördes var många rättighetshavare kritiska. Därefter har synen på avtalslicenserna successivt förändrats. Numera är rättighetshavarna i allmänhet positivt inställda till nya avtalslicenser. Det framgår också tydligt av det gensvar utredningens förslag har fått hos remissinstanserna. Även internationellt var inställningen till de nordiska avtalslicenserna tidigare avvaktande. Också här har en tydlig förändring skett. Avtalslicenser lyfts inte sällan nu fram som en möjlig lösning och flera utomnordiska länder överväger bestämmelser av liknande slag.

EU-rätten hindrar inte medlemsstaterna från att ha avtalslicenser. Inte heller i övrigt hindrar det internationella regelverket att nya avtalslicenser införs. Som konstateras ovan tar de avtalslutande organisationerna det ansvar för samtliga ersättningsberättigade upphovsmän som är nödvändigt. I stort sett alla berörda är eniga om behovet av ytterligare avtalslicenslösningar och ställer sig i princip bakom utredningens förslag. Även regeringens uppfattning är att avtalslicenserna nu bör utvidgas för att i så stor utsträckning som möjligt möta de behov som marknadens parter har.

6 Behörighet att träffa avtal med avtalslicensverkan och inkassera upphovsrättslig ersättning

Regeringens bedömning: Även i fortsättningen bör fler än en organisation kunna träffa avtal med avtalslicensverkan.

Regeringens förslag: Kravet på att en organisation för att kunna träffa avtal med avtalslicensverkan ska företräda ett flertal svenska upphovsmän på området ersätts med ett krav på att organisationen ska företräda ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området.

Kravet för att en organisation ska vara behörig att inkassera privatkopierings- och följerättsersättning samt ersättning till utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar ändras på motsvarande sätt.

Utredningens förslag: Endast den organisation som är mest representativ och bäst företräder upphovsmän på ett område ska vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan och inkassera ersättning. I övrigt överensstämmer utredningens förslag med regeringens (se betänkandet s. 197 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning. Flera remissinstanser, däribland *Konkurrensverket*, *Stockholms universitet*, *Kommerskollegium*, *Bildleverantörernas Förening*, *Företagarna*, *Konstnärernas Intresseförening DUR*, *Medieföretagen*, *Stockholms handelskammare*, *Svensk handel*, *Sveriges Television* och *TeliaSonera* avstyrker dock att endast den organisation som är mest representativ och bäst företräder upphovsmännen på ett visst område ska vara behörig att sluta avtal med avtalslicensverkan och inkassera ersättning. Dessa remissinstanser invänder i huvudsak att det skulle medföra försämrad konkurrens när det gäller förvaltningen av upphovsmännens rättigheter. Flera av remissinstanserna ifrågasätter också om förslaget är förenligt med EU-rättsliga regler om fri rörlighet för tjänster och förbud mot diskriminering. Det pekas, bl.a. av *Svenskt Näringsliv*, dessutom på de svårigheter som kan uppstå för den enskilde användaren att avgöra vilken organisation som är mest representativ och bäst företräder upphovsmännen. *Svenska Förläggareföreningen* och *Föreningen Svenska Läromedel* menar att det bästa sättet att uppnå tydlighet och förutsebarhet är att införa ett krav på statligt godkännande för organisationer som ingår avtal med avtalslicensverkan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Förvaltningen är inte förbehållen bara en organisation

Det krav som i dag ställs för att en organisation ska kunna ingå avtal med avtalslicensverkan är att den ska företräda ett flertal svenska upphovsmän på det aktuella området (42 a §). Motsvarande krav på representativitet finns i bestämmelserna om inkassering av privatkopieringsersättning (26 m §), följerättsersättning (26 p §) och ersättning till utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar (47 § tredje stycket).

Bestämmelserna om privatkopieringsersättning utesluter inte att det kan finnas mer än en organisation som uppfyller kravet på representativitet; bestämmelserna innebär alltså inte att förvaltningen är monopoliserad (prop. 1997/98:156 s. 25 och 45). Högsta domstolen har också slagit fast att fler än en organisation kan kräva in följerättsersättning (rättsfallet NJA 2000 s. 445). Av rättsfallet följer att en organisation för att vara behörig ska företräda ett obestämt antal som är tämligen stort, eller ganska många upphovsmän och ha en viss ekonomisk och administrativ stabilitet.

Motsvarande krav i övriga bestämmelser får som utredningen konstaterar anses ha samma innebörd. Det finns alltså i dag visst utrymme för att fler än en organisation per område kan vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan och inkassera de aktuella ersättningarna.

Organisationerna bör företräda upphovsmän till i Sverige använda verk

Enligt nuvarande ordning krävs att organisationen företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. I Danmark, Finland och Norge gäller i stället att organisationen ska företräda en väsentlig del eller ett flertal av upphovsmännen till de verk som används i landet. Tidigare bedömdes behörigheten för organisationerna också i dessa länder utifrån om organisationen företrädde ett tillräckligt antal inhemska upphovsmän. De

danska bestämmelserna ändrades efter att Europeiska kommissionen påtalat att de stred mot EG-fördragets förbud mot diskriminering och utgjorde hinder för utländska organisationer att bedriva verksamhet i Danmark. Därefter har även Finland och Norge ändrat sina bestämmelser. Som utredningen föreslår bör också de svenska bestämmelserna ändras.

Utredningen föreslår att bedömningen i stället ska avse upphovsmännen till de i Sverige använda verken på området och remissinstanserna tillstyrker förslaget. Även regeringen anser att kravet bör utformas så. Det kommer därigenom tydligare knyta an till de upphovsmän som kan antas beröras av ingångna avtal och ersättningar. Det innebär också att svenska och utländska organisationer behandlas lika. Kravet i denna del bör alltså uttryckas på motsvarande sätt i den svenska upphovsrättslagen som i övriga nordiska länders lagstiftning. I fråga om privatkopieringsersättning bör kravet avse ersättningsberättigade upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området.

Fler än en organisation bör kunna träffa avtal med avtalslicensverkan

Fler än en organisation per område kan i dag träffa avtal med avtalslicensverkan. Enligt regeringens mening innebär dock de krav på organisationerna som slås fast i det rättsfall från Högsta domstolen som anges ovan att det i praktiken bara finns utrymme för ett begränsat antal organisationer att samtidigt träffa avtal på samma område. Det är också en förutsättning för att systemet med avtalslicenser ska fungera. Om ett stort antal organisationer konkurrerade om avtalslicenser, skulle rättighetshavarna i praktiken komma att konkurrera med sig själva; avtalslutande organisationer har ju rätt att agera ombud för samtliga upphovsmän i förhållande till en användare. Den ensamrätt som upphovsrätten utgör skulle riskera att urholkas. Rättighetshavare som inte företräds av organisationen skulle då sannolikt också i högre grad meddela förbud mot användning. Som utredningen anger bygger avtalslicenssystemet på att organisationerna i fråga är stora och i hög grad företräder upphovsmännen. Detta är också en förutsättning för att de administrativa kostnaderna för förvaltningen ska hållas nere. Frågan är dock om det, som utredningen föreslår, finns skäl att nu ytterligare skärpa kraven så att en enda organisation per område kan träffa avtal med avtalslicensverkan.

Utredningen konstaterar att det sällan uppkommer några problem med de nuvarande bestämmelserna och att det på de flesta områden är klart vilken eller vilka organisationer som är behöriga. Att det kan tillkomma nya inhemska eller utländska organisationer som skulle anses behöriga att träffa avtal bedöms inte heller innebära några problem. För användaren är det tillräckligt att ingå avtal med en organisation för att användaren ska ges rätt att utnyttja samtliga verk på området. Rättighetshavarnas intresse av att avtal ingås på rimliga villkor tillgodoses också. Som utredningen anger representerar organisationerna de upphovsmän som är anslutna till organisationen, vilket gör att de har ett begränsat spelrum när det gäller de avtal de kan erbjuda användarna. En organisation som erbjuder alltför gynnsamma villkor på rättighetshavarnas bekostnad skulle relativt snabbt förlora sin representativitet, men också riskera att drabbas av att utanförstående upphovsmän

meddelar förbud mot användning i större utsträckning. Avtalslicensordningen innehåller alltså redan i dag flera inslag som gör att rättighetshavarnas intressen tillvaratas av organisationen.

Utredningens förslag grundar sig i stället huvudsakligen på antagandet att en ordning där endast en organisation per område kan träffa avtal skulle innebära ökad tydlighet, främst för användarna men även för upphovsmännen och organisationerna själva. Användarna skulle, enligt utredningen, bättre veta vilken organisation som är motpart i en förhandling och kunna förlita sig på det avtal som träffas med en sådan organisation.

Flera remissinstanser, bl.a. *Svenskt Näringsliv*, ifrågasätter detta. De framhåller att det är relativt lätt för användaren att bedöma om organisationen företräder ett flertal upphovsmän. Att i valet mellan två eller flera organisationer bedöma om den ena bättre företräder sina medlemmar än den andra, är däremot betydligt svårare. Att den organisation som kan ingå avtal med avtalslicensverkan skulle kunna skifta mellan olika avtalstillfällen leder, enligt remissinstanserna, till oklarhet. Det befaras att otydligheten kan äventyra befintliga avtal och leda till att parterna kan tveka inför att ingå avtal. Det bedöms också finnas en risk för att tvister mellan organisationer som anser sig behöriga kan hindra att angelägna avtal träffas. Remissinstanserna anser alltså att den nuvarande ordningen skapar större rättssäkerhet för användarna än om bara en organisation per område kan ingå avtal med avtalslicensverkan.

Inte heller regeringen är övertygad om att det skulle bli tydligare om bara en organisation per område fick företräda rättighetshavarna. Finns det två relativt jämnstarka organisationer framstår det som enklare att avgöra om båda var för sig företräder ett flertal upphovsmän, än att bedöma vilken som är mest representativ. Också remissinstanser som i och för sig inte har någon invändning mot att rätten begränsas till en organisation anser att den föreslagna ordningen kan medföra tolkningsproblem och efterfrågar förtydliganden av hur bedömningen i så fall ska ske. I de andra nordiska länderna uppkommer inte samma problem, eftersom det där finns en ordning där regeringen eller en myndighet godkänner organisationen. Organisationen och användaren som ska träffa avtal behöver alltså inte själva bedöma om organisationen uppfyller kraven eller inte. Som utredningen konstaterar är det bl.a. av praktiska skäl inte lämpligt att införa ett krav på statligt godkännande i Sverige.

Av betydelse för regeringens ställningstagande i frågan är också vilka konsekvenser den föreslagna ändringen kan väntas få för konkurrensen. Lagstiftningen bör vara utformad så att den främjar en sund konkurrens mellan organisationerna. Konkurrens främjar en så effektiv förvaltning av rättigheterna som möjligt. Som utredningen anför bör man som upphovsman kunna välja att låta den organisation som man känner mest förtroende för förvalta sina rättigheter. Intresset för att starta nya organisationer vid sidan av de redan etablerade har hittills varit förhållandevis lågt och konkurrensen är alltså begränsad. En förklaring till det som utredningen lyfter fram är att det krävs relativt stor erfarenhet, många kontakter och en betydande administration för att kunna hantera rättighetsförvaltningen effektivt. Det har tagit många år för nya upphovs-
rättsorganisationer att etablera sig på ett område.

Utredningen bedömer att en begränsning av behörigheten till en organisation inte hindrar konkurrens mellan organisationerna om medlemmarna. Det framhålls att någon annan organisation än den som vid ett visst tillfälle ingått avtal med avtalslicensverkan vid nästa avtalstillfälle kan uppfylla kravet på att vara mest representativ och bäst ta till vara upphovsmännens intresse.

Många remissinstanser, däribland *Konkurrensverket*, *Stockholms universitet*, *Företagarna* och *Svenskt Näringsliv*, ifrågasätter bedömningen. Också regeringen befarar att en ensamrätt skulle påverka konkurrensen negativt. Som konstaterats i tidigare lagstiftningsärenden innebär möjligheten att sluta avtal med avtalslicensverkan i sig en konkurrensfördel jämfört med organisationer som saknar sådan behörighet (jfr prop. 1992/93:214 s. 44). En organisation som kan sluta sådana avtal har typiskt sett lättare att locka nya medlemmar. En sådan organisation har också bättre förutsättningar att bygga upp erfarenheter och system för rättighetsförvaltning i större skala. Dessa fördelar blir mer påtagliga i och med att avtalslicenssystemet nu föreslås utvidgas. Att det skulle förbehållas enbart en organisation per område att ingå avtal kan alltså väntas försvåra för andra redan verksamma organisationer och för nyetableringar att uppnå den representativitet som krävs. Därmed skulle deras förutsättningar påverkas negativt och de organisationer som blir ensamt behöriga skulle stärka sin ställning ytterligare. En sådan reglering riskerar alltså att begränsa konkurrensen jämfört med i dag.

Regeringen gör därmed sammanfattningsvis bedömningen att det inte finns anledning att ändra det nuvarande representativitetskravet i denna del. De organisationer som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området bör alltså ha möjlighet att träffa avtal med avtalslicensverkan.

Samma krav bör gälla för att inkassera vissa ersättningar

De organisationer som inkasserar privatkopieringsersättning, följerättsersättning och ersättning till utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar i vissa fall måste i dag uppfylla samma krav som gäller för att träffa avtal med avtalslicensverkan. Det är också delvis samma organisationer som verkar på de olika områdena. Som utgångspunkt framstår det som önskvärt att regelverket på dessa områden även framöver utformas på samma sätt. En sådan ordning underlättar för upphovsmän och användare samt för organisationerna själva. Samma argument gör sig också gällande vid bedömningen av om det här finns anledning att förbehålla åt en organisation att företräda rättighetshavarna som redovisas när det gäller avtalslicenserna. Frågan är därför om det kan uppstå några svårigheter på dessa områden om fler än en organisation kan kräva in ersättningarna, vilket skulle kunna motivera utredningens förslag att endast en organisation ska vara behörig.

Behöriga organisationer har en rätt och en skyldighet att kräva in privatkopierings- och följerättsersättning. Lagrådet har i ett tidigare lagstiftningsärende pekat på att det förhållandet att flera organisationer kan vara behöriga att kräva in privatkopieringsersättning skulle kunna leda till att det för samma grupp kan komma att träffas avtal med sinsemellan olika innehåll och att konkurrensproblem kan uppkomma när det gäller

rätten att kräva in ersättningen (prop. 2004/05:110 s. 563). Motsvarande konkurrensproblem skulle kunna uppstå när det gäller inkassering av följerättsersättning (jfr rättsfallet NJA 2000 s. 445).

I samband med de senaste ändringarna av bestämmelserna om privatkopieringsersättning gjordes bedömningen att de problem Lagrådet aktualiserat är begränsade (prop. 2004/05:110 s. 143 f.). Bestämmelserna har därefter tillämpats ytterligare ett antal år utan att några problem har uppstått. Även bestämmelserna om följerättsersättning har tillämpats under en längre tid. De frågor som tidigare uppkommit har gällt om flera organisationer i och för sig kan vara behöriga att kräva in ersättningen (jfr ovan nämnda rättsfall).

I praktiken förutsätts att den som är ersättningskyldig enligt bestämmelserna om privatkopierings- eller följerättsersättning kommer överens med en behörig organisation om de närmare förutsättningarna för hur ersättningen ska betalas och – såvitt avser privatkopieringsersättning – ersättningens storlek. Den som betalat ersättning till en organisation har betalat med befriande verkan och en annan i och för sig behörig organisation kan därefter inte med framgång kräva ersättning ytterligare en gång (jfr prop. 1997/98:156 s. 24 och 45). Att andra ersättningskyldiga betalar ersättning enligt delvis andra villkor till en annan organisation kan inte heller anses utgöra något problem, vare sig för rättighetshavarna eller för den som är ersättningskyldig. Det är alltså svårt att se att det skulle kunna uppstå några problem vid tillämpningen av bestämmelserna till följd av att flera organisationer kan komma i fråga för att hantera ersättningen.

Regeringen gör därför också i denna del bedömningen att det även fortsättningsvis bör finnas utrymme för fler än en organisation att samtidigt och på samma område vara behöriga.

7 Avtalslicens för myndigheter, företag och organisationer m.fl.

Regeringens förslag: Avtalslicensen för riksdagen, kommuner, myndigheter, företag och organisationer ska omfatta alla former av exemplarframställning av offentliggjorda litterära verk och konstverk samt överföringar och framföranden av sådana verk, om syftet är att tillgodose behovet av information inom verksamheten. Samtliga närstående rättigheter ska omfattas av bestämmelsen.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens (se betänkandet s. 234 f.). Utredningen lämnar inget förslag om att det ska ges en rätt att överföra och framföra verk med stöd av avtalslicens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning.

Svenska Tidningsutgivareföreningen avstyrker förslaget och menar att en utvidgad avtalslicens på området riskerar att konkurrera med tidnings-

och medieföretagens egna tjänster och att den därför kan komma att hämma företagets utvecklings- och affärsmöjligheter.

Flera remissinstanser, däribland *Bildleverantörernas Förening*, *Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS)*, *Bonus Presskopiering*, *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS)*, *Copyswede*, *Svenska Läromedel*, *Svenska Journalistförbundet*, *Sveriges Radio* och *TV4*, anser att bestämmelsen bör omfatta också vissa tillgängliggöranden som sker i internt informationssyfte. *Kungl. Musikhögskolan i Stockholm* anför att bestämmelsen bör omfatta också musikaliska verk och filmverk, medan *Sveriges Radio* och *Sveriges Television* anser att musikaliska verk i notform bör omfattas. *Patent- och registreringsverket (PRV)* anser att bestämmelsen bör utvidgas för att möjliggöra för myndigheter att med stöd av avtalslicens överföra upphovsrättsligt skyddat material till allmänheten.

Skälen för regeringens förslag

Avtalslicensen bör omfatta digital exemplarframställning

Den nuvarande avtalslicensen omfattar framställning av exemplar genom reprografiskt förfarande inom riksdagen, beslutande kommunala församlingar, statliga och kommunala myndigheter samt företag och organisationer (42 b §). Exemplarframställningen får bara ske för att tillgodose behovet av information inom verksamheten. Bestämmelserna syftar till att underlätta rättighetsklarering avseende framför allt fotokopiering på arbetsplatser. Att exemplarframställningen bara får ske genom reprografiskt förfarande innebär att digital kopiering, t.ex. genom att material laddas ner från internet, inte får ske utan att myndigheten eller organisationen träffar ett individuellt avtal med upphovsmannen (eller dennes organisation).

Mot bakgrund av den tekniska utvecklingen är behovet också av digital kopiering på arbetsplatser numera uppenbart. För sådan kopiering framstår det på samma sätt som för fotokopiering som svårt att lösa klarningsfrågan genom individuella avtal. Utredningen bedömer att det i dag förekommer omfattande digital kopiering på arbetsplatser utan att rättigheterna klarerats och föreslår att avtalslicensen nu utvidgas till att omfatta alla former av exemplarframställning. I stort sett samtliga remissinstanser som yttrar sig i frågan är positiva till detta.

Svenska Tidningsutgivareföreningen pekar på att digital kopiering är ett av flera inslag i tidnings- och medieföretagens egna tjänster och att en utvidgad avtalslicens därför kan komma att hämma de företagets affärsmöjligheter. Att det finns möjligheter att genom individuella avtal klarera rättigheterna till viss begränsad del av det material som efterfrågas på arbetsplatser utgör dock enligt regeringens uppfattning inte i sig ett skäl mot en utvidgad avtalslicens. Syftet med bestämmelserna är att göra det möjligt att träffa heltäckande avtal på de områden där det finns ett behov av en fullständig rättighetsklarering. Parterna är fria att genom det avtal som ligger till grund för avtalslicensen avgränsa vilket material som ska omfattas och hur detta får användas.

Möjligheterna att få till stånd heltäckande avtal om digital kopiering skulle utökas väsentligt om även sådan kopiering omfattades av avtals-

licensen. Regeringen instämmer därför i utredningens förslag att begränsningen till reprografisk kopiering i bestämmelsen ska tas bort.

Interna överföringar och framföranden bör också omfattas

På en arbetsplats finns det ofta behov av att överföra digitalt material mellan kollegor. Det kan också finnas behov av att framföra verk, t.ex. vid interna informationsträffar eller föredrag.

När ett verk överförs eller framförs på detta sätt inom ett företag sker det ofta inför en mindre sluten krets av personer. Det blir då inte fråga om något tillgängliggörande för allmänheten som faller under upphovsmannens ensamrätt (2 §). Sådan användning kan alltså ske utan tillstånd från rättighetshavarna. I vissa fall kan dock den krets som verket tillgängliggörs för vara så stor att den s.k. kompletteringsregeln aktualiseras (2 § fjärde stycket). Enligt denna jämföras överföringar och framföranden som i förvärvsverksamhet anordnas till eller inför en större sluten krets med överföringar till allmänheten respektive offentliga framföranden.

I dag kan alltså överföringar och framföranden på mindre arbetsplatser eller inom mindre grupper ske fritt. Utredningen har övervägt en utvidgning av avtalslicensen för att göra det möjligt att avtala om sådana tillgängliggöranden inom arbetsplatser som omfattas av kompletteringsregeln, men bedömer att detta även i fortsättningen kan och bör lösas med individuella avtal.

En sådan utvidgning av avtalslicensen får dock enligt regeringens uppfattning anses vara relativt begränsad. Enligt företrädare för användare och rättighetshavare finns det en efterfrågan på och ett behov av att kunna klarera rättigheter för sådana interna tillgängliggöranden. Som flera remissinstanser anger finns det också anledning att anta att det redan i dag förekommer användning av detta slag, t.ex. genom att upphovsrättsligt skyddat material läggs upp på interna nätverk, utan att någon rättighetsklarering sker. Behovet av att på arbetsplatser använda sig av skyddade verk på detta och liknande sätt kan vidare antas öka i takt med de nya möjligheter den tekniska utvecklingen för med sig. Regeringen delar här den bedömning som görs av *BUS* m.fl. att det finns en risk för att individuell rättighetsklarering inte kommer att ske i någon större utsträckning. Även om behov av att kunna överföra eller framföra verk inför större slutna kretsar inte uppkommer lika ofta i verksamheten, är det svårt att se att möjligheterna till individuell klarering skulle vara större för denna typ av förfoganden än för exemplarframställning. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att avtalslicensen utvidgas för att möjliggöra också sådana överföringar och framföranden som syftar till att tillgodose behovet av information inom verksamheten.

PRV anser det angeläget att myndigheter med stöd av avtalslicens kan överföra upphovsrättsligt skyddat material också externt, t.ex. i samband med ett patentansökningsärende. De föreslagna bestämmelserna avseende överföringar och framföranden bör dock enligt regeringens mening, på samma sätt som den exemplarframställning som för närvarande kan ske med stöd av avtalslicens, endast möjliggöra intern användning i informationssyfte på arbetsplatsen. Att göra det möjligt att

överföra eller framföra verk externt skulle tjäna ett annat syfte än det för vilket bestämmelserna tillkommit.

Offentliggjorda litterära verk och offentliggjorda konstverk bör omfattas

Nuvarande avtalslicens omfattar exemplarframställning av utgivna litterära verk och av konstverk som finns återgivna i anslutning till texten i ett litterärt verk. Avtal kan alltså träffas om kopiering ur böcker och tidskrifter som innehåller konstverk, t.ex. fotografier och andra slags bilder, om konstverken inte återges självständigt utan tillsammans med text.

Utredningen presenterar inte något underlag i frågan om i vilken omfattning konstverk kopieras på arbetsplatser. Samtidigt framstår det som klart att det finns ett behov av att på arbetsplatser kunna kopiera också konstverk som inte återges i anslutning till en text. Som utredningen lyfter fram gäller detta inte minst fotografiska verk och andra fotografiska bilder och det framstår som sannolikt att sådan kopiering, i likhet med digital kopiering i övrigt, förekommer redan i dag. Samtliga remissinstanser som yttrar sig i frågan ställer sig bakom utredningens förslag att det ska vara möjligt att träffa avtal också beträffande konstverk som inte återges i anslutning till texten i ett litterärt verk. Också regeringen delar uppfattningen att detta ska vara möjligt och föreslår därför att kopplingen till texten i ett litterärt verk tas bort.

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm menar att även filmverk och musikaliska verk bör omfattas. Högskolan menar att informationsspridningen annars begränsas till existerande medier och att det är troligt att den snabba tekniska utvecklingen leder till att filmverk och musikaliska verk framöver används på ett sätt som skulle gagna en betydligt större krets än de myndigheter och företag som traditionellt är specialiserade inom musik och film. *Sveriges Television* och *Sveriges Radio* menar att bestämmelsen bör omfatta musikaliska verk i notform.

För en myndighet eller ett företag vars verksamhet helt eller delvis är inriktad på musik eller film finns särskilda behov av att klarera rättigheter till dessa typer av verk. Regeringen föreslår i avsnitt 10 att en generell avtalslicens ska införas. Den avtalslicensen är utformad för att under vissa förutsättningar kunna möta bl.a. de särskilda behov av förklarad rättighetsklarering som kan finnas för utnyttjanden som går utöver vad de särskilda avtalslicenserna medger. Avtalslicensen för myndigheter och företag är dock avsedd att möta det behov av kopiering som finns på arbetsplatser i allmänhet. Även om det kan finnas ett behov av att nyttja även musikaliska verk och filmverk också på andra arbetsplatser än sådana som är inriktade på musik eller film, delar regeringen utredningens bedömning att de behoven kan och bör lösas genom individuella avtal. Sammantaget delar alltså regeringen utredningens bedömning att det inte finns anledning att låta bestämmelserna omfatta även musikaliska verk och filmverk.

Den nuvarande avtalslicensen omfattar vidare endast utgivna verk. Detta innebär att verk som t.ex. bara gjorts tillgängliga via internet inte omfattas; ett sådant verk är offentliggjort men inte utgivet (8 §, jfr avsnitt 9). En ändamålsenlig avtalslicens förutsätter att också verk som gjorts tillgängliga på detta sätt omfattas. Regeringen delar därför utred-

ningens bedömning att det i fortsättningen bör vara möjligt att med stöd av avtalslicens använda verk som är offentliggjorda.

Upphovsrätten närstående rättigheter bör omfattas

Avtalslicensen gäller i dag redan för vissa av de till upphovsrätten närstående rättigheterna, nämligen för framställare av kataloger m.m. och framställare av fotografiska bilder (49 och 49 a §§). Att endast dessa rättigheter omfattas har sin grund i att övriga till upphovsrätten närstående rättigheter knappast aktualiseras vid exemplarframställning genom reprografiskt förfarande (jfr prop. 2004/05:110 s. 282). Den föreslagna utvidgningen till digital kopiering och vissa former av tillgängliggöranden för större slutna kretsar gör att det kan finnas behov av att klarera rättigheter även till andra skyddade prestationer.

Det kan antas att det finns en efterfrågan på att kunna använda också sådant material som skyddas enligt bestämmelserna om rättigheter för utövande konstnärer, framställare av ljud- och bildupptagningar och radio- och tv-företag. Regeringen instämmer i utredningens och remissinstansernas bedömning att en möjlighet att träffa avtal med avtalslicensverkan även när det gäller digital kopiering och visst tillgängliggörande för större slutna kretsar av detta material sannolikt bidrar till att avtalslicensen blir enklare att tillämpa för den enskilde användaren och att användare och rättighetshavare lättare kan teckna avtal. Bestämmelsen bör alltså omfatta även dessa rättigheter.

8 Avtalslicens och fria utnyttjanden vid arkiv och bibliotek

Regeringens förslag: Avtalslicensen för vissa arkiv och bibliotek utvidgas till att omfatta en rätt att framställa exemplar av verk som ingår i de egna samlingarna och tillgängliggöra offentliggjorda sådana verk för allmänheten. Samtliga närstående rättigheter ska omfattas av bestämmelsen.

Avtalslicensen ska inte gälla, om upphovsmannen hos någon av parterna meddelat förbud mot utnyttjandet, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Arkiven och biblioteken ska få framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk som ingår i de egna samlingarna offentligt. Framförandet ska endast få ske i de egna lokalerna för enskilda besökare.

Också fotografiska bilder ska kunna framföras fritt.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se betänkandet s. 241 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Länsmuseernas samarbetsråd* och *Riksförbundet Sveriges Museer* anser att museer bör ges samma rättigheter som arkiv och bibliotek.

Förslaget att utvidga avtalslicensen för arkiv och bibliotek: *Svenska Musikförläggareföreningen* avstyrker förslaget och menar att det inte är rimligt att bibliotek på internet ska kunna tillgängliggöra sina samlingar av t.ex. noter. Även *Svenska Tidningsutgivareföreningen* avstyrker förslaget. *Administration av Litterära Rättigheter i Sverige (ALIS)*, *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)*, *Copy-swede* och *Sveriges Författarförbund* anser att förslaget kan medföra problem eftersom det inte innehåller något krav på att de verk som utnyttjas ska vara offentliggjorda.

Förslaget att arkiv och bibliotek ska få framföra filmverk och sceniska verk offentligt: *Medieföretagen*, *Föreningen Film&TV-producenterna*, *Sveriges Television*, *TV4* och *Motion Pictures Association* avstyrker förslaget. Föreningen Film&TV-producenterna ser en risk för regelmässiga avgiftsfria filmvisningar som kan innebära minskade intäkter för filmbranschen. Sveriges Television och TV4 menar att bestämmelsen kan leda till användning av verk som strider mot det normala nyttjandet och oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas intressen; det kan medföra problem för bolagen vid förvärv av sändningsrättigheter. Motion Pictures Association anser att förslaget strider mot bestämmelserna i direktivet om upphovsrätten i informationssamhället.

Skälen för regeringens förslag

Avtalslicensen bör utvidgas

De statliga och kommunala arkivmyndigheterna, de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna samt folkbiblioteken kan ingå avtal med avtalslicensverkan om överföring av enskilda artiklar, korta avsnitt eller material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original. Avtalet kan också omfatta en rätt till spridning av sådant material på annat sätt än i pappersform, t.ex. i digital form. I övrigt finns det ingen möjlighet att överföra upphovsrättsligt skyddat material utan tillstånd från rättighetshavaren i varje enskilt fall.

Möjligheten att teckna avtalslicens har utnyttjats i begränsad utsträckning. Det kan bero på att bestämmelserna har varit i kraft under en relativt kort tid. Den möjlighet till överföring och spridning av exemplar som finns är också relativt begränsad. Den ger inte utrymme för att göra verk allmänt tillgängliga via internet. Den möjliggör inte heller exemplarframställning.

Både arkiv och bibliotek och upphovsmän har framfört önskemål om att avtalslicensen ska utvidgas. Allmänheten har ett intresse av att på distans och i digital form kunna ta del av material som finns på bibliotek och i arkiv. I många fall ingår det också i bibliotekens och arkivens uppdrag att digitalisera och tillgängliggöra sina samlingar för allmänheten. Ett antal sådana projekt har redan inletts nationellt och internationellt, bl.a. inom EU. Dagens regelverk ger alltså inte utrymme för att klara rättigheterna i samband med denna typ av projekt med stöd av avtalslicens, utan tillstånd måste inhämtas från var och en av upphovsmännen. Att hantera rättighetsklareringen genom individuella avtal är dock svårt eftersom det rör sig om ett stort material och många rättighetshavare. I vissa fall är det inte alls möjligt, t.ex. när det handlar om verk och prestationer där rättighetshavaren är okänd, s.k. föräldralösa verk. Utred-

ningen menar att det leder till att vissa projekt begränsas till områden där rättighetshavarna är kända, men också till att digitalisering och tillgängliggörande av material sker utan tillstånd från berörda upphovsmän.

Flertalet remissinstanser ställer sig positiva till utredningens förslag att möta de behov som finns på området med en bred avtalslicens som omfattar alla typer av förfoganden. *Svenska Tidningsutgivareföreningen* och *Svenska Musikförläggareföreningen* ställer sig dock tveksamma. Tidningsutgivareföreningen menar att en utvidgad avtalslicens på detta område riskerar att leda till konkurrens med medieföretagens tjänster, medan Musikförläggareföreningen anför att det inte är rimligt att bibliotek utan vidare på internet kan tillgängliggöra sina samlingar av musik.

Som konstaterats är möjligheterna att genom individuella avtal uppnå de heltäckande licenslösningar som krävs för att möta arkivens och bibliotekens behov små. Att det skulle vara möjligt att ingå avtal med avtalslicensverkan innebär inte heller att det måste träffas avtal om allt material. Parterna får i avtalet enas om de närmare avgränsningar som de vill ska gälla och ingenting hindrar att en viss typ av material undantas från avtalets tillämpning. För det material som undantas kan parterna förhandla om individuella licenser.

Mot denna bakgrund gör också regeringen bedömningen att avtalslicensen för arkiv och bibliotek nu bör utvidgas för att samlingarna ska kunna digitaliseras och göras tillgängliga för allmänheten, t.ex. via internet.

Regeringen avser att ta upp frågor om museers rätt att förfoga över upphovsrättsligt skyddat material inom ramen för den utredning om vissa konstnärsfrågor som regeringen planerar att tillsätta under innevarande år.

Avtalslicensens omfattning

Utredningen föreslår att det ska vara möjligt att träffa avtal med avtalslicensverkan i fråga om exemplarframställning (både reprografisk och digital) och alla former av tillgängliggöranden för allmänheten. Regeringen instämmer i bedömningen att en utvidgad avtalslicens för arkiv och bibliotek måste ge rätt att förfoga över samlingarna på detta sätt. Utredningens förslag möjliggör dock även tillgängliggöranden av verk som inte är offentliggjorda.

För att ett verk ska anses offentliggjort krävs att det lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten (8 § första stycket). Det innebär att det är tillräckligt att verket överförts till allmänheten, framförts eller visats offentligt, eller att exemplar av verket spritts till allmänheten. Att exemplar av verket sprids till allmänheten innefattar att exemplar av verket bjuds ut till utlåning (2 §). Sådana verk där exemplar finns tillgängliga för allmänheten på arkiv eller bibliotek är alltså offentliggjorda. Det förekommer dock även verk som inte är offentliggjorda. Det kan t.ex. röra sig om privata brev och liknande som överlämnats till arkivet eller biblioteket. Ibland har sådant material tagits emot under särskilda villkor om hur det får användas (av myndigheten). I sådana fall gäller dessa villkor oavsett bestämmelserna i upphovsrättslagen. I andra fall kan materialet ha tagits emot utan att några särskilda villkor ställts upp. Det

kan t.ex. röra sig om upphovsrättsligt skyddat material som getts in till biblioteket eller arkivet av någon annan än rättighetshavaren.

Om ett sedan tidigare icke offentliggjort verk tillgängliggörs för allmänheten med stöd av en avtalslicens offentliggörs verket. Offentliggörandet innebär att flera av de inskränkningar i upphovsrätten som anges i upphovsrättslagen blir tillämpliga (2 kap.). Verket kan då också användas med stöd av övriga avtalslicenser. Ett offentliggörande av verket får alltså, utöver att verket når allmänheten, stora följder för hur andra – fritt eller mot ersättning – därefter kan utnyttja verket.

Upphovsmannen skulle i och för sig kunna meddela förbud mot användning och på så sätt kunna hindra att verket offentliggörs. Denna möjlighet är dock inte tillräcklig; upphovsmannen kanske inte får kännedom om avtalet förrän verket utnyttjats och därmed redan offentliggjorts. Förbudet bör, utöver vad utredningen föreslår, också gälla om det finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig utnyttjandet. Sådana skyddsbestämmelser finns när det gäller avtalslicens för utsändningar och vid återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material i radio och tv (42 e och 42 g §§). Enligt regeringens mening är detta dock inte tillräckligt när det gäller verk som tidigare inte offentliggjorts. Det kan vara svårt att avgöra om upphovsmannen skulle motsätta sig ett förfogande. Med hänsyn till de effekter ett offentliggörande av verket har för andras möjligheter att utnyttja detta bör det därför även krävas att verket är offentliggjort för att det ska kunna göras tillgängligt för allmänheten.

Som utredningen föreslår bör alla typer av verk kunna utnyttjas med stöd av avtalslicensen. Med undantag för de rättigheter som tillkommer radio- och tv-företag gäller avtalslicensen också sedan tidigare i förhållande till samtliga närstående rättigheter. Syftet med bestämmelsen är att möjliggöra att avtal kan träffas om allt material i samlingarna hos arkiven och biblioteken. I dessa kan ingå också upptagningar av radio- eller tv-utsändningar. En avtalslicens kan tänkas underlätta rättighetsklareringen även i sådana fall. Enligt regeringens mening bör därför också avtalslicensen för arkiv och bibliotek – utöver vad utredningen föreslår – göras tillämplig på dessa.

Någon remissinstans väcker i detta sammanhang frågan hur ett förbud som meddelats mot nyttjande hos en viss användare inom ramarna för en avtalslicens som gäller den användaren förhåller sig till nyttjande enligt den nu föreslagna avtalslicensen för arkiv och bibliotek. Ett förbud ska meddelas hos någon av de avtalslutande parterna. Ett förbud meddelat hos en annan användare mot användning där påverkar därför inte rätten att använda verket med stöd av den nu aktuella avtalslicensen. Det är inte heller självklart att upphovsmannen skulle ha samma syn på användning av verket i de olika situationerna. Det kan t.ex. finnas skäl för upphovsmannen att motsätta sig att verket används för utsändning i radio eller tv, samtidigt som upphovsmannen inte skulle ha några invändningar mot att det tillgängliggörs hos ett arkiv eller bibliotek.

Framföranden av filmverk i de egna samlingarna bör underlättas

Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentliggjorda verk offentligt vid tillfällen där framförandet inte är det

huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvs- syfte.

Riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter får under samma förutsättningar dessutom framföra filmverk och sceniska verk, men endast genom uppkoppling till ett externt nätverk (21 §).

Utredningen föreslår att statliga och kommunala arkiv och bibliotek därutöver ska få rätt att framföra filmverk och sceniska verk som ingår i samlingarna. De flesta remissinstanserna har inga invändningar mot detta.

Arkiv och bibliotek förvarar stora mängder filmverk och annat audio- visuellt material. I Kungliga bibliotekets uppdrag ingår bl.a. att ta emot, förvara och tillhandahålla s.k. pliktexemplar av filmer, dvs. exemplar av filmer som gjorts tillgängliga för allmänheten i Sverige. Enligt regeringens uppfattning bör de som besöker ett arkiv eller bibliotek i princip ha möjlighet att på plats ta del av det material som finns där. Det går för närvarande inte såvitt avser filmverk och sceniska verk (om inte myndigheten träffat avtal med upphovsmannen om detta). Det finns alltså ett behov av att ändra reglerna.

Avtalslicensen är inte tillräcklig

Den utvidgning av avtalslicensen för arkiv och bibliotek som regeringen föreslår kommer i och för sig göra det möjligt att avtalsvägen klarera rättigheter också för offentliga framföranden av filmverk. Flera remissinstanser – däribland *Sveriges Television* och *TV4* – menar att enskildas behov av att ta del av de verken därigenom tillgodoses. Möjligheten att träffa avtal med avtalslicensverkan också för denna typ av användning innebär dock inte med nödvändighet att sådana avtal kommer att ingås. Det finns fortfarande en risk att delar av samlingarna förblir otillgängliga för allmänheten. Det framstår som angeläget att allmänheten kan ta del av verken under samma förutsättningar som övrigt material som finns i bibliotekens och arkivens samlingar. Liksom utredningen gör regeringen således bedömningen att möjligheten att träffa avtal med avtalslicensverkan inte är tillräcklig.

Det finns utrymme att utvidga området för fria offentliga framföranden

Undantag från och inskränkningar i upphovsrätten måste alltid utformas med beaktande av upphovsmännens intressen. Allmänt gäller att inskränkningar ska begränsas till vissa särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas berättigade intressen (jfr den s.k. trestegsregeln i bl.a. TRIP:s-avtalet). En inskränkning bör alltså inte öppna upp för användning som påtagligt konkurrerar med de sätt på vilka rättighetshavarna utnyttjar sin ensamrätt. En alltför generös rätt för arkiv och bibliotek att framföra filmverk skulle kunna medföra en sådan konkurrens, t.ex. i förhållande till biografbranschen.

Som utredningen konstaterar bör fria framföranden bara få ske när framförandet inte är det huvudsakliga; t.ex. visningar som motsvarar biografvisningar bör alltså uteslutas från bestämmelsens tillämpningsområde. Att ge rätt till sådana framföranden i arkiv och på bibliotek framstår som oskäligt i förhållande till rättighetshavarna. Också det

förslag som någon remissinstans lämnar om att denna typ av tillställningar bör vara fria, men endast i fråga om filmverk som är äldre än 10 år, skulle enligt regeringens mening vara för långtgående. Även med en sådan tidsgräns skulle det finnas en risk för konkurrens i förhållande till den kommersiella filmmarknaden. Också avgiftsfria filmvisningar i samband med t.ex. föreläsningar skulle enligt regeringens uppfattning föra för långt. Sådana behov bör i stället lösas genom avtal.

Syftet med utredningens förslag är att ge den allmänhet som besöker biblioteket eller arkivet möjlighet att på plats kunna ta del av det material som ingår i samlingarna. Det kan ske genom att bestämmelsen utformas så att framförandet endast får ske för enstaka besökare. Framförandet kan då inte anses utgöra det huvudsakliga inslaget i verksamheten (prop. 2004/05:110 s. 73). Under dessa förutsättningar bedöms det inte heller uppstå någon konkurrens i förhållande till den kommersiella filmmarknaden, vare sig när det gäller biografvisning, tv-utsändning, videouthyrning eller försäljning av film. Arkiv och bibliotek bedöms därmed kunna ges rätt att fritt framföra filmverk och sceniska verk utan att det inkräktar på rättighetshavarnas intressen.

EU-rätten lägger inte hinder i vägen

Gränsdragningen mellan offentliga framföranden och överföringar till allmänheten – den senare frågan regleras i direktivet om upphovsrätten i informationssamhället – har betydelse för vilket utrymme det finns att genom en inskränkning i rätten till offentligt framförande öka möjligheterna att tillhandahålla verk på det sätt som nu är aktuellt.

Med anledning av synpunkter från några remissinstanser kan först och främst konstateras att det som nu övervägs endast är att utöka rätten att framföra filmverk och sceniska verk offentligt. Den rättigheten – ensamrätten till offentliga framföranden – regleras inte i direktivet. Den uttömmande uppräknningen av tillåtna undantag och inskränkningar i upphovsrätten som finns i direktivet påverkar alltså inte möjligheten att införa inskränkningar i denna rätt. Så länge inskränkningen begränsas till att endast avse offentliga framföranden kommer den alltså – oavsett utformning i övrigt – inte i konflikt med direktivet (jfr prop. 2004/05:110 s. 205). En utformning av bestämmelsen som endast gör det möjligt för enskilda besökare att ta del av filmverk på plats i arkivet eller biblioteket ansluter samtidigt nära till de möjligheter som finns att göra inskränkningar i överföringsrätten (art. 5.3.m).

Några remissinstanser pekar på att det ändå kan uppkomma gränsdragningsproblem vid tillämpningen av en utvidgad inskränkingsbestämmelse. Av direktivet följer att begreppet överföring till allmänheten är avsett att omfatta all överföring till allmänheten som inte är närvarande på den plats varifrån överföringen sker (skäl 23). EU-domstolen har tolkat begreppet i flera rättsfall. Av EU-domstolens praxis förefaller följande att vissa förfoganden som i samband med genomförandet av direktivet bedömdes utgöra framföranden är att anse som överföringar i direktivets mening (jfr prop. 2004/05:110 s. 69 f.). Vissa förfoganden faller ändå utanför denna kategori. Hit hör enligt regeringens bedömning t.ex. att med hjälp av en tv-skärm och tillhörande utrustning för uppspelning framföra ett verk som tagits upp på t.ex. en DVD-skiva, liksom

framföranden av material som finns lagrat på enskilda terminaler. Det är inte lika klart hur man ska se på t.ex. tillgängliggörande via ett internt nätverk och från en central server till enskilda terminaler. Det ligger dock fortfarande nära till hands att inte bedöma detta som en överföring till allmänheten i direktivets mening, om den server från vilken informationen hämtas finns i samma lokal som terminalerna.

Arkiv och bibliotek bör fritt kunna framföra filmverk och sceniska verk offentligt

Regeringen kan inte se några andra skäl mot att möjliggöra fria framföranden av filmverk och sceniska verk. Ett par remissinstanser anser att en sådan utvidgning skulle kunna försvåra produktion av t.ex. tv-program där enskilda berättar om förhållanden av känslig natur. Sådan medverkan sker ofta under förutsättning att programmet endast ska vara tillgängligt en begränsad tid. Den omsättning programmet kan få med stöd av inskränkningen är i förhållande till en utsändning eller en överföring på begäran, t.ex. via internet, dock mycket begränsad. Redan i dag är det också möjligt att utom tv-företagets och den medverkande personens kontroll ta del av program i efterhand, t.ex. genom sådana exemplar som framställts för privat bruk. Regeringen gör därmed bedömningen att det i allmänhet inte kommer att vara möjligheten för enskilda att ta del av en film på ett bibliotek som är avgörande för om någon vill medverka i en produktion eller inte.

Regeringen föreslår alltså, i likhet med utredningen, att statliga och kommunala arkiv och bibliotek ska ges möjlighet att fritt framföra även filmverk och sceniska verk som ingår i de egna samlingarna. I förhållande till utredningens förslag bör det dock förtydligas att framförandet får ske endast med hjälp av ett tekniskt hjälpmedel avsett för enstaka personer.

Även fotografiska bilder bör kunna framföras fritt

Den inskränkning som föreslås ovan innebär att arkiv och bibliotek under vissa förutsättningar kan framföra filmverk och sceniska verk på samma sätt som andra typer av verk. Sådana fria framföranden kan i dag ske också utan hinder av de rättigheter som tillkommer utövande konstnärer, framställare av ljud- och bildupptagningar, radio- och tv-företag samt framställare av kataloger m.m.

Däremot är den rätt som framställare av fotografisk bild (49 a §) har inte inskränkt på motsvarande sätt, trots att inskränkningen alltså omfattar upphovsrättsliga verk på bildområdet. Regeringen kan, i likhet med utredningen och remissinstanserna, inte se några skäl till varför fotografiska bilder ska behandlas annorlunda i detta avseende. Regeringen föreslår därmed att inskränkningen i rätten till offentligt framförande ska gälla också fotografiska bilder.

Upphovsrätten bör inte inskränkas ytterligare

Vissa arkiv och bibliotek har möjlighet att fritt framställa exemplar i syfte att bevara ett verk, att komplettera ett verk eller för att göra det möjligt att forska. De får även framställa exemplar för att tillgodose enskildas önskemål om enstaka artiklar eller korta avsnitt eller om material som av

säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original. Dessutom får exemplar framställas för användning i läsapparater (16 §). Exemplar som framställts på papper för att tillgodose lånesökandes behov får även spridas. De arkiv och bibliotek som omfattas av inskränkningen är de statliga och kommunala arkivmyndigheterna, de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna samt folkbiblioteken. Dessutom får regeringen i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek ska ges samma rätt att framställa exemplar. Sådana tillstånd har meddelats i ett fåtal fall.

Regeringen delar utredningens bedömning att den rätt till exemplarframställning som den nuvarande bestämmelsen ger i förening med de möjligheter som finns att för privat bruk framställa exemplar (12 §) är tillräckliga. De behov som därutöver kan uppstå bör kunna hanteras inom ramarna för avtalslicensen eller genom individuella avtal.

Med anledning av ett önskemål från en remissinstans om en utvidgning för att göra det möjligt att tillhandahålla digitala exemplar av allmänna handlingar till allmänheten konstaterar regeringen att rätten att ta del av allmänna handlingar inte begränsas av upphovsrätten (jfr 26 b §). Enligt 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen är en myndighet visserligen inte skyldig att i större utsträckning än vad som följer av lag lämna ut en upptagning för automatiserad behandling i annan form än utskrift. Detta innebär dock inte att myndigheten är generellt förhindrad att lämna ut allmänna handlingar i elektronisk form. Frågan om det sätt på vilket allmänna handlingar ska lämnas ut regleras inte i upphovsrättslagen. Möjligheten att lämna ut allmänna handlingar i elektronisk form begränsas inte heller av bestämmelserna i upphovsrättslagen. Frågan rymms därmed inte inom ramen för detta lagstiftningsärende.

9 Avtalslicens för radio- och tv-företag

Regeringens förslag: Avtalslicensen för radio- och tv-företag ska gälla inte bara utsändning av verk utan också överföring till allmänheten av verk, som ingår i ett radio- eller tv-program, på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verken från en plats och vid en tidpunkt som de själv väljer. Radio- och tv-företagen ska också få rätt att framställa sådana exemplar som är nödvändiga för att verken ska kunna överföras. De närstående rättigheter som tillkommer utövande konstnärer och framställare av ljud- och bildupptagningar ska omfattas av bestämmelsen.

Avtalslicensen ska gälla offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk. Den ska vidare gälla till förmån för samtliga radio- och tv-företag. Kravet på tillstånd från regeringen tas alltså bort.

Avtalslicensen ska inte gälla, om upphovsmannen hos någon av de avtalsslutande parterna meddelat förbud mot utsändningen eller överföringen, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

För upphovsmän som inte företräds av den avtalslutande organisationen ska även i övrigt samma skyddsregler gälla som vid användning med stöd av övriga avtalslicenser.

Det ska ges möjlighet till medling också när det gäller tvister om avtalslicens för radio- och tv-företag.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se betänkandet s. 263 f.). Utredningen föreslår att den nuvarande avtalslicensen ska utvidgas till att omfatta all överföring till allmänheten av offentliggjorda litterära och musikaliska verk och offentliggjorda konstverk, dvs. oavsett om verket ingår i ett program som radio- eller tv-företaget också sänder ut.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Bildleverantörernas Förening* avstyrker dock förslaget och menar att det ger radio- och tv-företagen för stora fördelar i förhållande till andra användare. *Svenska Kompositörer av Populärmusik (SKAP)* motsätter sig att kravet på utgivning ersätts med ett krav på att verken ska vara offentliggjorda. *Svenska Musikförläggareföreningen* anser att kravet på tillstånd från regeringen bör finnas kvar. *Svenska Journalistförbundet* motsätter sig att medlingslagen görs tillämplig på tvister med anledning av den aktuella avtalslicensen.

Skälen för regeringens förslag

Avtalslicensen bör utvidgas

Avtalslicensen för radio- och tv-företag gör det möjligt att träffa avtal om utnyttjande av verk i företagets utsändningar (42 e §). Utsändningar av radio- och tv-program utgör dock i dag bara en del av radio- och tv-företagens verksamhet. Teknikutvecklingen har inneburit att det är möjligt att tillhandahålla program efter den ordinarie sändningstiden. Det finns också en stor efterfrågan hos allmänheten på att programmen finns tillgängliga på det sättet. Denna situation täcks inte av nuvarande bestämmelser. Företagen kan alltså träffa avtal med avtalslicensverkan för användning av verk i de program de sänder ut, men inte för att göra samma program tillgängliga t.ex. via företagets hemsida. Det ingår i radio- och tv-företagens uppdrag att tillgängliggöra material på begäran av enskilda, vilket utan en möjlighet till förenklad rättighetsklarering är näst intill omöjligt. Det leder till att företagen i dag ofta avstår från att tillgängliggöra material på detta sätt.

Det finns alltså ett behov av att avtalslicensen anpassas för att förenkla rättighetsklareringen för vissa ytterligare typer av förfoganden. I stort sett samtliga remissinstanser som yttrar sig över förslaget ställer sig också positiva till att avtalslicensen utvidgas.

Bildleverantörernas förening anser dock att det inte bör finnas någon möjlighet alls för radio- och tv-företag att träffa avtal med avtalslicensverkan. Föreningen menar att avtalslicensen ger radio- och tv-företagen alltför förmånliga villkor jämfört med andra användare som måste betala marknadspris för bilder och att detta snedvrider konkurrensen.

I ett enskilt fall kan det vara så att en upphovsman genom ett individuellt avtal kan få en högre ersättning än inom ramen för ett avtal med avtalslicensverkan. Denna typ av avtal skiljer sig dock inte från vad som gäller för kollektiv förvaltning av rättigheter i allmänhet. Den upphovsman som själv vill styra över om avtal ingås eller inte har möjlighet att meddela förbud mot användning av hans eller hennes verk. Regeringen kan alltså inte se att avtalslicensen ger upphov till sådana missförhållanden som Bildleverantörernas förening anger.

Avtalslicensen för utsändning av verk i radio och tv tillkom vidare för att möta de svårigheter som uppstår till följd av att produktioner för radio och tv ofta berör så många olika rättighetshavare att det inte är praktiskt möjligt att klarera rättigheterna individuellt. På så sätt skiljer sig radio- och tv-företagen och deras verksamhet från vad som gäller för många andra medieproducenter.

Tillhandahållande av radio- och tv-program på begäran utgör numera en självklar del av radio- och tv-företagens verksamhet. Allmänhetens efterfrågan på att ta del av programinnehåll via t.ex. internet kan också antas öka ytterligare framöver. Enligt regeringens uppfattning är det angeläget att företagen ges rimliga möjligheter att möta denna efterfrågan. Det som nu efterfrågas från företagen är att de ska kunna träffa avtal om sådant tillhandahållande på samma villkor som när programmen sänds ut. I och med att det är fråga om samma innehåll som det företagen sänder ut är det enligt regeringens uppfattning vidare uppenbart att motsvarande svårigheter uppkommer avseende rättighetsklareringen. Att radio- och tv-företagen avstår från att tillgängliggöra material för att det inte är möjligt att ingå nödvändiga avtal är till nackdel också för rättighetshavarna. Regeringen anser därför att avtalslicensen för radio och tv-företag bör utvidgas så att avtal med avtalslicensverkan kan träffas också i fråga om material som görs tillgängligt på begäran.

Avtalslicensen bör omfatta överföringar på begäran av program

Utvidgningen bör avse de förfoganden som kan motiveras med hänsyn till de särskilda svårigheter som uppkommer vid rättighetsklareringen i samband med radio- och tv-verksamhet. Det finns däremot inte skäl att tillgodose radio- och tv-företagens intressen framför andra användare när upphovsrättsligt skyddade verk utnyttjas på samma sätt i de olika verksamheterna.

Utredningen föreslår att den nuvarande avtalslicensen utvidgas från att omfatta endast utsändningar till att omfatta alla former av överföringar till allmänheten. Med begreppet överföring till allmänheten avses samtliga fall då ett verk görs tillgängligt för allmänheten på distans, dvs. från en annan plats än den där allmänheten kan ta del av verket. Detta innebär att inte bara utsändningar av radio- och tv-program samt tillgängliggöranden av programmen på begäran omfattas, utan även förfoganden som saknar omedelbar koppling till just radio- och tv-verksamheten. Som exempel kan nämnas att det skulle ge utrymme att träffa avtal om tillgängliggörande av bilder och musik på radio- och tv-företagens webbplatser utan någon koppling till de program företagen sänder ut. Därmed skulle radio- och tv-företagen ges möjlighet att träffa avtal om förfoganden som i lika hög grad aktualiseras i andra medieproducenters,

t.ex. dagstidningarnas, verksamhet. Det saknas enligt regeringens mening skäl för en sådan utvidgning.

Avtalslicensen bör i stället avse tillhandahållande på begäran av det material som ingår i företagets utsändningar. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen, utöver utsändningar av verk, ska omfatta också överföringar på begäran till allmänheten av verk som ingår i radio- eller tv-program som företaget sänder ut.

Avtalslicensen bör omfatta nödvändig exemplarframställning

En förutsättning för att kunna överföra ett verk till allmänheten på begäran är att verket först tas upp på en anordning genom vilken det kan återges, dvs. att ett exemplar av verket framställs. Att framställa exemplar av ett verk faller under upphovsmannens ensamrätt (2 §). Ett radio- eller tv-företag som har rätt att sända ut ett verk får i vissa fall också fritt ta upp verket på en anordning genom vilken det kan återges, s.k. efemära upptagningar (26 e §). Detta gäller bl.a. om syftet är att använda upptagningen vid egna utsändningar ett fåtal gånger under en begränsad tid. Ett radio- eller tv-företag som enligt ett avtal med avtalslicensverkan har rätt att sända ut ett verk har alltså rätt att med stöd av dessa bestämmelser också framställa nödvändiga exemplar av verket.

Det finns ingen motsvarande rätt att framställa exemplar för att möjliggöra överföring till allmänheten på begäran vilket innebär att det är nödvändigt att det finns möjlighet att träffa heltäckande avtal för sådan exemplarframställning. Avtalslicensen bör därför också omfatta en rätt att framställa sådana exemplar som är nödvändiga för att en överföring på begäran till allmänheten ska kunna ske.

Avtalslicensen bör omfatta offentliggjorda verk

Den nuvarande avtalslicensen omfattar utgivna litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk.

Utredningen konstaterar att kravet på att de litterära och musikaliska verken ska vara utgivna gör att det saknas en möjlighet att träffa licensavtal avseende många verk. För att ett verk ska anses utgivet krävs att exemplar av verket med upphovsmannens samtycke förts i handeln eller annars spritts till allmänheten (8 § andra stycket). Verk som görs tillgängliga för allmänheten på annat sätt, t.ex. via internet, anses inte utgivna och kan därmed inte heller användas med stöd av den nuvarande avtalslicensen. Andelen verk som inte ges ut i fysisk form kan antas bli allt större framöver. För att det ska vara möjligt att använda avtalslicensen i samma utsträckning även i fortsättningen föreslår utredningen att kravet på utgivning tas bort och ersätts med ett krav på att verken i stället ska vara offentliggjorda. Ett verk anses offentliggjort när det lovligen gjorts tillgängligt för allmänheten (8 § första stycket). Med ett sådant krav skulle även verk som inte getts ut i fysisk form kunna användas med stöd av avtalslicensen.

I takt med att allt fler verk ges ut på annat sätt än i fysisk form skulle radio- och tv-företagen med nuvarande ordning i allt större utsträckning bli hänvisade till att träffa individuella avtal. Att ersätta utgivningskravet med ett krav på att verken ska vara offentliggjorda skulle därför innebära att rättighetsklareringen underlättades. Enligt regeringens uppfattning

kan det inte heller innebära några olägenheter för upphovsmännen om kravet ändras på det sättet. Upphovsmännens möjlighet att kontrollera utgivningen och spridningen av sina verk påverkas inte. Att ett offentliggjort verk används inom ramarna för avtalslicensen för radio- och tv-företag leder inte till att verket lättare kan utnyttjas i andra sammanhang. Det medför inte heller att verket anses som utgivet. Att verket är offentliggjort förutsätter också, i de allra flesta fall, att upphovsmannen själv valt att göra det tillgängligt för allmänheten. Regeringen delar alltså utredningens bedömning och föreslår att offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk ska omfattas av avtalslicensen.

Kravet på tillstånd från regeringen bör avskaffas

I dag krävs det att regeringen ger ett särskilt tillstånd för att en användare ska kunna utnyttja avtalslicensen. För närvarande har Sveriges Radio, Sveriges Television, Sveriges Utbildningsradio och TV4 ett sådant tillstånd.

Bestämmelserna tillkom då det endast fanns ett radio- och tv-företag. I förarbetena anges att det borde finnas möjlighet att göra bestämmelserna tillämpliga även på andra företag som i framtiden kunde komma att inta en liknande ställning (prop. 1960:17 s. 153). Av samtliga avtalslicenser i upphovsrättslagen är det bara den nu aktuella som förutsätter ett särskilt tillstånd från regeringen.

Regeringen konstaterar att det antal tillstånd det ansökts om och som lämnats enligt den nuvarande bestämmelsen är litet. Om ett stort antal radio- och tv-företag haft intresse av att träffa avtal, hade antalet sökta tillstånd varit fler. Det antal företag som kan komma i fråga begränsas också av att avtalslicensen endast omfattar radio- eller tv-företag vars förfoganden faller under upphovsrättslagen. Mot denna bakgrund framstår det som antalet användare som kan komma i fråga för att träffa avtal är relativt begränsat även om tillståndskravet nu tas bort. Regeringen kan inte heller se att det skulle innebära ett problem om antalet radio- och tv-företag som sluter avtal med stöd av avtalslicens ökade. Tvärtom framstår det som önskvärt att marknadens parter ges så goda förutsättningar som möjligt att klarera rättigheter på sådana områden där det inte framstår som framkomligt med individuella avtal.

Avtalslicenserna innebär vidare endast att parterna erbjuds en möjlighet till kollektiv licensiering. För att en användare ska kunna utnyttja ett verk med stöd av avtalslicensen krävs det att ett avtal om användning ingåtts med en organisation som företräder upphovsmännen. Regeringen kan mot denna bakgrund inte se att verk kan komma att användas på ett sätt som skulle kränka upphovsmännens ideella rättigheter om tillståndskravet nu tas bort.

Sammanfattningsvis är det regeringens uppfattning att det nuvarande tillståndskravet inte fyller någon funktion. I likhet med vad som gäller för övriga avtalslicenser bör därför inte heller avtalslicensen för radio- och tv-företag förutsätta tillstånd. Regeringen föreslår alltså att tillståndskravet tas bort och att möjligheten att använda verk med stöd av avtalslicens ska gälla för samtliga radio- och tv-företag.

Samma allmänna skyddsregler bör gälla som för övriga avtalslicenser

När ett verk utnyttjas med stöd av avtalslicensen för radio- och tv-företag har upphovsmannen rätt till ersättning. För utnyttjanden som sker med stöd av flertalet övriga avtalslicenser gäller delvis andra regler. Enligt dessa ska den utanförstående upphovsmannen i fråga om ersättning vara likställd med de upphovsmän som företräds av organisationen. Upphovsmannen har också alltid rätt till ersättning, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. För övriga avtalslicenser gäller dessutom att de villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet ska tillämpas även i förhållande till upphovsmän som inte företräds av den avtalslutande organisationen (42 a §).

Som utredningen anför finns det inte några skäl för att reglerna till skydd för utanförstående upphovsmän vid användning av radio- och tv-företag ska vara annorlunda än för övriga avtalslicenser. För användarna är det sannolikt en lättnad att organisationen hanterar ersättningen i förhållande till samtliga upphovsmän samtidigt som en sådan ordning knappast kan innebära nackdelar för upphovsmännen. Också i övrigt framstår det enligt regeringens uppfattning som rimligt att samma skyddsregler som i dag gäller för utnyttjanden enligt övriga avtalslicenser också gäller vid utnyttjanden enligt avtalslicensen för radio- och tv-företag. Bestämmelserna bör därför, som utredningen föreslår, utformas på detta sätt. Eftersom antalet radio- och tv-företag som ingår avtal kan komma att öka, bör upphovsmannen därutöver, på samma sätt som gäller för övriga avtalslicenser, kunna meddela förbud mot användning även till organisationen.

Ljudupptagningar och vissa framföranden bör omfattas

Det är möjligt för radio- och tv-företag att träffa avtal med avtalslicensverkan också i fråga om de till upphovsrätten närstående rättigheter som tillkommer framställare av kataloger m.m. (49 §) och fotografer (49 a §). Däremot finns det ingen möjlighet att träffa ett sådant avtal avseende de rättigheter som tillkommer utövande konstnärer (45 §) eller framställare av ljud- eller ljudupptagningar (46 §). Såvitt avser ljudupptagningar finns dock en s.k. tvångslicensbestämmelse (47 §). Enligt denna har radio- och tv-företagen möjlighet att använda ljudupptagningar vid överföring till allmänheten utom när överföringen sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till ljudupptagningarna från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer. Om ljudupptagningen används, har framställaren och de utövande konstnärer vars framföranden finns på upptagningen rätt till ersättning. Detta innebär att radio- och tv-företagen vid sina utsändningar kan använda ljudupptagningar med stöd av tvångslicensbestämmelsen, men att detta inte kan ske då materialet görs tillgängligt på begäran.

Regeringen delar utredningens och remissinstansernas bedömning att en avtalslicens för tillgängliggörande på begäran bör omfatta även upptagningar av verk som kan nyttjas med stöd av avtalslicensen.

Det bör finnas en möjlighet till medling

Lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister ger möjlighet till medling vid tvister om ingåendet av ett sådant avtal som utgör en förutsättning för vissa avtalslicenser. Syftet är att stimulera att avtal ingås

(prop. 1979/80:132 s. 20). Lagen gäller i förhållande till samtliga avtalslicenser utom den nu aktuella.

Utredningen föreslår att medlingslagen nu görs tillämplig också på avtalslicensen för radio- och tv-företag. *Svenska Journalistförbundet* motsätter sig detta. Förbundet pekar bl.a. på att det på detta område handlar om nyttjanden där enskilda upphovsmän själva skulle kunna sälja sitt material och att Sveriges Television, TV4 och Sveriges Radio är mycket stora medie företag, som dagligen träffar avtal med en stor mängd upphovsmän.

Även på detta område är det angeläget att användning med stöd av avtalslicens kan komma till stånd. Framöver kan också nya och fler radio- och tv-företag – som inte har samma vana av liknande förhandlingar – komma att visa intresse för att träffa avtal. Medlingslagen innebär inte annat än att parterna erbjuds en möjlighet till medling. En part som inte vill ingå ett avtal kan alltså inte tvingas till detta. Att förfarandet eventuellt inte kommer att utnyttjas i särskilt hög utsträckning är inte ett skäl mot att ge en möjlighet till medling också i dessa fall.

10 En generell avtalslicens

Regeringens förslag: En ny generell avtalslicens ska införas. Var och en ska inom ett avgränsat användningsområde ha rätt att framställa exemplar av och tillgängliggöra offentliggjorda verk för allmänheten om avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjandet. Samtliga närliggande rättigheter ska omfattas av bestämmelsen.

Avtalslicensen ska inte gälla, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna meddelat förbud mot utnyttjandet, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet. Även i övrigt ska utanförstående upphovsmän ha samma skydd som enligt övriga avtalslicenser.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår även ett krav på att avtal som ingås enligt bestämmelsen ska vara skriftliga och innehålla en upplysning om att avtalet avses få avtalslicensverkan (se betänkandet s. 272 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning.

Svenska Tidningsutgivareföreningen avstyrker utredningens förslag och menar att det inte är tillräckligt avgränsat. *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska musikförläggareföreningen*, *Svenska Antipiratbyrån*, *Sveriges Videodistributörs Förening* och *Sveriges Filmuthyrareförening* menar att det är svårt att förutse de praktiska konsekvenserna av förslaget.

När det gäller den närmare utformningen av avtalslicensen anför *Svenska Förläggareföreningen* och *Svenska Läromedel* att det krävs att avtalen godkänns av ett offentligt organ för att avtalslicensen ska fungera.

Skälen för regeringens förslag

Det behövs en mer flexibel avtalslicens

Avtalslicensordningen har under lång tid visat sig vara ett välfungerande och praktiskt sätt att lösa frågan om rättighetsklarering i sådana situationer där en stor mängd skyddade verk eller prestationer utnyttjas. Användarna får på ett enkelt sätt de rättigheter som krävs för det aktuella nyttjandet samtidigt som rättighetshavarna kan förlita sig på att nödvändiga avtal ingås och att ersättning betalas. Denna typ av rättighetsklarering är alltså i allmänhet till fördel för både rättighetshavare och användare.

Det har successivt framställts krav på utökade och nya avtalslicenser. Avtalslicenserna har också efter hand byggts ut till att omfatta allt fler typer av utnyttjanden.

Avtalslicenserna gäller på särskilt utpekade områden och för utnyttjanden där det typiskt sett finns ett behov av förenklad rättighetsklarering. Som framgått föreslås nu att möjligheterna att träffa avtal om nyttjande av verk på flera av områdena utökas. Frågan är om det, som utredningen föreslår, även bör införas en rätt att använda en generell avtalslicens som i princip gör det möjligt för organisationerna och användarna att bestämma det område och det utnyttjande som de vill avtala om.

Att avtalslicenser utformas utifrån behov på särskilda områden förutsätter återkommande lagändringar, vilket enligt rättighetshavare och användare medför onödiga begränsningar. Behovet av att använda verk förändras snabbt och lagstiftningen är inte alltid i takt med de nya behoven av utnyttjanden som uppstår. De berörda anser att det är för tungrott att stegvis utöka de särskilda avtalslicensbestämmelserna och att det i praktiken är svårt att ordna en fullständig täckning för rättigheter på många områden utan en generell avtalslicens. I takt med de möjligheter inte minst den snabba teknikutvecklingen medför kan detta behov antas öka. Det kan alltså komma att behövas en möjlighet att träffa avtal med avtalslicensverkan i fler fall än som omfattas av de utvidgningar av de existerande avtalslicenserna som föreslås i denna lagrådsremiss. Ett exempel på detta är avtalslicensen för undervisningsverksamhet. Många remissinstanser menar att det här kan uppstå samma behov av att kunna klarera rättigheterna för vissa former av tillgängliggöranden som på arbetsplatser, där regeringen nu föreslår en utvidgning av avtalslicensen.

Att möta behoven med återkommande lagändringar tar tid och riskerar medföra att en från både rättighetshavare och användare önskad användning inte kommer till stånd. Till det kommer att det även på områden där det normalt är möjligt att träffa individuella avtal, i det enskilda fallet kan vara så att verk inte kan utnyttjas utan en möjlighet till förenklad rättighetsklarering. En generell avtalslicens skulle ge parterna den flexibilitet som kan antas behövas framöver för att kunna avtala om rättigheter på nya användningsområden där verken annars inte kan användas.

Utifrån erfarenheterna av de nuvarande avtalslicenserna finns det enligt regeringen anledning att utgå från att marknadens parter klarar att ta ansvar för licensiering med stöd av en generell avtalslicens.

En klar majoritet av remissinstanserna ställer sig också bakom utredningens förslag om en generell avtalslicens. Några remissinstanser, däribland *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska Musikförläggareföreningen*

och *Svenska Tidningsutgivareföreningen*, invänder dock att det är svårt att förutse de praktiska effekterna av en generell avtalslicens. Tidningsutgivareföreningen avstyrker förslaget av det skälet.

Regeringen instämmer i utredningens och de flesta remissinstansernas slutsats att en ny generell avtalslicens bör införas. Regleringen bör utformas så att konsekvenserna blir så förutsebara som möjligt samtidigt som önskemålet om att den kan möta olika och oförutsedda behov tillgodoses. Den generella avtalslicensen bör inte ersätta de särskilda avtalslicenserna utan, som utredningen föreslår, komplettera dessa.

Den generella avtalslicensen bör bygga på samma princip som de särskilda avtalslicenserna

Utgångspunkten är att en användare får vända sig till en rättighetshavare för att träffa avtal om utnyttjande av ett verk. Individuella avtal ger normalt parterna störst möjlighet att påverka villkoren och utforma avtalen utifrån båda parternas särskilda önskemål. Att två parter träffar avtal som får verkan också för en tredje part – en upphovsman som inte företräds av den avtalslutande organisationen – är ett avsteg från allmänna avtalsrättsliga principer. Samtidigt har utanförstående upphovsmän typiskt sett samma intresse som de upphovsmän som företräds av organisationen av att avtal ingås och ersättning betalas för utnyttjanden som annars inte skulle komma till stånd. När det gäller avtalslicenserna får alltså också tredje man som utgångspunkt en fördel av avtalet. Det finns ändå anledning att begränsa möjligheten att träffa avtal med avtalslicensverkan till de fall då det är särskilt motiverat.

I de särskilda avtalslicenserna har lagstiftaren pekat ut utnyttjanden inom vissa användningsområden där individuella avtal inte ansetts utgöra en möjlig lösning. Gemensamt för dessa är att det rör sig om situationer där det finns behov av att utnyttja en stor mängd verk samtidigt som det inte på förhand är möjligt att avgöra vilka verk som kan komma att behövas. I en sådan situation är det för användaren nödvändigt att kunna få licens för att utnyttja alla verk inom en viss kategori. Som exempel kan nämnas den s.k. arbetsplatskopieringen. På en arbetsplats uppkommer ständigt behov av att kopiera upphovsrättsligt skyddat material för att tillgodose det interna informationsbehovet. Den sammanlagda mängden verk som används är ofta betydande. Att sluta ett individuellt avtal vid varje tillfälle då det uppstår ett behov av att använda ett särskilt verk är inte möjligt. Det går inte att på förhand avgöra vilka verk som kommer att beröras eller att begränsa användningen till att avse enbart verk vars upphovsmän företräds av en förvaltningsorganisation. Avtalslicensen är alltså här i praktiken en förutsättning för att verken alls ska kunna utnyttjas.

Vid utformningen av de särskilda avtalslicenserna har behovet av en avtalslicens noga övervägts, inte bara med avseende på det aktuella användningsområdet utan också i förhållande till olika typer av verk och närstående rättigheter och för olika former av utnyttjanden. När det gäller den generella avtalslicensen kommer det i första hand vara parterna själva som bedömer om förutsättningarna för att ingå avtal med stöd av avtalslicensen är uppfyllda. I princip bör avtalslicensen bara kunna tillämpas i situationer där i grunden motsvarande hänsyn gör sig gällande

som vid avtal med stöd av de särskilda avtalslicenserna. Den generella avtalslicensen bör därför utformas så att bedömningen i det konkreta fallet görs utifrån samma principer som ligger bakom utformningen av de särskilda avtalslicenserna. Avtalslicensen bör alltså bara vara generell i den bemärkelsen att användaren och det område och utnyttjande som parterna kan avtala om inte anges i bestämmelsen.

Avtalslicensen bör vara en förutsättning för utnyttjandet

Utredningen föreslår att den generella avtalslicensen bara ska kunna användas i sådana situationer där nyttjandet annars inte kan ske lovligen, dvs. att avtalslicensen ska vara en förutsättning för nyttjandet. De allra flesta remissinstanserna ställer sig bakom en sådan lösning. *Svensk Scenkonst* menar dock att det onödigt skulle begränsa licensieringsmöjligheten. Som konstateras ovan bör dock avtalslicensordningen inte utvidgas till situationer där det är möjligt att träffa individuella avtal. Den generella avtalslicensen bör alltså reserveras för utnyttjanden på områden där det objektivt sett inte är praktiskt möjligt för användaren att träffa avtal om nyttjande med rättighetshavarna. Avtalslicensen bör förstås inte kunna användas när en användare misslyckats att avtala med upphovsmän för att de inte kunnat enas om avtalsvillkoren. Den bör inte heller kunna användas om nyttjandet kan ske med stöd av individuella avtal, men avtalslicensen skulle innebära en förenkling för användaren. Regeringen delar alltså utredningens bedömning att den generella avtalslicensen bara bör kunna användas om det utgör en förutsättning för utnyttjandet att användaren ges rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av den avtalslutande organisationen.

Det bör krävas att bedömningen av om avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjandet görs i förhållande både till det aktuella användningsområdet och till de former av utnyttjanden som ska ske samt till vilka typer av verk som avses komma till användning.

I likhet med vad som gäller för de särskilda avtalslicenserna bör det alltså krävas att parterna kan enas om ett visst avgränsat användningsområde för utnyttjandet, dvs. att utnyttjandet ska ske för en viss verksamhet eller i ett visst syfte. Avtalslicensen bör utgöra en förutsättning för utnyttjande på hela det område som parterna enats om. Därmed lämnas inte öppet för att parterna ingår avtal på mer vidsträckta användningsområden än som är nödvändigt för att kunna klarera rättigheterna.

Regeringen instämmer i utredningens bedömning att det måste finnas utrymme att avtala om exemplarframställning och alla former av tillgängliggöranden. I de enskilda avtalen som träffas med stöd av avtalslicensen bör det dock krävas att utnyttjandet begränsas utifrån användarens behov och vad det är motiverat att avtalslicensen täcker. Det bör alltså krävas att parterna tar ställning till om avtalet t.ex. bara ska gälla exemplarframställning eller också spridning eller överföring av verk. Prövningen av om avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjandet bör ske i förhållande till vart och ett av förfogandena.

Som utredningen föreslår bör det vidare vara möjligt att träffa avtal om alla typer av verk. Det bör dock krävas att parterna enas om vilket slag av verk som avtalet ska gälla i det enskilda fallet. Om avtalet ska täcka olika

slags verk, bör det fordras att parterna tar ställning till vilken form av nyttjande som ska tillåtas för de olika kategorierna av verk. Det bör alltså inte vara möjligt att med avtalslicensverkan slentrianmässigt avtala om ett likadant nyttjande för olika typer av verk. I stället bör det krävas att det utgör en förutsättning för utnyttjande av just den aktuella verkstypen att avtalet ges avtalslicensverkan. Vidare bör endast offentliggjorda verk kunna tillgängliggöras.

Parterna ska ha avsett att avtalet ska få avtalslicensverkan

Utredningen föreslår att det måste upplysas i avtalet att det avses ha avtalslicensverkan och att avtalet måste vara skriftligt för att det ska få sådan verkan.

Det är inte meningen att ett avtal som objektivt sett uppfyller de nämnda förutsättningarna automatiskt ska binda upphovsmän som inte företräds av den avtalsslutande organisationen och medföra skyldigheter för organisationen gentemot sådana upphovsmän. På ett principiellt plan delar därför regeringen utredningens uppfattning att ett avtal bara bör få utsträckt verkan om användaren och organisationen är eniga om det. Det är dock inte nödvändigt att i lag ta in ett krav på att avtalet ska innehålla en upplysning om detta.

Det finns inget krav på skriftlighet för avtal som sluts enligt de särskilda avtalslicenserna och det har inte framkommit annat än att det fungerar. Man kan nog utgå från att avtalen så gott som uteslutande är skriftliga även utan ett sådant krav i lagen. Om avtalet är skriftligt, är det också naturligt att parterna i detta anger att deras gemensamma avsikt är att avtalet ska gälla också i förhållande till upphovsmän som inte företräds av organisationen. När det gäller den generella avtalslicensen är det visserligen parterna som ska avgränsa användningsområdet. Skillnaden i förhållande till avtal med stöd av de nuvarande avtalslicenserna är dock inte särskilt stor. I båda fallen kan parterna behöva ta ställning till vilka begränsningar och övriga villkor som ska gälla för avtalet och det ligger i deras intresse att detta kommer till uttryck skriftligen. Enligt regeringens uppfattning är det dock inte nödvändigt att komplicera avtalsslutet med ett krav på skriftlig form.

Avtalslicensen kan fylla ut befintliga områden och användas på nya områden

Den generella avtalslicens som nu föreslås kan användas för att möta ett förändrat behov på de områden där det i dag finns möjlighet att använda avtalslicens men också för förfoganden på nya områden. Det behov som kan finnas att överföra och framföra verk för undervisningsändamål är exempel på en situation som bör kunna lösas med den generella avtalslicensen. Den generella avtalslicensen skulle också kunna aktualiseras t.ex. i samband med digitalisering av upphovsrättsligt skyddat material som finns hos kulturarvsinstitutionerna och där det finns ett behov av att samverka med näringslivet. Ytterligare en situation där bestämmelsen skulle kunna komma till användning är vid utnyttjande av verk i samband med tidsförskjuten uppspelning av tv-program. Som *KLYS* och *Copy-swede* anför kan det också finnas behov av mer heltäckande licenser på radio- och tv-området i övrigt.

Den generella avtalslicensen möjliggör vidare att användaren kan utnyttja även föräldralösa verk på det aktuella området. I likhet med övriga avtalslicenser är det dock en förutsättning att avtalet omfattar utnyttjande av verk vars upphovsmän företräds av organisationen. Den generella avtalslicensen bör alltså inte kunna användas för att licensiera ett utnyttjande av enbart föräldralösa verk.

Förhållandet till utanförstående upphovsmän

I likhet med vad som gäller för de särskilda avtalslicenserna bör de villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gälla också utanförstående upphovsmän. Dessa bör alltså i fråga om ersättning m.m. behandlas på samma sätt som de upphovsmän som företräds av organisationen. Utanförstående upphovsmän bör ha rätt att kräva individuell ersättning också när avtal ingås med stöd av den generella avtalslicensen. Upphovsmän som inte företräds av organisationen bör vidare ha rätt att meddela förbud mot nyttjande på samma sätt som enligt de flesta av de nuvarande avtalslicenserna. Det bör alltså inte vara möjligt att träffa avtal som binder en utanförstående upphovsman när upphovsmannen meddelat förbud mot nyttjandet hos någon av de avtalslutande parterna, och har ett avtal redan träffats när en utanförstående upphovsman meddelar förbud bör användaren inte ha rätt att med stöd av avtalslicensen använda den upphovsmannens verk. Utöver det skydd som möjligheten till förbud innebär för den enskilde rättighetshavaren, bidrar möjligheten också till att ingångna avtal blir rimliga och balanserade; den organisation som träffar avtal utan att ta hänsyn till de inblandades intressen riskerar att förbud meddelas i en sådan omfattning att avtalslicensen inte får avsedd verkan.

Det kan visserligen vara svårt för en upphovsman att på förhand avgöra vilka användare som kan vilja träffa avtal om hans eller hennes verk med stöd av den generella avtalslicensen. Eftersom ett förbud alltid kan meddelas till den avtalslutande organisationen (som är känd för upphovsmannen) bedöms dock förbudsmöjligheten vara lika god som för övriga avtalslicenser.

Flera remissinstanser efterlyser generella förtydliganden av vem som kan meddela förbud mot användning med stöd av avtalslicens och hur ett förbud måste utformas. Att upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter som omfattas av en avtalslicens kan meddela förbud följer direkt av avtalslicensbestämmelserna och hänvisningarna till dessa i 45–49 a §§. Att begreppet upphovsman används i lagen utesluter inte att även den som förvärvat en rätt från upphovsmannen, dvs. en rättsinnehavare, kan ha rätt att meddela förbud. En rättsinnehavare som förvärvat den ekonomiska ensamrätten från upphovsmannen genom en totalöverlåtelse förfogar ensam över rätten att framställa exemplar av verket och göra det tillgängligt för allmänheten. Om förvärvet är av mer begränsad omfattning, kan dock beroende på omständigheterna förbudsmöjligheten ligga kvar hos upphovsmannen. Huruvida upphovsmannen kan meddela förbud måste i princip anses följa hans eller hennes möjlighet att ge tillstånd till och agera rättsligt mot den typ av förfogande som omfattas av avtalet.

I de flesta fall finns det sannolikt ingen anledning att ifrågasätta den som påstår sig inneha rättigheterna, men om så sker kan han eller hon behöva visa detta.

Ett förbud bör förstås utformas på ett sätt som gör att användaren har en rimlig möjlighet att efterleva det. I det ligger att upphovsmannen bör precisera vilket eller vilka verk som avses med förbudet och om förbudet gäller all användning eller bara en viss typ av förfogande. Användaren och upphovsmannen har ett gemensamt intresse av att det klarläggs vad förbudet avser och se till att förbudet preciseras.

I likhet med vad som gäller för vissa av de nuvarande avtalslicenserna (42 e och 42 g §§) bör det inte heller vara möjligt att utnyttja verk med stöd av den generella avtalslicensen om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Avtalslicensen bör omfatta alla närstående rättigheter

Utredningen föreslår att den generella avtalslicensen ska vara tillämplig på de till upphovsrätten närstående rättigheterna för utövande konstnärer (45 §), för framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder (46 §), för framställare av kataloger m.m. (49 §) och för framställare av fotografiska bilder (49 a §). Med undantag för avtalslicensen avseende återanvändning av verk i radio och tv är det dessa rättigheter som i dag omfattas av de särskilda avtalslicenserna.

Efter att utredningen lämnade sitt förslag har en ny avtalslicens avseende återanvändning av verk i radio och tv införts (42 g §). Med stöd av denna kan avtal även ingås avseende radio- och tv-företagens rättigheter (48 §).

Som konstaterats bör den generella avtalslicensen kunna användas inte bara för helt nya användningsområden utan också för att komplettera och fylla ut de särskilda avtalslicenserna. Enligt regeringens bedömning bör därför den generella avtalslicensen omfatta samtliga de rättigheter som det kan träffas avtal om med stöd av de nuvarande avtalslicenserna.

Medlingslagen bör inte vara tillämplig

De särskilda avtalslicenserna gäller på områden där lagstiftaren funnit det särskilt angeläget att skapa möjligheter till nyttjande genom avtalslicens. I dessa situationer finns det alltså särskild anledning att stödja att avtal kommer till stånd. Den generella avtalslicensen kan komma att åberopas av olika användare för ingående av avtal på vitt skilda områden. Eftersom det i första hand är parterna som ska bedöma om det finns förutsättningar för avtalslicens förutsätts ett väl fungerande samarbete och en samsyn mellan dem. Vid dessa förhållanden är det inte lika angeläget att det finns en möjlighet till medling. Det framstår inte som rimligt att en användare ska kunna påkalla medling om organisationen gjort bedömningen att det saknas förutsättningar att ingå avtal med stöd av den generella avtalslicensen. Regeringen instämmer därför i utredningens bedömning att det inte bör vara möjligt att påkalla medling enligt medlingslagen om parterna inte kan komma överens om ett avtal grundat på den generella avtalslicensen.

11 Genomförandet av ändringar i skyddstidsdirektivet

11.1 Direktivet

Den upphovsrättsliga skyddstiden ändrades senast den 1 januari 1996 i samband med genomförandet i svensk rätt av direktivet (93/98/EEG) om harmonisering av skyddstiden för upphovsrätt och närstående rättigheter (skyddstidsdirektivet, kodifierat i direktiv 2006/116/EG). Skyddstiden för den egentliga upphovsrätten förlängdes då från 50 till 70 år efter upphovsmannens död.

Den 27 september 2011 antog Europaparlamentet och rådet ett direktiv (2011/77/EU) om ändring av skyddstidsdirektivet (EUT L 265, 11.10.2011, s. 1). Ändringarna innebär att skyddstiden för ljudupptagningar som getts ut eller offentliggjorts förlängs från 50 till 70 år (artikel 1.2 a och b). Direktivet innehåller också bestämmelser som syftar till att utövande konstnärer ska få del av de intäkter som förlängningen av skyddstiden medför även i de fall då den utövande konstnären överlåtit eller upplåtit sin rätt (artikel 1.2 c). För det första ges utövande konstnärer som överlåtit eller upplåtit sin rätt till en upptagning av ett framförande till framställaren mot en engångsersättning rätt till en tilläggsersättning. Sådan tilläggsersättning ska betalas när ljudupptagningar som är äldre än 50 år utnyttjas. För det andra ger direktivet utövande konstnärer, som på samma sätt överlåtit eller upplåtit sina rättigheter, men som i stället får betalt regelbundet och återkommande (royalty), rätt att för upptagningar äldre än 50 år få royalty utan avräkning för eventuella förskott och andra avdrag som följer av avtalet. Vidare föreskriver direktivet att utövande konstnärer ska ha rätt att säga upp ett överlåtelse- eller upplåtelseavtal och återfå sina rättigheter från framställaren, om denne inte utnyttjar ljudupptagningen.

I kommissionens motivering till direktivet anges att det syftar till att förbättra den sociala situationen för utövande konstnärer som allt oftare lever längre än de 50 år som den nuvarande skyddstiden löper. Ljudupptagningar började produceras i stor skala på 1950-talet. Om ändringarna i direktivet inte genomförs kommer de utövande konstnärerna successivt att förlora sitt skydd för sådana ljudupptagningar; många utövande konstnärer kommer därmed de närmaste åren att mista sina inkomster från upptagningarna. Detsamma gäller för framställare av sådana upptagningar. Direktivet sägs i denna del särskilt syfta till att förbättra situationen för s.k. sessionsmusiker, dvs. musiker som deltar på ljudupptagningar av musik och som i samband med det överlåter sina rättigheter till upptagningen till framställaren mot en engångsersättning.

Direktivet innehåller slutligen bestämmelser om beräkningen av skyddstiden för musikaliska verk med text (artikel 1.2 a). Skyddstiden för sådana verk ska upphöra 70 år efter dödsdagen för den sist avlidne av textförfattaren och kompositören, under förutsättning att båda bidragen skapats specifikt för verket. Bakgrunden är att musikaliska verk med text i vissa medlemsstater ses som ett verk medan de i andra medlemsstater,

bl.a. Sverige, behandlas som två separata verk. I de senare medlemsstaterna kan därmed skilda skyddstider gälla för texten och musiken. Skillnaden mellan medlemsstaternas regleringar kan leda till svårigheter, särskilt när det gäller betalning av upphovsrättslig ersättning i gränsöverskridande situationer.

11.2 Skyddstiden för ljudupptagningar

Regeringens förslag: Utövande konstnärers och framställares rättigheter till utgivna eller offentliggjorda ljudupptagningar ska gälla i 70 år.

Om en utövande konstnär har överlåtit rätten till en ljudupptagning till en framställare mot en engångsersättning, ska konstnären ha rätt till tilläggsersättning. Rätten till tilläggsersättning ska gälla vid utnyttjanden av ljudupptagningar som är äldre än 50 år.

Om överlåtelsen skett mot återkommande betalning ska konstnären, när upptagningen är äldre än 50 år, ha rätt till betalning utan avräkning för förskott eller avräkning på någon annan grund.

En utövande konstnär ska i vissa fall ha rätt att häva ett överlåtelseavtal när upptagningen är äldre än 50 år.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens (se promemorian s. 19 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning.

Sveriges Television, Sveriges Radio och Sveriges Utbildningsradio menar att bestämmelserna om ljudupptagningar bör begränsas till kommersiella fonogram. Företagen anser också att framställarens ersättningsrätt p.g.a. tvångslicens måste kvarstå även om en utövande konstnär utnyttjat sin hävningsrätt. Flera remissinstanser, däribland *Ippi* och *SAMI*, har synpunkter på den närmare utformningen av tilläggsersättningen och efterfrågar förtydliganden i fråga om vilka framställare som är betalningsskyldiga och till vilken organisation betalning ska ske. Några remissinstanser anser att mindre producentföretag bör undantas från skyldigheten att betala tilläggsersättning. Ett antal remissinstanser, däribland *KLYS*, *Copyswede* och *SAMI*, menar att bestämmelserna om beräkning av royalty för upptagningar äldre än 50 år bör vara tvingande. *Sveriges advokatsamfund* menar att det bör tydliggöras om den utövande konstnärens rätt att få tilläggsersättning och häva överlåtelseavtal är personlig eller om den kan göras gällande även av den som förvärvat rätten. Det bör, enligt Advokatsamfundet, också tydliggöras om sedvanliga preskriptionsregler är tillämpliga på utövande konstnärers krav gentemot organisationen.

Skälen för regeringens förslag

Förlängning av skyddstiden

Upphovsrättslagen ger utövande konstnärer, t.ex. musikartister och skådespelare, och framställare av upptagningar av ljud eller rörliga

bilder, dvs. producenter, en ensamrätt att framställa exemplar av upptagningar och göra dem tillgängliga för allmänheten.

Utövande konstnärers rätt till upptagningar av deras framföranden gäller i 50 år efter det år då framförandet gjordes. Om upptagningen getts ut eller offentliggjorts inom 50 år från framförandet, gäller rättigheterna i stället i 50 år efter det år då upptagningen gavs ut eller offentliggjordes (45 § upphovsrättslagen). En upptagning anses utgiven då exemplar av den med rättighetshavarens samtycke spritts till allmänheten, t.ex. genom försäljning. För att en upptagning ska anses offentliggjord är det tillräckligt att den på något sätt lovligt gjorts tillgänglig för allmänheten, t.ex. genom att den tillhandahållits via internet (8 §).

För framställaren gäller rättigheterna i 50 år efter det år då upptagningen gjordes. För ljudupptagningar som ges ut under denna tid gäller dock rättigheterna i 50 år efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut men i stället offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i 50 år efter det år då ljudupptagningen offentliggjordes (46 §). Till skillnad från vad som gäller för utövande konstnärer räknas skyddstiden för framställaren alltså alltid från utgivningsåret i de fall upptagningen getts ut.

Enligt direktivet förlängs skyddstiden för utövande konstnärers och framställares rätt till ljudupptagningar i vissa fall från 50 till 70 år (artikel 1.2). Europeiska kommissionens huvudsakliga syfte var att reglera situationen på marknaden för kommersiell utgivning av musikinspelningar. Direktivet har dock inte begränsats på detta sätt. Alla sorters ljudupptagningar omfattas av den förlängda skyddstiden. Någon möjlighet att begränsa skyddstiden eller de bestämmelser i direktivet som anknyter till den till kommersiellt utgivna upptagningar av musik finns alltså inte. Som *Sveriges Radio* anför kan ett radioföretag sägas få ett dubbelt skydd för sina produktioner i och med att också den s.k. signalrätten innefattar en ensamrätt till en upptagning av en utsändning. I detta avseende innebär dock direktivet inte någon förändring i förhållande till vad som redan gäller. Däremot omfattas inte ljudupptagningar som görs för användning i audiovisuella produktioner av direktivet. Sådana upptagningar omfattas inte heller av promemorians förslag. Som *Sveriges Television* anger tas i regel ljudet upp för sig i samband med produktion av film och tv. Även i övrigt utgör ljudspåret i en ljudfilm en ljudupptagning då det används separat. Den förlängning av skyddstiden för utövande konstnärer och för framställare som föreslås i promemorian omfattar dock bara utgivna eller offentliggjorda ljudupptagningar. I detta ligger att de ska ha getts ut eller offentliggjorts som upptagningar av enbart ljud.

Direktivet bör alltså i enlighet med promemorians förslag genomföras genom att den särskilda skyddstiden för ljudupptagningar som getts ut eller offentliggjorts förlängs från 50 till 70 år.

Nya bestämmelser till förmån för utövande konstnärer

De bestämmelser i direktivet som syftar till att utövande konstnärer ska få del av de intäkter som skyddstidsförlängningen ger upphov till även när konstnären överlåtit sina rättigheter till framställaren tar sin utgångspunkt i det enskilda avtalet mellan den utövande konstnären och fram-

ställaren. Bestämmelserna ger under förlängningen konstnären vissa rättigheter utöver vad som följer av avtalet. Som anges i promemorian bör direktivet i dessa delar genomföras genom nya bestämmelser som ska gälla för sådana avtal. Den närmare utformningen av dessa framgår nedan. Vissa gemensamma frågor bör dock behandlas först.

För att bestämmelserna ska vara tillämpliga krävs det att den utövande konstnären har överlåtit de rättigheter som han eller hon har till ljudupptagningen till framställaren. Framställaren ska alltså ha förvärvat rätten att förfoga över upptagningen på samtliga de sätt som omfattas av den utövande konstnärens ensamrätt. Mer begränsade överlåtelser, där endast delar av ensamrätten övergått till framställaren, ska alltså inte omfattas av dessa bestämmelser. Däremot ska enligt direktivet såväl överlåtelser som upplåtelseavtal omfattas. Några remissinstanser anser att det också av de svenska bestämmelserna uttryckligen bör framgå att både överlåtelse- och upplåtelseavtal omfattas. "Överlåtelser" i upphovsrättslagens mening omfattar dock också upplåtelse av förfoganderätten (jfr prop. 1996/97:129 s. 15). I enlighet med den hittillsvarande terminologin bör därför i lagen enbart överlåtelsebegreppet användas.

Sveriges Television och *Sveriges Radio* menar att direktivet inte omfattar den situationen att framställaren förvärvat rättigheterna till upptagningen genom anställningsavtal. De pekar särskilt på att det i direktivet sägs att det inte bör påverka nationella regler och avtal som är förenliga med dess bestämmelser, såsom kollektivavtal som ingåtts i medlemsstaterna mellan organisationer som företräder utövande konstnärer och framställarorganisationer (skäl 17). Regeringen delar denna uppfattning. Frågan är dock ytterst upp till EU-domstolen att avgöra.

Direktivets bestämmelser är inte begränsade till överlåtelser av någon viss typ av ljudupptagningar. Det finns alltså inte någon möjlighet att undanta t.ex. upptagningar som framställs i samband med produktion av radioprogram.

Det finns inte något krav i direktivet på att de rättigheter som följer av bestämmelserna ska vara personliga. Möjligheten att förvärva rättigheterna från den utövande konstnären bör alltså bedömas enligt samma principer som allmänt gäller för rättigheter som följer av att upphovsrätt överlåts genom avtal. Det innebär t.ex. att rätten kan övergå på den utövande konstnärens arvingar. Också den situationen att framställaren överlåter de rättigheter han eller hon förvärvat från konstnären till någon annan får bedömas utifrån samma principer. Bestämmelserna kan inte kringgås genom en sådan överlåtelser; den utövande konstnären kan alltså göra gällande sina rättigheter i förhållande till en ny rättsinnehavare.

Nya bestämmelser om särskild ersättning, s.k. tilläggsersättning

En utövande konstnär som medverkar i ett framförande överlåter eller upplåter normalt sina rättigheter till en upptagning av framförandet till en framställare av ljudupptagningen. Många mindre etablerade artister får vid en sådan överlåtelser en engångsersättning. För dessa innebär enbart en förlängning av skyddstiden inte några ytterligare inkomster i de delar rättigheterna överlåts. För att också sådana artister ska få ekonomisk fördel av förlängningen föreskrivs i direktivet rätt till en årlig tilläggs-

ersättning från framställaren när ljudupptagningar som är äldre än 50 år utnyttjas (artikel 1.2 c).

Det finns i dag ingen reglering som motsvarar direktivets bestämmelser. Direktivet bör genomföras genom att regler om en särskild ersättning (tilläggsersättning) förs in i upphovsrättslagen i anslutning till nuvarande bestämmelser om utövande konstnärers rättigheter (45 §). Direktivet innehåller förhållandevis detaljerade regler om ersättningens utformning och de nya bestämmelserna bör nära ansluta till dessa.

Förutsättningarna för tilläggsersättning

För att tilläggsersättning ska utgå ska den utövande konstnären ha överlåtit sina rättigheter i utbyte mot en engångsersättning (artikel 1.2 c).

Tilläggsersättningen ska baseras på de intäkter en framställare har till följd av att upptagningen utnyttjas, dvs. intäkterna från just den upptagning till vilken rättigheterna överlåtits (punkten 2 c). Av detta följer att tilläggsersättningen ska beräknas för varje sådan upptagning och baseras på det totala utnyttjandet av denna. Det innebär vidare att den totala ersättningen för varje upptagning ska förbehållas de ersättningsberättigade utövande konstnärer som deltagit på upptagningen (jfr skäl 12). Hur tilläggsersättningen ska fördelas mellan dessa konstnärer ger direktivet däremot ingen vägledning om och det bör inte heller regleras i lagen. Denna fråga bör i stället lämnas till konstnärerna själva att hantera, i första hand genom de organisationer som företräder dem och förvaltar ersättningen (se vidare nedan).

Tilläggsersättningen ska uppgå till 20 procent av framställarens intäkter från mångfaldigande, spridning och tillgängliggörande av ljudupptagningen. Framställarens intäkter från uthyrning av ljudupptagningen, skäligen ersättning för utsändning och återgivning för allmänheten samt skäligen ersättning för privatkopiering ska dock inte tas med vid beräkningen av beloppet (skäl 13). Skälet till att dessa ersättningar inte ska beaktas är att utövande konstnärer har en rätt till skäligen ersättning vid uthyrning av ljudupptagningar som de inte kan avtala bort och att de normalt inte överlåter sin rätt till de övriga ersättningarna till framställaren. Tanken är alltså att konstnärerna inte ska få dubbel ersättning, utan enbart ska få kompensation för sådana utnyttjanden där bara framställaren annars skulle ha fått ersättning. I enlighet med vad som föreslås i promemorian bör det i lagen uttryckligen anges vad som inte ska omfattas vid beräkningen av tilläggsersättningen.

För att tilläggsersättning ska aktualiseras krävs det att framställaren har intäkter från utnyttjande av upptagningen, dvs. att upptagningen kommersialiseras. Som *Sveriges Radio* anför är detta normalt inte fallet när det gäller upptagningar i form av radioprogram.

När det gäller den ersättningsberättigade kretsen anför *SAMI* att alla utövare som omfattas av skyddstidsförlängningen och vilkas inspelningar exploateras i Sverige eller i något annat land inom EES bör vara ersättningsberättigade. I internationella upphovsrättsförordningen (1994:193) finns bestämmelser om i vilken utsträckning bl.a. skyddet för utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar ska omfatta också framföranden och upptagningar som har anknytning till andra länder. Det kommer att övervägas om det finns anledning att ändra

bestämmelserna till följd av de ändringar som nu föreslås. För att bestämmelserna ska vara tillämpliga krävs att överlåtelsen ska bedömas enligt svensk rätt. Om svensk rätt är tillämplig på överlåtelsen, kommer den utövande konstnären ha rätt till tilläggsersättning från de intäkter framställaren har till följd av rättighetsöverlåtelsen oavsett om intäkterna härrör från utnyttjande i Sverige eller inte.

Även små producentföretag bör betala tilläggsersättning

Enligt direktivet ges medlemsstaterna möjlighet att undanta s.k. mikro-företag, dvs. i det här sammanhanget små producentföretag, från skyldigheten att betala tilläggsersättning (skäl 12). Några remissinstanser invänder mot promemorians förslag att inte göra något sådant undantag. Även om också små producentföretag får del av de merintäkter skyddstidsförlängningen ger upphov till, skulle själva administrationen av ersättningen kunna bli kostsam i förhållande till intäkterna. Som anges i promemorian är det dock inte ett tillräckligt skäl för att utövande konstnärer vilkas rätt utnyttjas av små producentföretag ska bli utan ersättning, särskilt inte i ljuset av direktivets syfte att förbättra situationen för de utövande konstnärerna. Som *Konkurrensverket* anför skulle ett undantag också kunna leda till en snedvridning av konkurrensen mellan olika producentföretag. Det bör därför inte göras något undantag för de små producentföretagen.

Förvaltningen av tilläggsersättningen

Enligt direktivet ska tilläggsersättningen förvaltas kollektivt, men det anges inte hur den kollektiva förvaltningen ska utformas. De ersättningar som i dag regleras i upphovsrättslagen och som är föremål för obligatorisk kollektiv förvaltning hanteras av en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. Motsvarande krav gäller för att en organisation ska vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan. Som framgår av avsnitt 6 föreslås det att de behörighetskraven ska ändras, men att det även fortsättningsvis ska vara möjligt för fler än en organisation att kunna hantera ersättningarna och ingå avtal. Det finns ingen anledning att göra någon annan bedömning i fråga om förvaltningen av tilläggsersättningen.

Som konstateras ovan är en förutsättning för att tilläggsersättning ska utgå att överlåtelsen är att bedöma enligt svensk rätt, vilket i normalfallet innebär att ersättning inte ska utgå när en utländsk upptagning används i Sverige. För att organisationen i så hög grad som möjligt ska vara representativ i förhållande till dem som har rätt till tilläggsersättning bör det enligt regeringens uppfattning krävas att organisationen företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området. Det betyder att det i första hand kommer att vara en eller flera svenska organisationer (dvs. utövarnas ”hemorganisation”) som är behöriga att kräva in ersättningen.

Som anges i promemorian bör organisationen ha i uppgift att kräva in tilläggsersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade utövande konstnärerna, oavsett om dessa är medlemmar i organisationen eller inte. I förhållande till promemorians förslag bör det tydliggöras att organisationen vid fördelningen av ersättningen är skyldig att behandla

utanförstående utövande konstnärer på samma sätt som de konstnärer som organisationen företräder.

I enlighet med direktivet bör vidare framställare vara skyldiga att på begäran från organisationen lämna sådan information om utnyttjandet av upptagningen som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas. *SAMI* och *Teaterförbundet* anser att framställarna dessutom bör åläggas en skyldighet att förse auktoriserad eller godkänd revisor med nödvändiga redovisningshandlingar för att underlaget ska kunna kontrolleras. Promemorians förslag innebär en skyldighet för framställaren att redovisa också sådant material som är nödvändigt för att det ska vara möjligt att kontrollera ersättningen. Om organisationen begär det, kan alltså framställaren vara skyldig att lämna ut handlingar som möjliggör en sådan kontroll.

Beräkning av royalty

En del artister som medverkar på ljudupptagningar överlåter sina rättigheter mot regelbundet återkommande betalning, t.ex. baserad på viss andel av försäljning av exemplar, s.k. royalty. För dessa innebär en förlängning av skyddstiden också en förlängning av den tid under vilken ersättning betalas, under förutsättning att överlåtelseavtalet fortsätter att gälla. De enskilda avtalen kan vara utformade på så sätt att konstnären får ett förskott på royalty och därefter har rätt till ytterligare ersättning när förskottet tjänats in och övriga eventuella avdrag gjorts. För att dessa artister fullt ut ska kunna dra nytta av förlängningen innehåller direktivet bestämmelser om en "nollställning" av sådana avtal (skäl 14). Enligt direktivet ska ingen avräkning ske för förskott eller annat som enligt avtalet ska avräknas vid royalty för ljudupptagningar som är äldre än 50 år (artikel 1.2). Som föreslås i promemorian bör direktivets bestämmelser också i denna del genomföras genom att regler av detta innehåll förs in i upphovsrättslagen.

Det bör vara möjligt för konstnären att godkänna avräkning

Till skillnad från vad som gäller för tilläggsersättningen anger direktivet inte att rätten att få royalty utan avräkning för förskott eller liknande ska vara tvingande. Flera remissinstanser, däribland *SAMI*, *KLYS*, *Copy-swede* och *Teaterförbundet*, anser att reglerna ändå ska vara tvingande. *SAMI* anför att artisten ofta har en svag förhandlingsposition i förhållande till framställaren och att regler som syftar till att stärka artistens avtalsrättsliga ställning ofta inte får avsedd verkan om de är dispositiva och alltså kan avtalas bort.

De nu aktuella bestämmelserna kommer att tillämpas på såväl framtida som redan ingångna avtal. För den senare kategorin förutsätts, för att bestämmelserna ska kunna sättas ur spel, att den utövande konstnären frivilligt går med på en omförhandling av avtalet. Vad gäller framtida avtal skulle, som konstateras i promemorian, tvingande bestämmelser lätt kunna kringgåas genom att villkoren i övrigt, t.ex. ersättningsnivåerna, försämrats. Att med hänvisning till den ena partens svagare ställning införa tvingande regler för vad som ska gälla mellan parterna först 50 år efter överlåtelsen framstår allmänt sett inte heller som motiverat när det gäller framtida avtal. Regeringen delar därmed bedömningen i prome-

morian att bestämmelserna inte bör vara tvingande. I förhållande till promemorians förslag bör det dock tydliggöras att bestämmelsen bara kan sättas ur spel om frågan särskilt uppmärksammas och den utövande konstnären uttryckligen avstått från sin rätt.

Det bör inte införas en rätt till omförhandling av royaltyavtal

Direktivet lämnar åt medlemsstaterna att bestämma att royaltyavtal som ingåtts före den 1 november 2013 kan omförhandlas till förmån för utövande konstnärer efter det att 50 år förflutit (artikel 1.4). Syftet är att motverka avtalsvillkor som framstår som oskäliga för den utövande konstnären. För svenskt vidkommande kan konstateras att det finns en möjlighet att komma till rätta med sådana villkor. Bestämmelserna i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen), är tillämpliga också på denna typ av avtal. Av dessa följer bl.a. att avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Flera remissinstanser, däribland *SAMI*, *Federationen Svenska Musiker* och *Teaterförbundet*, menar dock att dessa bestämmelser är otillräckliga och att en rätt till omförhandling till förmån för den utövande konstnären bör införas.

Regeringen konstaterar att en sådan omförhandlingsrätt endast skulle omfatta redan ingångna avtal. En rätt till omförhandling skulle i och för sig kunna baseras på frivillighet, dvs. att båda parter måste vara överens om vad som ska gälla för att avtalsvillkoren ska ändras. Parterna är dock fria att avtala om ändring av avtalsvillkoren utan att det regleras i lag. Det är därför svårt att se att en sådan ordning i praktiken skulle få någon betydelse. Det finns inte heller skäl till en tvingande rätt till omförhandling. I stället bör samma förutsättningar gälla för bedömningen av ersättningsnivåer och andra villkor i äldre överlåtelseavtal som på upphovsrättsområdet i övrigt. Mot denna bakgrund instämmer regeringen i den bedömning som görs i promemorian att det inte framstår som motiverat att införa en lagreglerad möjlighet till omförhandling av sådana avtal.

Hävningsrätt för utövande konstnärer

För att rättigheter som överlåtits från en utövande konstnär till en framställare så långt som möjligt ska utnyttjas anges i direktivet att en konstnär under vissa förutsättningar ska ha rätt att säga upp ett avtal och återfå sina rättigheter (artikel 1.2 c). Den hävning av avtalet som det i praktiken är fråga om ska kunna ske om inte framställaren tillhandahåller upptagningen på begäran, t.ex. via internet, och bjuder ut den till försäljning i ett tillräckligt antal fysiska exemplar. Också hävningsrätten gäller upptagningar som är äldre än 50 år. Som ytterligare förutsättningar anger direktivet att den utövande konstnären ska ha meddelat framställaren sin avsikt att säga upp avtalet och att framställaren inte inom ett år efter ett sådant meddelande har tillgängliggjort upptagningen för allmänheten. Hävningsrätten ska enligt direktivet inte kunna avtalas bort.

Direktivet bör också i denna del genomföras genom att nya regler förs in i upphovsrättslagen i anslutning till övriga nya bestämmelser om utöv-

ande konstnärers rättigheter. Som anges i promemorian bör den utövande konstnären ges en rätt att häva avtal avseende upptagningar som är äldre än 50 år om framställaren inte utnyttjar upptagningen på det sätt som beskrivs ovan, trots att konstnären uppmanat framställaren att göra detta.

Sveriges Television, Sveriges Radio och Sveriges Utbildningsradio menar att det skapar problem för deras programverksamhet att framställaren måste tillgängliggöra upptagningen både genom försäljning av fysiska exemplar och genom att göra den tillgänglig på begäran. Som framgått förutsätter hävningsrätten att överlåtelsen är av sådan omfattning att framställaren kan förfoga över upptagningen på båda dessa sätt. Regeringen delar dock uppfattningen att det inte är rimligt att en framställare ska vara skyldig att ge ut ett visst antal fysiska exemplar av en upptagning i situationer där en sådan utgivning aldrig tidigare skett eller varit avsedd i samband med överlåtelsen. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa att framställaren utnyttjar de rättigheter som han eller hon förvärvat i enlighet med vad som avtalats vid överlåtelsen. Som *Ippi* påpekar skulle en ovillkorlig skyldighet att ge ut fysiska exemplar framöver kunna bli otidsenlig. Enligt regeringens uppfattning bör därför direktivets krav på att framställaren ska bjuda ut upptagningen i ett *tillräckligt* antal fysiska exemplar tolkas på så sätt att skyldigheten i varje fall förutsätter att det avtalats om en sådan utgivning.

Konsekvensen av att avtalet hävs ska enligt direktivet vara att den utövande konstnären får tillbaka sina rättigheter. Den ersättning som konstnären har fått enligt avtalet ska inte återgå. Som anges i promemorian bör detta komma till uttryck i lagen.

Om flera utövande konstnärer deltagit i framförandet måste de utöva hävningsrätten gemensamt

När det gäller den situationen att en ljudupptagning avser ett framförande av flera utövande konstnärer, anges i direktivet att avtalen ska få sägas upp i enlighet med tillämplig nationell lagstiftning. Frågan överlämnas alltså till nationell rätt. Upphovsrättslagens bestämmelser om gemensam upphovsrätt (6 §) gäller även för utövande konstnärer, vilket ofta innebär att de endast kan förfoga över upptagningen gemensamt. Även i ett sådant fall är dock den utövande konstnären fri att överlåta sin andel till någon annan och därmed även att häva ett sådant avtal. Om flera utövande konstnärer deltagit på en upptagning och var och en av dem skulle kunna häva sitt överlåtelseavtal, skulle konsekvensen bli att framställaren fortfarande har kvar övriga medverkandes rättigheter. Detta skulle – tvärtemot vad direktivet syftar till – kunna leda till att ingen kan utnyttja upptagningen. De utövande konstnärerna bör därför endast gemensamt kunna utnyttja hävningsrätten. Har flera konstnärer överlåtit sina rättigheter till framställaren, bör alltså avtalen hävas gemensamt. För att underlätta den praktiska hanteringen av en hävning för utövande konstnärer och framställare bör som anges i promemorian även uppmaningen till framställaren lämnas gemensamt av konstnärerna.

Att de utövande konstnärerna endast gemensamt kan utöva sin hävningsrätt kan antas begränsa antalet fall då hävningsrätten utnyttjas. Inte heller i övrigt kan rätten förväntas komma att utövas i sådan omfattning att det skulle utgöra ett problem för framställarna. Om framställaren

saknar möjlighet eller vilja att göra upptagningen tillgänglig för allmänheten, kan det knappast anses vara en nackdel att den utövande konstnären återfår sina rättigheter. Hävningsrätten inträder dessutom först efter 50 år, dvs. vid den tidpunkt då upptagningen enligt nuvarande bestämmelser förlorar sitt skydd och framställaren sin möjlighet att kontrollera användningen.

Om avtalet hävs upphör framställarens rätt till upptagningen

Av direktivet följer vidare att framställarens rätt till upptagningen ska upphöra att gälla om avtalet hävs. Som konstateras i promemorian innebär det att en framställares rätt i praktiken kan variera i tid och att skyddstiden inte är absolut. Sådana i tiden villkorade rättigheter förekommer inte i upphovsrättslagen. Direktivet bör i denna del genomföras genom att regler av denna innebörd tas in i anslutning till bestämmelserna om skyddstiden för framställares rättigheter i 46 § upphovsrättslagen. Att framställarens rätt till upptagningen upphör har samma följd för ensamrätten som att skyddstiden löpt ut. En konsekvens av detta är alltså att framställarens rätt till ersättning vid offentliga framföranden m.m. upphör (47 §). Någon möjlighet att göra undantag från bestämmelserna finns inte enligt direktivet.

Sveriges Television och *Sveriges Radio* uttrycker oro över att hävningsrätten ska begränsa företagets möjligheter att utnyttja upptagningar med stöd av avtalslicens, bl.a. vid återanvändning av verk i radio och tv (42 g §). Har ett avtal ingåtts med berörda rättighetshavareorganisationer, gäller dock rätten att utnyttja upptagningar enligt avtalet.

11.3 Skyddstiden för musikaliska verk med text

Regeringens förslag: Skyddstiden för musikaliska verk med text, där musiken och texten skapats speciellt för verket, ska gälla till utgången av det sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och textförfattaren.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens (se promemorian s. 19 f.)

Remissinstanserna tillstyrker förslaget även om bl.a. *STIM* påpekar att det kan ge upphov till svårigheter när det gäller den praktiska hanteringen av rättigheter.

Skälen för regeringens förslag: Upphovsrätt till ett verk som har en upphovsman gäller till och med det sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled (43 §). För sådana musikaliska verk med text, där musik och text skapats för att användas tillsammans men de var för sig utgör självständiga verk skapade av olika upphovsmän, gäller separata skyddstider för musiken och texten. I en del andra medlemsstater gäller en gemensam skyddstid för sådana verk, som löper från dödsdagen för den upphovsman som avled sist.

Genom direktivet harmoniseras skyddstiden för musikaliska verk med text. Skyddstiden för ett sådant verk ska upphöra 70 år efter dödsdagen för den sist avlidne av textförfattaren och kompositören (artikel 1.1).

Som konstateras i promemorian kräver direktivet för svensk del endast att särskilda bestämmelser införs i fråga om beräkningen av skyddstiden för musikaliska verk med text i sammansatt form. Direktivet reglerar inte frågan om gemensam upphovsrätt ska gälla för dessa verk och inte heller skyddstiden för de ingående individuella verken, dvs. för musik och text var för sig.

STIM menar att förslaget kan skapa svårigheter då samma upphovsman kan få olika lång skyddstid beroende på vem han eller hon skapat ett visst verk tillsammans med. STIM pekar vidare på de svårigheter som kan uppstå till följd av att det generellt saknas upplysningar om i vilken mån text och musik skapats speciellt för verket. Det kan inte uteslutas att det i varje fall i ett övergångsskede kan uppstå vissa problem t.ex. vid fördelning av ersättning. Regeringen kan dock inte se att dessa svårigheter kan undvikas genom att direktivet genomförs på något annat sätt än vad som föreslås i promemorian. Direktivet bör därför genomföras genom att det införs en särskild reglering om beräkning av skyddstiden för musikaliska verk med text. Skyddstiden för ett sådant verk bör i enlighet med promemorians förslag gälla till utgången av det sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och textförfattaren.

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 november 2013.

De nya bestämmelserna ska tillämpas också på verk och prestationer som tillkommit före ikraftträdandet. De nya bestämmelserna om skyddstid för ljudupptagningar ska dock inte tillämpas, om skyddstiden för ljudupptagningen har löpt ut vid lagens ikraftträdande.

Äldre bestämmelser gäller i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Bestämmelserna om vad som ska gälla om en utövande konstnär har överlåtit sin rätt till en ljudupptagning till en framställare ska dock tillämpas också i fråga om överlåtelseavtal som ingåtts före ikraftträdandet. Sådana överlåtelseavtal ska fortsätta att gälla, om inget annat uttryckligen har avtalats.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2011. I övrigt överensstämmer utredningens förslag med regeringens (se betänkandet s. 287).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inga synpunkter på förslagen. *Föreningen Bonus Presskopia* framhåller att det är angeläget att bestämmelserna träder i kraft så snart som möjligt.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens utom såtillvida att det i promemorian föreslås en särskild övergångsbestämmelse för musikaliska verk med text (se promemorian s. 31 f.).

Remissinstanserna tillstyrker förslagen.

Skälen för regeringens förslag: De nya bestämmelserna om avtalslicens innebär i huvudsak att marknadens parter ges utökade möjligheter att sluta avtal med avtalslicensverkan om de önskar. Det medför enligt regeringens bedömning inte något särskilt omställningsbehov för inblandade parter. Regeringen instämmer vidare i många remissinstansers uppfattning att det är angeläget att de nya bestämmelserna om avtalslicens träder i kraft så snart som möjligt.

När det gäller direktivet ska medlemsstaterna sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet senast den 1 november 2013. Denna tidpunkt är också avgörande för frågan om vilka verk och prestationer som ska omfattas av bestämmelserna.

De lagändringar som föranleds av direktivet bör träda i kraft den 1 november 2013. Det är ett lämpligt ikraftträdandedatum även för de övriga lagändringar som föreslås.

Det är en allmän princip på upphovsrättens område att ny lagstiftning ska tillämpas också på verk och prestationer som tillkommit före ikraftträdandet av den nya lagen. Det finns inte någon anledning att avvika från denna princip. Som utredningen anför gäller detta även utan särskilt förordnande (jfr t.ex. prop. 1993/94:122, prop. 1998/99:11 och prop. 2003/04:177). Regeringen instämmer dock i utredningens bedömning att det av tydlighetsskäl är lämpligt att uttryckligen ange detta i en särskild övergångsbestämmelse.

En annan princip som normalt gäller vid ändringar i upphovsrättslagen är att nya regler inte bör tillämpas när det gäller åtgärder som vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet (jfr artikel 3 i direktivet). Regeringen instämmer i utredningens bedömning att även denna princip bör tillämpas för de nu aktuella lagändringarna och bör tas in i en särskild bestämmelse. En effekt av detta är att de nya reglerna som utgångspunkt inte påverkar redan ingångna avtal.

Såvitt avser de lagändringar som föranleds av direktivet måste i enlighet med förslaget i promemorian särskilda övergångsbestämmelser införas. Enligt artikel 1.3 ska de nya bestämmelserna avseende skyddstiden för ljudupptagningar (och övriga bestämmelser med anknytning till ljudupptagningar) gälla om den utövande konstnären och framställaren omfattas av skydd den 1 november 2013. Ljudupptagningar som har förlorat sitt skydd vid ikraftträdandet omfattas inte. På motsvarande sätt ska enligt samma artikel de nya bestämmelserna om skyddstiden för musikaliska verk med text gälla sådana verk där musiken eller texten omfattas av skydd den 1 november 2013. De nya bestämmelserna ska alltså omfatta musikaliska verk med text, om inte skyddstiden för både musiken och texten har löpt ut vid ikraftträdandet.

Det bör mot denna bakgrund förordnas att de nya bestämmelserna inte ska tillämpas på sådana ljudupptagningar där skyddstiden löpt ut då lagen träder i kraft. Sådana musikaliska verk med text där varken musiken eller texten är skyddad vid ikraftträdandet kommer inte att vara skyddade heller enligt de nya bestämmelserna om skyddstid för sådana verk. Någon särskild bestämmelse i denna del är alltså inte nödvändig.

De särskilda bestämmelserna om vad som ska gälla vid överlåtelser av rätt till ljudupptagningar från konstnären till framställaren (45 a, 45 c och 45 d §§) ska i enlighet med direktivet gälla även för överlåtelser som skett före ikraftträdandet. En konsekvens av detta är att bestämmelserna

omedelbart får genomslag. Enligt artikel 1.4 ska också överlåtelseavtal som har ingåtts före ikraftträdandet ha fortsatt verkan efter det att skyddstiden enligt äldre bestämmelser löpt ut, om det inte finns tydliga uppgifter om motsatsen i avtalet. Det bör införas övergångsbestämmelser med den beskrivna innebörden.

13 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: De föreslagna bestämmelserna om avtalslicens medför inte några kostnadsökningar för det allmänna eller för enskilda.

Förslagen om förlängd skyddstid för ljudupptagningar samt om särskilda regler för beräkningen av skyddstiden för musikaliska verk med text bedöms kunna medföra en viss kostnadsökning för såväl näringsidkare som konsumenter. För vissa grupper av upphovsmän och utövande konstnärer kan det medföra ett visst intäktsbortfall. Framställare samt vissa utövande konstnärer bedöms i motsvarande mån få ökade intäkter. Konsekvenserna för det allmänna bedöms bli mycket begränsade.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens (se betänkandet s. 289 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inga synpunkter. *Regelrådet* menar att konsekvensutredningen är bristfällig bl.a. eftersom det saknas en belysning av de ekonomiska effekterna av de föreslagna bestämmelserna om avtalslicenser. Enligt *Regelrådet* saknas ett säkert underlag för bedömningen av om de totala kostnaderna för ett genomförande av utredningens förslag i dess helhet är rimliga i förhållande till vad förslagen avser att åstadkomma. *Näringslivets Regelnämnd*, *Företagarna* och *Svenskt Näringsliv* yttrar sig generellt över förslagen i betänkandet, alltså även över förslag som inte behandlas i denna lagrådsremiss. *Näringslivets Regelnämnd* anser att utredningen inte innehåller någon närmare analys av hur förslagen påverkar enskilda företag; några frågor som borde ha besvarats är hur stort antal företag som berörs och vilka branscher företagen är verksamma i samt vilka alternativa lösningar som övervägts. Nämnden anser att konsekvensutredningen är otillräcklig och inte ger någon tydlig bild av hur förslagen påverkar företagen. Nämnden avstyrker därför utredningens förslag. *Företagarna* och *Svenskt Näringsliv* anför liknande synpunkter.

Promemorians bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens (se promemorian s. 33 f.).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna har inga synpunkter. *Regelrådet*, som tillstyrker förslaget, menar att konsekvensutredningen är bristfällig. Enligt *Regelrådet* saknas en närmare beskrivning av storleken på och det antal företag som berörs av förslaget. Vidare saknas en uppskattning av hur många verk som berörs av förslaget, liksom beloppsmässiga bedömningar av förslagets ekonomiska konsekvenser. *Regelrådet* efterlyser också en närmare beskrivning av konsekvenserna av att

en utövande konstnär häver ett avtal som gäller en upptagning som är äldre än 50 år. *Stockholms handelskammare* framför liknande synpunkter. *Sveriges Television, TV4* och *Utbildningsradion* anför att förslagen med anledning av direktivet kommer att leda till ökade kostnader för dem.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser av de förslag som gäller avtalslicenser

Förslagen om avtalslicenser berör såväl staten, kommuner och landsting, som enskilda företag. Detta gäller inte minst den utvidgade avtalslicensen för myndigheter, företag och organisationer m.fl. Även den nya generella avtalslicensen påverkar både privat och offentlig sektor.

Regeringen uppfattar det som att synpunkterna från näringslivet främst tar sikte på de förslag i betänkandet som inte behandlas i lagrådsremissen.

Avtalslicenserna har medfört att parterna kunnat avtala om nyttjanden på områden där nyttjande annars inte hade kunnat ske eller endast kunnat ske med stora svårigheter. De nya möjligheterna kan antas öka utnyttjandet av upphovsrättsligt skyddade verk och därmed ge upphov till ökade intäkter för upphovsmän och andra rättighetshavare. Detta innebär samtidigt ökade kostnader för berörda myndigheter eller företag. Kostnaderna kan avse det administrativa arbetet med att ta fram nya avtal men även den utökade möjligheten att utnyttja skyddade verk kan föra med sig kostnader.

De ändringar som nu föreslås innebär emellertid endast en möjlighet att ingå avtal. Om parterna, dvs. organisationerna och användarna, väljer att ingå avtal med den verkan som följer av de nya bestämmelserna så beror det på att de ser fördelar med detta. För de som har ett behov av att utnyttja upphovsrättsligt skyddat material innebär förslagen – i förhållande till vad som nu gäller – endast förenklingar. De möjliggör för berörda aktörer att genom ett enda avtal kunna förfoga över materialet. Utan dessa möjligheter skulle t.ex. ett företag som har behov av att använda sådant material internt i verksamheten behöva avstå från det eller ingå en stor mängd individuella avtal. Något annat alternativ finns inte. Individuella avtal medför högre administrativa kostnader för företaget samtidigt som rättighetsklareringen inte blir heltäckande. Kostnaderna för företag och myndigheter blir alltså typiskt sett väsentligt lägre om avtal sluts med avtalslicens som grund än om individuella avtal måste träffas. För det företag eller den myndighet som så önskar innebär dock inte de nya bestämmelserna om avtalslicens något hinder mot att ingå sådana individuella avtal även framöver i den mån det är möjligt. Ändringarna som sådana innebär därför inte några ökade kostnader vare sig för det allmänna eller för enskilda.

I lagrådsremissen föreslås också en utvidgning av bestämmelsen om fria offentliga framföranden (21 §). Förslaget innebär större möjligheter för bibliotek och arkiv att i sina lokaler offentligt framföra sådana verk som finns i deras samlingar. Den föreslagna ändringen kommer att medföra bättre möjligheter att låta allmänheten ta del av de kulturvärden som finns hos bibliotek och arkiv. Den kommer inte att medföra några kostnadsökningar för det allmänna. Den bedöms inte leda till någon

nämnvärd konkurrens i förhållande till företag som tillhandahåller film kommersiellt och därmed inte heller till några ekonomiska konsekvenser för dessa företag.

Konsekvenser av de förslag som gäller skyddstid

Att skyddstiden för ljudupptagningar förlängs innebär att den som framöver vill använda en ljudupptagning under ytterligare 20 år kommer att vara beroende av tillstånd från rättighetshavaren. Sådana tillstånd förutsätter i sin tur ofta att ersättning betalas för utnyttjandet. Med denna utgångspunkt innebär en förlängning av skyddstiden en kostnadsökning för dem som använder sig av ljudupptagningar i sin näringsverksamhet och ytterst därmed även för konsumenterna. Detsamma gäller reglerna om beräkningen av skyddstiden för musikaliska verk med text, som innebär en förlängning av skyddstiden för det verk vars upphovsman avlidit först.

Företag använder musik i sin verksamhet på olika sätt. De påverkas därför i olika utsträckning av förlängningen av skyddstiden. I någon mån kommer dock en betydande andel av de svenska företagen beröras av de nya bestämmelserna.

En mindre grupp företag använder musik i mycket stor utsträckning inom sin verksamhet. Detta gäller t.ex. radio- och tv-företagen. Som *Sveriges Television*, *Sveriges Radio* och *Sveriges Utbildningsradio* påpekar kan förslagen därför innebära kostnadsökningar för denna grupp. En annan och större grupp är de butiker, restauranger m.fl. som betalar ersättning för den musik som spelas upp i deras lokaler. Ett ytterligare exempel är ersättning för musik som spelas upp på arbetsplatser, t.ex. i samband med personalfester. Dessa ersättningar berör många företag.

Hur stora kostnadsökningar det kan komma att handla om är svårt att uppskatta och beror på vilket sätt som rättighetshavarna väljer att låta skyddstidsförlängningen få genomslag. Det är nämligen inte självklart att möjligheten att under en längre tid ta betalt för varje enskild upptagning eller enskilt verk alltid måste leda till ökade kostnader för användarna. Upphovsrättsliga licenser är ofta generella på det sättet att användaren betalar en viss ersättning för möjligheten att kunna använda sig av musik i allmänhet. Inte minst gäller detta licenser för olika former av offentliga framföranden, t.ex. på arbetsplatser och restauranger. Det är inte givet att en förlängning av skyddstiden måste påverka storleken på dessa licensersättningar. Om, å andra sidan, så inte blir fallet, blir resultatet att fler rättighetshavare än tidigare ska vara med och dela på en oförändrad ersättning. Detta skulle innebära en omfördelning av ersättning mellan rättighetshavarna där t.ex. ersättningen för nyare ljudupptagningar skulle kunna bli lägre framöver. Vad däremot gäller de användare som betalar ersättning grundat på de specifika verk och upptagningar som används i verksamheten kommer förslaget innebära kostnadsökningar om licensvillkoren i övrigt är oförändrade. Denna kostnadsökning kan antas slå igenom även i konsumentledet.

Den förlängda skyddstiden träffar alla ljudupptagningar och musikaliska verk med text för vilka skyddstiden inte redan löpt ut. Hur många upptagningar det rör sig om är svårt att uppskatta, inte minst då den förlängda skyddstiden kommer att omfatta också en mycket stor andel av de

utländska upptagningar som används i Sverige. Samma svårigheter gör sig gällande även för gemensamt skrivna musikverk där det, som *STIM* påpekar, ofta inte finns uppgifter om huruvida text och musik har skapats speciellt för verket. Hur stora eventuella kostnadsökningar kan bli styrs också av de enskilda avtalen och av hur stor andel äldre verk och upptagningar som används i det enskilda fallet. Det är alltså inte möjligt att göra någon generell bedömning av de kostnadsökningar som kan följa av den förlängda skyddstiden.

Förlängningen av skyddstiden för ljudupptagningar kommer också att påverka de näringsidkare vilkas verksamhet går ut på att återutge ljudupptagningar efter det att skyddstiden löpt ut. Möjligheten till sådana fria utnyttjanden kommer att minska. Samtidigt är den som vill utnyttja en ljudupptagning av t.ex. musik inte bara beroende av tillstånd från utövande konstnärer och framställare. Om upptagningen t.ex. avser ett nyare musikaliskt verk behövs också tillstånd från upphovsmannen, vars skyddstid är betydligt längre. Andelen upptagningar som utan den nu föreslagna förlängningen skulle vara helt fria att utnyttja är förmodligen relativt begränsad.

De särskilda obligationsrättsliga regler som införs till förmån för utövande konstnärer i relation till framställare är avsedda att leda till en rimlig fördelning mellan utövande konstnärer och framställare av den intäktsökning som förlängningen av skyddstiden medför. Tilläggsersättningen, som beräknas som en viss andel av framställarens intäkter från en ljudupptagning, kan medföra att ljudupptagningar med låg vinstmarginal inte längre är lönsamma för framställaren att ge ut efter den tidpunkt då rätten till tilläggsersättning inträder (dvs. då upptagningen är äldre än 50 år). Vad gäller konsekvenserna av den hävningsrätt som förelås till förmån för utövande konstnärer, och där *Regelrådet* efterlyser förtydliganden, bedömer regeringen att enskilda inte kommer drabbas negativt. Hävningsrätten gäller endast för upptagningar som är äldre än 50 år och förutsätter att framställaren inte nyttjar upptagningen på det sätt som var avsett vid den ursprungliga överlåtelsen. Typiskt sett kommer alltså hävning endast kunna ske i fråga om sådana ljudupptagningar som framställaren bedömt som kommersiellt ointressanta. Intresset från utövande konstnärers sida att återfå sina rättigheter till sådana upptagningar får antas vara relativt begränsat. Om ett avtal väl hävts, upphör framställarens rätt till upptagningen och den utövande konstnären kan utnyttja sin rätt till upptagningen. Eftersom hävningsrätten förutsätter att framställaren valt att inte utnyttja upptagningen, kan detta dock knappast anses innebära en nackdel för denne. Att rättigheterna återgår till den utövande konstnären kan dock resultera i att allmänheten får möjlighet att ta del av upptagningen och att den utövande konstnären kan få intäkter från denna under återstoden av skyddstiden.

Det kan alltså sammantaget konstateras att många enskilda kommer att beröras av förslagen, men att de närmare ekonomiska konsekvenserna i viss utsträckning är svårbedömda. Förslagen syftar dock till att genomföra ett EU-direktiv som i huvudsak inte lämnar något utrymme för andra nationella regleringar än de som följer direkt av direktivets bestämmelser. Några alternativa lösningar att överväga vid genomförandet av direktivet i svensk rätt finns alltså inte. Det finns därför inte heller anledning att överväga ytterligare utredning av förslagets konsekvenser.

Staten, kommuner och landsting kan också ingå avtal om utnyttjande av musikaliska verk och ljudupptagningar i olika sammanhang inom verksamheten. På så sätt kan även det allmänna komma att beröras av de föreslagna ändringarna. Regeringen delar dock promemorians bedömning att detta inte kommer att medföra någon nämnvärd kostnadsökning.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

2 kap. Inskränkningar i upphovsrätten

Framställning och spridning av exemplar inom vissa arkiv och bibliotek

16 § De arkiv och bibliotek som avses i tredje och fjärde styckena har rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram,

1. för bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål,
2. för att tillgodose lånesökandes önskemål om enskilda artiklar eller korta avsnitt eller om material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, eller
3. för användning i läsapparater.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande.

Rätt till exemplarframställning och spridning enligt denna paragraf har

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,
2. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna, och
3. folkbiblioteken.

Regeringen får i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges i tredje stycket ska ha rätt till exemplarframställning enligt denna paragraf.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vissa arkivs och biblioteks rätt att framställa exemplar av verk och att sprida exemplaren till allmänheten. Upplysningen i andra stycket om att ytterligare förfoganden kan ske med stöd av bestämmelserna om avtalslicens (42 d §) tas bort.

Offentliga framföranden

21 § Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentligtgjorda verk offentligt

1. vid tillfällen där framförandet av sådana verk inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte samt
2. vid undervisning eller gudstjänst.

Riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentligtgjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse och, *beträffande arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje stycket, genom ett tekniskt hjälpmedel avsett för enstaka besökare i syfte att tillgängliggöra verk som ingår i de egna samlingarna.* Framförandet får ske endast i riksdagens eller myndigheternas egna lokaler.

Första stycket 2 ger inte rätt att i förvärvssyfte framföra sammanställningar vid undervisning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inskränkningar i ensamrätten att framföra verk offentligt. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Filmverk och sceniska verk är undantagna från de möjligheter paragrafen annars ger att fritt framföra offentliggjorda verk offentligt. Av andra stycket följer dock att riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter under vissa förutsättningar och på visst sätt fritt kan framföra även sådana verk. Genom hänvisningen till första stycket 1 följer att framförandet endast får ske vid tillfällen där framförandet inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte.

I *andra stycket* införs nya bestämmelser som ger ytterligare möjligheter att fritt framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk för sådana arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje stycket. Det gäller alltså de statliga och kommunala arkivmyndigheterna, de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna och folkbiblioteken.

Framförandet får endast ske genom ett tekniskt hjälpmedel som är avsett för enstaka besökare. Detta innebär att det hjälpmedel som används för framförandet ska vara sådant att bara en eller några få personer samtidigt kan ta del av framförandet. Typiskt sett omfattas alltså situationer där besökare en och en tar del av material i samlingarna med hjälp av terminaler som är avsedda för enskildas forskning eller studier. Bestämmelserna medger alltså inte att ett bibliotek anordnar biografliknande visningar av film eller annars låter grupper av besökare ta del av filmverk eller sceniska verk.

Endast sådana verk som ingår i bibliotekets eller arkivets egna samlingar får framföras fritt. Biblioteken och arkiven ges alltså ingen allmän rätt att framföra filmverk eller sceniska verk. Ett bibliotek kan t.ex. inte låna in ett exemplar av ett sådant verk från någon annan och framföra det med stöd av bestämmelserna. Verken får vidare bara framföras i bibliotekets eller arkivets egna lokaler.

Bestämmelserna ger möjlighet till offentliga framföranden. Biblioteken och arkiven kan låta besökare ta del av verken t.ex. genom en tv-apparat med tillhörande DVD-spelare. Också den situationen att en film framförs via t.ex. en dator omfattas av bestämmelserna, om filmen lagrats lokalt på datorn eller på annat sätt i anslutning till den plats där man kan ta del av den. Däremot omfattas inte tillgängliggöranden av verk som lagras på en annan plats, t.ex. i en annan lokal. I sådana fall är förfogandet inte att anse som ett offentligt framförande, utan som en överföring till allmänheten. Andra förfoganden än offentliga framföranden omfattas inte av bestämmelserna.

2 a kap. Rätt till särskild ersättning

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning

26 m § Endast *en* organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§.

Organisationen *ska* kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen *ska* rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkare som avses i 26 k § första stycket *ska* anmäla sig hos en sådan organisation som avses i första stycket. Näringsidkaren *ska* på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen *ska* framgå antalet anordningar enligt 26 k § andra stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inkassering av ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagning, s.k. privatkopieringsersättning (26 k och 26 l §§). Övervägandena finns i avsnitt 6.

Genom ändringen i *första stycket* kommer upphovsmännens och övriga rättighetshavares nationalitet att sakna betydelse vid bedömningen av en organisations behörighet att kräva in och fördela privatkopieringsersättning (jfr kommentaren till 42 a §). Avgörande är om organisationen företräder ett flertal rättighetshavare som är berättigade till privatkopieringsersättning, oavsett om dessa är svenska eller utländska.

Ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt)

26 p § Endast *en* organisation som företräder ett flertal upphovsmän *till i Sverige använda verk* på området har rätt att kräva in ersättningen. Organisationen *ska* kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig *ska* på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inkassering av ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk, s.k. följerättsersättning (26 n och 26 o §§). Övervägandena finns i avsnitt 6.

Genom ändringen i *första stycket* kommer upphovsmännens nationalitet att sakna betydelse vid bedömningen av en organisations behörighet att kräva in och fördela följerättsersättning (jfr kommentaren till 42 a §). Avgörande för om en organisation är behörig är om den företräder ett flertal sådana upphovsmän på området vilkas verk används i Sverige. Det saknar alltså betydelse vilka enskilda upphovsmän som är berättigade till följerättsersättning. Att behörigheten grundas på i Sverige använda verk innebär att bedömningen ska göras utifrån samtliga verk som används på området oavsett om upphovsmännen är svenska eller inte.

3 a kap. Avtalslicenser

Gemensamma bestämmelser om avtalslicenser

42 a § En avtalslicens som avses i 42 b–42 h §§ gäller för utnyttjande av verk på visst sätt, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän *till i Sverige använda verk* på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. *För att ett verk ska få utnyttjas med stöd av 42 c § krävs att avtalet med organisationen har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.*

De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han eller hon begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

Gentemot den som använder ett verk med stöd av 42 f § får krav på ersättning göras gällande endast av de avtalslutande organisationerna. Kraven ska framställas samtidigt.

Paragrafen innehåller gemensamma bestämmelser om avtalslicenser.

Första stycket ändras på så sätt att en organisation för att vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan inte längre ska företräda ett flertal svenska upphovsmän utan i stället ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området. Upphovsmännens nationalitet tillmäts alltså inte längre någon betydelse vid bestämmande av organisationens behörighet. Avgörande är i stället om organisationen företräder tillräckligt många upphovsmän till verk av det slag som omfattas av avtalet. Det ska vidare röra sig om sådana verk som används i Sverige. Om organisationen företräder även upphovsmän till verk som bara används utomlands, ska detta inte vägas in vid bedömningen av organisationens behörighet. Att behörigheten avgörs av i vilken mån organisationen företräder upphovsmän till i Sverige använda verk på området innebär vidare att det för behörighetsfrågan saknar betydelse vilka verk som kan komma att användas med stöd av det enskilda avtalet. Övervägandena finns i avsnitt 6.

I första stycket tas det in en hänvisning till den nya generella avtalslicensen (42 h §). Också bestämmelsen i hittillsvarande andra stycket tas in i första stycket.

Genom ändringen i *andra stycket* gäller de allmänna skyddsbestämmelserna till förmån för utanförstående upphovsmän också vid utsändning och överföring på begäran av radio- och tv-företag och vid utnyttjanden med stöd av den nya generella avtalslicensen. Det innebär att de allmänna skyddsbestämmelserna alltid ska tillämpas när utnyttjande sker med stöd av en avtalslicens. Till följd av detta tas också den särskilda bestämmelsen om ersättning vid utnyttjande med stöd av avtalslicensen i 42 e § (hittillsvarande tredje stycket) bort. Övervägandena finns i avsnitt 9 och 10.

Avtalslicens för myndigheter, företag och organisationer m.fl.

42 b § Riksdagen, beslutande kommunala församlingar, statliga och kommunala myndigheter samt företag och organisationer får för att tillgodose behovet av information inom sin verksamhet framställa exemplar av *samt överföra och framföra offentliggjorda* litterära verk och konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen, *överföringen eller framförandet*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avtalslicens för vissa förfoganden på arbetsplatser. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Avtalslicensen utvidgas i flera avseenden. Begränsningen i *första stycket* till exemplarframställning genom reprografiskt förfarande tas bort. Bestämmelsen omfattar därmed även digital kopiering. Den ger alltså rätt att kopiera även digitalt material på arbetsplatser, om syftet är att tillgodose behovet av information inom verksamheten. Det innebär att såväl kopiering från analog till digital form som kopiering från digitala förlagor omfattas av bestämmelsen. Bestämmelsen ger alltså möjlighet att ladda ner material via nätverk som internet eller att skanna in en artikel i pappersform och använda den i informationssyfte i arbetet.

Vidare ersätts den tidigare begränsningen till utgivna verk av ett krav på att verken ska vara offentliggjorda. Det innebär att sådana verk som lovligt gjorts tillgängliga för allmänheten kan utnyttjas med stöd av bestämmelsen (jfr 8 § första stycket). Därmed omfattas t.ex. sådana verk som upphovsmannen valt att publicera endast i ett digitalt nätverk och som alltså inte är utgivna.

Bestämmelsen utvidgas också för att möjliggöra överföringar och framföranden som sker för att tillgodose behovet av information inom verksamheten. Det innebär att avtal kan ingås om sådana förfoganden som sker inför en större sluten krets (jfr 2 § fjärde stycket). Bestämmelsen är alltså avsedd att ge större företag och myndigheter möjlighet att med stöd av avtal förfoga över verk på samma sätt som då förfogandena sker inom mindre kretsar och därför faller utanför upphovsmannens ensamrätt. Bestämmelsen innebär att man inom sådana företag eller myndigheter med stöd av avtalslicens t.ex. kan överföra material via e-post eller framföra verk i samband med interna föreläsningar. Framställda exemplar kan också lagras på en intern server som myndighetens eller företagets personal har tillgång till. Bestämmelsen ger inte något utrymme för att överföra eller framföra verk i något annat syfte än att tillgodose det interna informationsbehovet. Det kan alltså aldrig bli fråga om att överföra eller framföra verk till allmänheten (jfr 2 § tredje stycket).

I *andra stycket* görs en följdändring så att upphovsmannens möjlighet att meddela förbud omfattar samtliga förfoganden som kan ske med stöd av paragrafen.

Avtalslicens för vissa arkiv och bibliotek

42 d § De arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje och fjärde styckena *får framställa exemplar av verk som ingår i de egna samlingarna och tillgänglig-*

göra offentliggjorda sådana verk för allmänheten, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot *exemplarframställningen* eller *tillgängliggörandet*, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att uphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avtalslicens för vissa arkiv och bibliotek. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Avtalslicensbestämmelsen i *första stycket* utvidgas i flera avseenden för att underlätta för allmänheten att få tillgång till upphovsrättsligt skyddat material som finns hos vissa arkiv och bibliotek.

Bestämmelsen ger möjlighet att träffa avtal med avtalslicensverkan om alla former av exemplarframställning av verk. Detta innebär att bibliotek och arkiv med stöd av bestämmelsen kan träffa avtal om digitalisering av verk som finns i deras samlingar.

Bestämmelsen ger också möjlighet att sluta avtal om olika former av tillgängliggöranden av offentliggjorda verk, t.ex. genom överföring till allmänheten via internet. Kravet på att de verk som tillgängliggörs måste vara offentliggjorda innebär att bara verk som tidigare lovligt har tillgängliggjorts för allmänheten omfattas (jfr 8 §).

Att bestämmelsen omfattar sådant material som ingår i arkivets eller bibliotekets egna samlingar innebär att även material som tillhör biblioteket men som finns på en annan plats kan användas. Verken behöver alltså inte förvaras i de egna lokalerna för att ingå i de egna samlingarna. Bestämmelsen ger däremot inte arkiven eller biblioteken rätt att framställa exemplar av eller tillgängliggöra sådant material som arkivet eller biblioteket lånat in från någon annan.

I *andra stycket* görs en följdändring i fråga om upphovsmannens möjlighet att meddela förbud. Därutöver införs ytterligare en bestämmelse till skydd för utanförstående upphovsmän. Enligt denna ska avtalslicensen inte heller gälla om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att uphovsmannen motsätter sig förfogandet. En sådan situation kan vara att uphovsmannen ändrat uppfattning i konstnärligt, politiskt eller religiöst hänseende och inte vill att den tidigare uppfattningen ska ges ny spridning eller att verket har fått kritik och uphovsmannen inte vill ge ytterligare offentlighet åt verket. Ett ytterligare exempel är att uphovsmannen har gjort klart att ytterligare användning av verket inte får ske eller endast får ske på visst sätt. Bestämmelsen har samma innebörd som motsvarande bestämmelser i 42 e och 42 g §§.

Avtalslicenser för radio och tv

42 e § *Ett radio- eller tv-företag får sända ut offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §. Om verket ingår i ett radio- eller tv-program som företaget sänder ut, får företaget också överföra verket till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till det från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer. Företaget får även framställa sådana exemplar som är nödvändiga för överföringen.*

Första stycket gäller inte sceniska verk och inte heller andra verk, om uphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot utsändningen eller överföringen, eller om det av andra skäl finns särskild

anledning att anta att *upphovsmannen* motsätter sig *förfogandet*. Första stycket gäller inte sådan vidareändring som avses i 42 f §.

Vid utsändning över satellit gäller avtalslicensen endast om sändarföretaget samtidigt verkställer utsändning genom en marksändare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om avtalslicens för radio- och tv-företag. Övervägandena finns i avsnitt 9.

I *första stycket* ersätts kravet på att de litterära och musikaliska verk som kan sändas ut med stöd av bestämmelsen ska vara utgivna med ett krav på att verken i stället ska vara offentliggjorda. Detta innebär att alla sådana verk som lovligen gjorts tillgängliga för allmänheten kan utnyttjas med stöd av avtalslicensen. Därmed omfattas verk som endast gjorts tillgängliga via t.ex. internet.

Avtalslicensen utvidgas vidare för att möjliggöra att avtal ingås även om överföring av verk till allmänheten som sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer, dvs. överföringar på begäran av enskilda. En förutsättning är att verket ingår i ett radio- eller tv-program som företaget sänder ut. Företaget kan alltså ingå avtal som möjliggör att de program de sänder ut kan göras tillgängliga också på begäran via t.ex. företagets webbplats. Avtalslicensen är inte begränsad till den situationen att programmet görs tillgängligt på företagets webbsida efter att det sänts ut. Tillgänglighetsörandet kan alltså ske både före och efter sändningen. Däremot kan material som företaget varken har sänt ut eller avser att sända ut inte göras tillgängligt på begäran med stöd av avtalslicensen.

Det införs också en rätt för företaget att framställa sådana exemplar som krävs för att kunna överföra verket. Bestämmelsen möjliggör för företaget att t.ex. ladda upp det program som verket ingår i på en server från vilken överföringen till enskilda därefter sker.

Avtalslicensen omfattar, i likhet med vad som gäller enligt nuvarande ordning, i viss mån även sådana förfoganden som kan ske med stöd av avtalslicensen om återanvändning av verk som ingår i radio- och tv-produktioner (jfr 42 g §). Den avtalslicensen omfattar, till skillnad från den nu aktuella, samtliga verkstyper, men är samtidigt begränsad så att den endast träffar verk som ingår i egna eller av företaget beställda produktioner som sänts ut före den 1 juli 2005. För vissa produktioner kan det alltså vara möjligt att förfoga över innehållet med stöd av endera av de två avtalslicenserna.

Kravet på att radio- eller tv-företaget ska ha tillstånd från regeringen tas bort. För att det ska vara fråga om ett radio- eller tv-företag krävs att sändarverksamheten är organiserad i en företagsliknande form (jfr prop. 2010/11:33 s. 36).

I andra stycket görs ändringar beträffande upphovsmannens möjligheter att meddela förbud. Ett förbud ska kunna meddelas både till radio- eller tv-företaget och till den avtalsslutande organisationen. Förbudet ska kunna avse också den nya rätten till överföring på begäran. Eftersom exemplar bara får framställas för att möjliggöra sådana överföringar, kan inte heller några exemplar framställas om ett sådant förbud meddelats.

Generell avtalslicens

42 h § *Var och en får inom ett avgränsat användningsområde framställa exemplar av verk eller tillgängliggöra offentliggjorda verk för allmänheten också i andra fall än de som anges i 42 b–42 g §§, om avtalslicens gäller enligt 42 a § och det är en förutsättning för utnyttjandet att användaren genom avtalet med organisationen ges rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen.*

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen eller tillgängliggörandet, eller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet.

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om en generell avtalslicens. Övervägandena finns i avsnitt 10.

Den nya avtalslicensen innebär att ett avtal under vissa förutsättningar kan få avtalslicensverkan (alltså verkan också i förhållande till upphovsmän som inte företräds av den avtalslutande organisationen) även i andra fall än de som pekas ut i bestämmelserna om de särskilda avtalslicenserna (42 b–42 g §§). Att avtal kan ingås om utnyttjanden också i andra fall än som anges i 42 b–42 g §§ innebär att den generella avtalslicensen kan användas för att ingå avtal på helt andra användningsområden och med andra användare än vad som anges i dessa. Den kan också komma till användning på samma områden och utnyttjas av samma användare, men för andra utnyttjanden än som anges där.

Regleringen tar sikte på situationer där stora mängder av upphovsrättskyddade verk kan komma att användas och där det inte på förhand är möjligt för användaren att avgöra vilka verk som berörs, utan alla verk på området behöver kunna utnyttjas.

Av *första stycket* framgår att var och en kan komma i fråga som användare av den generella avtalslicensen. Det ställs alltså inte upp några särskilda krav på användaren, t.ex. att denne måste bedriva viss verksamhet.

En grundförutsättning för utnyttjande med stöd av bestämmelsen är att avtalslicens gäller enligt 42 a §. Användaren måste alltså ha ingått ett avtal med en organisation som företräder ett flertal upphovsmän till i Sverige använda verk på området. Ett sådant avtal ger redan i sig rätt att utnyttja verk vars upphovsmän företräds av organisationen. Genom avtalslicensen ges användaren rätt att på samma sätt utnyttja även utanförstående upphovsmäns verk.

På samma sätt som gäller för övriga avtalslicenser kan avtal med avtalslicensverkan endast avse ett avgränsat användningsområde. För att förevarande paragraf ska vara tillämplig ska parterna alltså ha avtalat om utnyttjande inom ett användningsområde. Att detta ska vara avgränsat innebär att utnyttjande bara får ske inom ramarna för viss verksamhet eller i ett särskilt syfte. Ett sådant avgränsat användningsområde kan t.ex. vara digitalisering av upphovsrättsligt skyddat material i ett museums samlingar. Ett annat exempel är tillhandahållande av tjänster för tidsförskjuten uppspelning av tv-utsändningar. Bestämmelsen ger alltså inte utrymme för att avtal som ger en mer generell rätt att utnyttja verk ges avtalslicensverkan. Det är t.ex. inte möjligt att träffa avtal som, utan

närmare begränsning, ger en användare rätt att överföra verk till allmänheten.

Användaren kan få rätt att framställa exemplar av verk eller tillgängliggöra offentliggjorda verk för allmänheten. Bestämmelsen ger alltså möjlighet att sluta avtal om de olika typer av förfoganden som faller under upphovsmannens ekonomiska rätt (2 §). Utnyttjandet kan gälla både reprografisk och digital framställning av exemplar. Som exempel på tillgängliggöranden av verk för allmänheten kan nämnas överföring till allmänheten och offentligt framförande. Kravet på att de verk som utnyttjas ska vara offentliggjorda innebär att samtliga verk som tidigare lovligt gjorts tillgängliga för allmänheten kan omfattas av avtalet (jfr 8 §).

Den generella avtalslicensen är tillämplig endast om det är en förutsättning för utnyttjandet att användaren ges rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen. Det krävs alltså att det utnyttjande som avtalet gäller inte kan komma till stånd om inte avtalet ges sådan avtalslicensverkan. Detta utgör en väsentlig begränsning i rätten att använda verk med stöd av bestämmelsen.

Att avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjandet innebär att det alltid måste göras en prövning av om användarens behov kan lösas genom individuella avtal med berörda rättighetshavare eller deras ombud, t.ex. kollektiva förvaltningsorganisationer. Om detta är möjligt, kan användaren inte utnyttja verk med stöd av förevarande paragraf. För att kunna göra denna bedömning krävs bl.a. att parterna sätter sig in i hur omfattande det faktiska utnyttjandet kan komma att bli och hur många rättighetshavare som kan komma att beröras. Är utnyttjandet begränsat eller antalet berörda rättighetshavare relativt lågt, kan behovet normalt lösas genom individuella avtal. Även om det inte uttryckligen framgår av lagtexten ska frågan naturligtvis bedömas utifrån om det objektivt sett är möjligt att träffa sådana avtal. Den generella avtalslicensen kan alltså inte användas då användaren försökt träffa avtal men parterna inte kunnat enas om villkoren för detta. Inte heller omfattas den situationen att den enskilde användaren, t.ex. på grund av bristande ekonomi, saknar förmåga att träffa individuella avtal. I stället krävs det alltså att användarens behov på området är sådant att det inte är praktiskt möjligt att på förhand bestämma vilka verk som kan komma att beröras och att det därför i praktiken krävs att alla verk på området kan utnyttjas. I normalfallet innebär det att bestämmelsen endast omfattar situationer där en stor mängd verk berörs. Det är dock inte tillräckligt att en stor mängd verk ska användas. Om användaren på förhand vet vilka verk som kommer att behöva användas, kan rättighetsklareringen typiskt sett ske genom individuella avtal även om många verk ska utnyttjas. Områden där användare med rimliga medel kan begränsa sitt utnyttjande till att avse verk som skulle kunna utnyttjas med stöd av individuella avtal utan att syftet med användningen förfelas omfattas inte heller. Den generella avtalslicensen kan alltså inte användas enbart för att förenkla rättighetsklareringen för användaren eller skapa ett mervärde för denne genom att fler verk kan utnyttjas. En användare vars verksamhet t.ex. består i att via internet eller på annat sätt tillhandahålla konsumenter verk av en viss typ kan inte använda sig av den generella avtalslicensen för att på så sätt

skapa en mer attraktiv tjänst. En sådan verksamhet förutsätter inte en heltäckande rättighetsklarering. Att användarens behov är avgörande för bedömningen innebär vidare att förutsättningarna för att använda den generella avtalslicensen kan vara uppfyllda för en användare samtidigt som en annan användare inte uppfyller kraven.

Det krävs att avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjande på hela användningsområdet. Om det inom detta går att identifiera mer begränsade användningsområden där det inte finns behov av en fullständig rättighetsklarering, är användningsområdet för brett och måste begränsas ytterligare för att avtalet i dess helhet ska få avtalslicensverkan. Att individuella avtal kan träffas avseende vissa av de rättigheter som omfattas av avtalslicensen utgör däremot inte något hinder mot bestämmelsens tillämpning. Parterna kan i avtalet också komma överens om att en viss typ av material ska undantas och i mån av behov klareras genom individuella avtal.

Bedömningen av om avtalslicens är en förutsättning för utnyttjandet måste – även om avtalet ingås av en s.k. paraplyorganisation som företräder flera olika grupper av rättighetshavare – göras för varje verkstyp som omfattas av avtalet. För ett visst användningsområde kan t.ex. behovet av att använda litterära verk vara sådant att förutsättningarna för utnyttjande med stöd av bestämmelsen är uppfyllda, samtidigt som behovet av att använda musikaliska verk är så begränsat att avtalslicens inte utgör en förutsättning för utnyttjandet. I ett sådant fall kan avtalet inte omfatta musikaliska verk.

Vidare krävs att bedömningen av om avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjandet görs i förhållande till vart och ett av de utnyttjanden som kan aktualiseras. Användarens behov av att kunna framställa exemplar kan vara sådant att det finns förutsättningar att tillämpa bestämmelsen samtidigt som behovet av att kunna överföra verk till allmänheten kan tillgodoses med hjälp av individuella avtal. I sådana fall kan avtalet ges avtalslicensverkan endast såvitt avser exemplarframställning.

Parterna kan grunda en viss del av ett avtal på en av de särskilda avtalslicenserna och med stöd av den generella avtalslicensen fylla ut avtalet till att avse också andra former av utnyttjanden. Ett avtal med stöd av 42 c § om exemplarframställning för undervisningsändamål kan alltså, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, med stöd av den generella avtalslicensen t.ex. kompletteras med en rätt att för samma ändamål överföra verk till större slutna kretsar. I den utsträckning ett avtal grundas på en särskild avtalslicens behöver parterna inte identifiera det behov som den enskilda användaren har av att utnyttja upphovsrättsligt skyddade verk i sin verksamhet eller pröva om behovet kan tillgodoses på något annat sätt än genom att avtalet ges avtalslicensverkan.

Enligt *andra stycket* i paragrafen kan upphovsmannen alltid meddela förbud mot att hans eller hennes verk används. Förbudet ska meddelas till någon av de avtalsslutande parterna. Avtalslicensen gäller inte heller om det av andra skäl finns särskild anledning att anta att upphovsmannen motsätter sig förfogandet. Bestämmelsen har samma innebörd som motsvarande bestämmelser i 42 d, 42 e och 42 g §§.

I 45, 46, 48, 49 och 49 a §§ införs hänvisningar som innebär att bestämmelserna är tillämpliga också i förhållande till de rättigheter som tillkommer närstående rättighetshavare, t.ex. utövande konstnärers och

ljud- och bildproducenters rättigheter. Med stöd av en generell avtalslicens kan alltså alla typer av verk och skyddade prestationer utnyttjas.

4 kap. Upphovsrättens giltighetstid

43 § Upphovsrätt till ett verk gäller *till* utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled eller, i fråga om verk som avses i 6 §, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår.

I stället för det som anges i första stycket gäller upphovsrätt till

1. ett filmverk, till utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren och kompositören av musik som har skapats speciellt för verket, och

2. ett musikaliskt verk med text, till utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och textförfattaren, om musik och text har skapats speciellt för verket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den upphovsrättsliga skyddstiden. Ändringarna i paragrafen genomför artikel 1.1 i direktiv 2011/77/EU om ändring i direktivet 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (direktivet). Övervägandena finns i avsnitt 11.3.

Den sista meningen i paragrafen flyttas till en första punkt i ett nytt *andra stycke*. Andra stycket reglerar en särskild beräkning av skyddstiden i två fall. I en andra punkt i stycket införs en bestämmelse för beräkningen av skyddstiden för musikaliska verk med text. För att bestämmelsen ska vara tillämplig krävs att både musik och text skapats speciellt för verket. Det innebär att bidragen ska vara skapade just i syftet att användas tillsammans. I dessa fall räknas skyddstiden från dödsåret för den sist avlidne av den som komponerat musiken och den som skrivit texten. Har flera personer deltagit som antingen kompositörer eller textförfattare eller båda delarna, räknas skyddstiden från dödsåret för den sist avlidne av dem. Under skyddstiden åtnjuter musiken och texten skydd i sammansatt form. De bidragande upphovsmännen har samma möjlighet som tidigare att förfoga över de enskilda delarna. Bestämmelsen påverkar inte heller skyddstiden för de ingående självständiga verken. Detta innebär t.ex. att en text, vars upphovsman avled för mer än 70 år sedan, även framöver kan användas fritt som fristående verk. Om skyddstiden för det musikaliska verket ännu inte löpt ut, är texten däremot fortfarande upphovsrättsligt skyddad när den används tillsammans med musiken. I ett sådant fall kan effekten alltså bli att texten, eller musiken, kan få en skyddstid som överstiger det som gäller enligt huvudregeln om 70 år från det år då upphovsmannen avled.

5 kap. Vissa upphovsrätten närstående rättigheter

Utövande konstnärer

45 § En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklore genom att

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,

2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och

3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller *till* utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes. Om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, *gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtionde eller, för ljudupptagningar, sjuttionde året* efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41–42 h §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utövande konstnärers rättigheter.

I *andra stycket* införs en längre skyddstid för utövande konstnärers rätt i vissa fall. Bestämmelsen genomför delvis artikel 1.2 c i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Den längre skyddstiden gäller endast framföranden som tagits upp på en ljudupptagning. Med ljudupptagning avses en inspelning av enbart ljud. Upptagningar av både bild och ljud (t.ex. en film) omfattas inte. Upptagningen kan avse olika former av framföranden av litterära eller konstnärliga verk, t.ex. inspelning av ett framförande av ett musikstycke eller av en uppläsning av en bok.

Enligt bestämmelsen krävs också att ljudupptagningen getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet. I sådana fall är upptagningen skyddad i sjuttio år efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

För upptagningar av rörliga bilder och för sådana upptagningar som inte getts ut eller offentliggjorts inom nämnda tid är bestämmelserna oförändrade.

I *tredje stycket* införs hänvisningar till 42 b, 42 e och 42 h §§. Det innebär att avtal med avtalslicensverkan som träffas med stöd av de bestämmelserna kan omfatta även utövande konstnärers rättigheter. Enligt avtalslicenserna i 42 b och 42 e §§ kan dock avtal endast ingås beträffande vissa verkstyper. Detta innebär att utövande konstnärers framföranden av andra verkstyper typiskt sett inte kommer att beröras av hänvisningarna till avtalslicenserna. Dessutom får hänvisningen till 42 e § främst betydelse såvitt avser överföring på begäran av ljudupptagningar. Utsändningar, dvs. överföringar som inte sker på begäran, omfattas av tvångslicensen i 47 §. Vidare innebär den befintliga hänvisningen till 42 d § att utövande konstnärers rättigheter omfattas också av de utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan som införs i den paragrafen.

De utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan också i fråga om de rättigheter som tillkommer utövande konstnärer förutsätter att avtal ingåtts med en organisation som är representativ för de utövande konstnärerna på området. Hänvisningen i tredje stycket till 42 a § innebär att ändringarna i den paragrafen gäller även för sådana organisationer.

45 a § Om en utövande konstnär som har rätt till en ljudupptagning enligt 45 § har överlåtit denna rätt till en framställare av ljudupptagningar mot en engångsersättning, har konstnären rätt till särskild ersättning av framställaren (tilläggsersättning) för varje år som följer på det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes. Om två eller flera konstnärer som har rätt till tilläggsersättning samverkat vid framförandet, tillkommer ersättningen dem gemensamt.

Tilläggsersättningen ska uppgå till tjugo procent av de intäkter som framställaren haft till följd av rätten att utnyttja upptagningen. Framställarens intäkter från uthyrning av upptagningen eller ersättning till framställaren med stöd av 26 k eller 47 § ska dock inte tas med vid beräkningen.

Ett avtalsvillkor som inskränker konstnärens rätt enligt denna paragraf är ogiltigt.

I paragrafen, som är ny, regleras utövande konstnärers rätt till tilläggsersättning. Paragrafen genomför delvis artikel 1.2 c i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Av första stycket framgår att rätten till tilläggsersättning gäller om den utövande konstnären har överlåtit sin rätt till en ljudupptagning. Begreppet överlåtelse omfattar både fullständiga rättighetsöverlåtelser och upplåtelser av nyttjanderätt (jfr prop. 1996/97:129 s. 15). Även olika former av licensavtal omfattas alltså.

Överlåtelsen ska ha skett till en framställare av ljudupptagningar. Om den utövande konstnären överlåtit sin rätt till någon annan, finns det inte någon rätt till ersättning.

Genom hänvisningen till 45 § klargörs att det är den ensamrätt till upptagningen som följer av den paragrafen som ska ha överlåtit. Det innebär att framställaren ska ha förvärvat möjlighet att förfoga över upptagningen på samtliga de sätt som omfattas av den utövande konstnärens ensamrätt. Överlåtelser eller upplåtelser enbart av delar av ensamrätten omfattas alltså inte. Att konstnären behåller sin rätt till ersättning enligt t.ex. 47 § saknar däremot betydelse.

Bestämmelsen omfattar vidare endast sådana överlåtelser som sker i utbyte mot en engångsersättning. Vad som avses är avtal där den utövande konstnären får en engångssumma för sin medverkan i ett inspelat framförande men därefter inte får någon ytterligare ersättning från framställaren, samtidigt som framställaren ges rätt att utnyttja konstnärens rätt till upptagningen. Utövande konstnärer som får royalty för sin medverkan på en inspelning har inte rätt till tilläggsersättning. Den situationen regleras i 45 c §.

Rätten till ersättning gäller bara för utnyttjande av upptagningar som är äldre än 50 år. Bestämmelsen är utformad på samma sätt som bestämmelsen om beräkningen av skyddstiden för framställarens rätt till upptagningen (46 §). Tiden börjar alltså alltid löpa från utgivningen, om upptagningen har getts ut. Detta sätt att beräkna skyddstiden skiljer sig från vad som gäller för den utövande konstnärens egen rätt enligt 45 §. Det innebär att mer än 50 år av konstnärens skyddstid kan ha förflutit när ersättningsrätten inträder. Ersättningsrätten förutsätter samtidigt att konstnärens ursprungliga rättigheter fortfarande kan göras gällande, vilket innebär att den tid under vilken den utövande konstnären har rätt till tilläggsersättning kan bli kortare än 20 år. Att tilläggsersättningen

gäller för varje år som följer på det femtionde året innebär att konstnären efter att 50 år har gått har rätt till sådan ersättning. Det innebär vidare att ersättning ska utgå efter varje år och baseras på framställarens intäkter under det året.

Om fler än en konstnär som är berättigad till tilläggsersättning deltagit i framförandet, tillkommer ersättningen konstnärerna gemensamt. Tilläggsersättningen ska alltså fördelas mellan dessa och de har tillsammans rätt till 20 procent av framställarens intäkter (jfr andra stycket). Hur fördelningen ska ske regleras däremot inte. Detta får i stället avgöras utifrån sedvanliga fördelningsprinciper.

Rätten till ersättning kan övergå på annan enligt samma principer som allmänt gäller för rättigheter enligt upphovsrättsliga avtal. På samma sätt gäller att om framställaren efter en överlåtelse som grundar rätt till tilläggsersättning överlåter rättigheterna enligt avtalet till någon annan kan rätten till tilläggsersättning göras gällande även i förhållande till denne.

Av *andra stycket* framgår att tilläggsersättningen ska uppgå till 20 procent av de intäkter som framställaren haft till följd av rätten att utnyttja upptagningen. Därmed omfattas både framställarens intäkter från egna utnyttjanden och sådana intäkter som framställaren haft till följd av att rätten upplåtits till någon annan.

Framställaren får inte göra några avdrag för sina eventuella kostnader.

Vissa av de intäkter som framställaren har haft från utnyttjanden av upptagningen är undantagna och ska inte tas med vid beräkningen. Det gäller sådana intäkter som konstnären typiskt sett får jämte framställaren. Hit hör framställarens intäkter från uthyrning av upptagningen samt ersättning till framställaren enligt bestämmelserna om privatkopieringsersättning (26 k §) och om tvångslicens för offentliga framföranden och vissa överföringar till allmänheten (47 §).

Av *tredje stycket* följer att konstnärens rätt enligt paragrafen inte är möjlig att inskränka genom avtal.

45 b § *Endast en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området får kräva in tilläggsersättning enligt 45 a §. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen ska konstnärer som inte företräds av organisationen vara likställda med konstnärer som organisationen företräder.*

Framställaren ska på begäran av organisationen lämna det underlag som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas.

I paragrafen, som är ny, regleras förvaltningen av tilläggsersättningen. Paragrafen genomför delvis artikel 1.2 c i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Bestämmelserna är utformade i nära anslutning till vad som gäller för förvaltningen av privatkopieringsersättning (26 m §).

Krav på ersättning kan enligt *första stycket* endast göras gällande av en organisation som företräder ett flertal ersättningsberättigade utövande konstnärer på området. Konstnären kan alltså inte själv göra gällande sin ersättningsrätt i förhållande till framställaren. Det är bara organisationen som kan göra det. Kravet för att en organisation ska vara behörig att kräva in ersättningen är i huvudsak utformat på samma sätt som kravet för en organisation som inkasserar följerrättsersättning och privatkopie-

ringsersättning. Det innebär att förvaltningen inte är monopoliserad. Flera organisationer kan alltså i och för sig vara behöriga att kräva in ersättningen. En framställare som betalat ersättning till en sådan organisation har dock fullgjort sina förpliktelser och en annan behörig organisation kan inte kräva in ytterligare ersättning för samma utnyttjanden.

Organisationen är skyldig att kräva in ersättningen och att fördela den mellan de ersättningsberättigade. Det innebär att om flera konstnärer som har rätt till tilläggsersättning deltagit på upptagningen så ska beloppet fördelas mellan dem (jfr kommentaren till 45 a §). Om bara en konstnär har rätt till tilläggsersättning, ska hela beloppet betalas ut till denne. När det gäller det krav på ersättning som den utövande konstnären kan ha på organisationen gäller allmänna bestämmelser om preskription, dvs. 10 år. Enligt bestämmelsen har organisationen rätt att från den tilläggsersättning som krävs in dra av skälig ersättning för sina omkostnader. Organisationen ska vidare fördela medlen mellan de ersättningsberättigade utövande konstnärerna utan hänsyn till om de företräds av organisationen eller inte.

Av *andra stycket* framgår att framställaren på begäran av organisationen ska lämna ett sådant underlag som krävs för att kunna beräkna tilläggsersättningen. Vilket underlag som ska lämnas måste avgöras från fall till fall och kan variera beroende på hur upptagningen utnyttjats. Som utgångspunkt torde krävas att framställaren redovisar de intäkter denne haft till följd av att upptagningen utnyttjats samt de förfoganden, och omfattningen av dessa, som intäkterna härrör från. Om organisationen begär det kan även sådant underlag som är nödvändigt för att kunna kontrollera att uppgifterna är riktiga behöva lämnas.

45 c § Om en utövande konstnär som har rätt till en ljudupptagning enligt 45 § har överlåtit denna rätt till en framställare av ljudupptagningar mot återkommande betalning, har konstnären, efter det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes, rätt till betalning utan avräkning för förskott eller avräkning på någon annan grund. Avräkning får dock ske om konstnären uttryckligen godkänt det.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om begränsningar i möjligheterna att dra av förskott från royalty. Paragrafen genomför delvis artikel 1.2 c i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Av *första meningen* framgår att en utövande konstnär som har överlåtit sin rätt till en ljudupptagning av ett framförande till en framställare mot en återkommande betalning har rätt att få sådan ersättning utan några avdrag när upptagningen är äldre än 50 år. I fråga om vad som krävs för att en överlåtelse ska omfattas av bestämmelsen och beräkningen av den tid vid vilken rätten uppkommer hänvisas till kommentaren till 45 a §.

Det är alltså en förutsättning för att bestämmelsen ska vara tillämplig att den utövande konstnären enligt avtalet har rätt till viss royaltyersättning. Sådan ersättning utgår normalt med visst belopp på t.ex. sålda exemplar av en ljudupptagning. Avtalen innehåller ibland bestämmelser om att det från ersättningen ska avräknas tidigare utbetalda förskott. Avtalen kan också innehålla bestämmelser om avräkning på annan grund,

t.ex. att olika kostnader för produktion m.m. ska täckas innan royalty kan utgå. Sådana villkor gäller inte längre när upptagningen är äldre än 50 år.

Enligt *andra meningen* har den utövande konstnären möjlighet att uttryckligen godkänna att avräkning får ske även efter 50 år. Konstnären ska alltså ha tagit ställning till den rätt som följer av paragrafen och särskilt godkänt att t.ex. ett förskott får avräknas. Det kan ske genom att det i avtalet anges att konstnärens rätt enligt paragrafen inte ska gälla eller att ett visst belopp, trots bestämmelserna, ska avräknas.

45 d § *Om en utövande konstnär som har rätt till en ljudupptagning enligt 45 § har överlåtit denna rätt till en framställare av ljudupptagningar, har konstnären, efter det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte har getts ut, det år då den först offentliggjordes, rätt att häva avtalet om*

1. framställaren inte bjuder ut upptagningen till försäljning i tillräckligt antal exemplar och överför den till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till den från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer, och

2. konstnären har uppmanat framställaren att göra upptagningen tillgänglig för allmänheten på de sätt som anges i 1 och framställaren inte inom ett år från uppmaningen gör detta.

Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet och överlåtit sina rättigheter till upptagningen till framställaren, kan de endast gemensamt lämna uppmaning och hävningsförklaring.

Om avtalet hävs, har konstnären rätt att behålla mottagen ersättning.

Ett avtalsvillkor som inskränker konstnärens rätt enligt denna paragraf är ogiltigt.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om utövande konstnärers hävningsrätt. Paragrafen genomför delvis artikel 1.2 c i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

I *första stycket* regleras de allmänna förutsättningarna för att en utövande konstnär ska kunna häva ett avtal genom vilket konstnären överlåtit rätten till en ljudupptagning till en framställare. Bestämmelsen syftar till att konstnären själv ska kunna utnyttja äldre ljudupptagningar om framställaren, trots en uppmaning, inte ser till att de utnyttjas i så hög utsträckning som möjligt. Hävningsrätten gäller endast avtal som avser ljudupptagningar som är äldre än 50 år. I fråga om vad som krävs för att en överlåtelse ska omfattas av bestämmelsen och beräkningen av den tid vid vilken rätten uppkommer hänvisas till kommentaren till 45 a §.

Hävningsrätten inträder enligt *första punkten* om framställaren inte bjuder ut upptagningen till försäljning i ett tillräckligt antal exemplar och överför den till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till den från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer. Framställaren är tvungen att tillhandahålla upptagningen på båda dessa sätt. Om framställaren underlåter att göra upptagningen tillgänglig på begäran, kan alltså den utövande konstnären häva avtalet även om framställaren bjuder ut den till försäljning i ett tillräckligt antal exemplar.

Bedömningen av om framställaren bjuder ut en upptagning till försäljning i ett tillräckligt antal exemplar ska göras utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet. I normalfallet är det av avgörande betydelse om efterfrågan på den aktuella upptagningen möts på ett rimligt sätt genom de utbudna exemplaren. I detta ligger också att försäljningen måste ha en viss varaktighet, dvs. att framställaren inte endast under en

begränsad period bjuder ut upptagningen till försäljning. Vad som utgör ett tillräckligt antal exemplar måste också bedömas med utgångspunkt från vad som avtalats mellan parterna. Har framställaren i avtalet åtagit sig att bjuda ut ett visst antal exemplar, kan det utgöra en vägledning vid bedömningen. I det enskilda fallet kan detta dock både överstiga och understiga vad framställaren utfäst i avtalet. Om någon spridning av fysiska exemplar aldrig varit avsedd vid överlåtelsen, är framställaren inte heller skyldig att tillhandahålla upptagningen på det sättet.

Med att verket överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till det från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer avses olika former av tillhandahållanden på begäran, t.ex. via internet (jfr 2 §).

Slutligen krävs för att konstnären ska få häva avtalet, enligt *andra punkten*, att konstnären uppmanat framställaren att göra upptagningen tillgänglig på de sätt som anges i första punkten, dvs. genom att bjuda ut upptagningen till försäljning och överföra den till allmänheten så som anges där. Efter en sådan uppmaning har framställaren ett år på sig att göra detta. Om framställaren försummar att göra upptagningen tillgänglig på något av de sätt som krävs, kan konstnären häva avtalet.

I *andra stycket* regleras vad som gäller då fler än en utövande konstnär har deltagit på en upptagning och överlåtit sina rättigheter till framställaren. För att undvika de svårigheter som skulle kunna uppstå om vissa av dessa konstnärer återfår sina rättigheter samtidigt som framställaren har kvar övrigas rättigheter, krävs det att konstnärerna lämnar uppmaningen och utövar hävningsrätten gemensamt. Samtliga måste alltså stå bakom uppmaningen och hävningsförklaringen. Uppmaningen och hävningsförklaringen måste då avse alla avtal genom vilka konstnärerna överlåtit sina rättigheter till framförandet till framställaren.

Av *tredje stycket* följer att en utövande konstnär som hävt ett avtal har rätt att behålla sådan ersättning som framställaren betalat fram till dess att avtalet hävdes. Bestämmelsen får praktisk betydelse i fråga om ersättning som avser tid efter det att avtalet hävts. Konstnären är alltså inte skyldig att återbetala eventuella förskott. Verkan av en hävning är densamma som enligt t.ex. 34 §.

Av *fjärde stycket* framgår att den utövande konstnärens rätt att häva avtalet enligt paragrafen inte kan avtalas bort. Bestämmelserna är alltså indispositiva till förmån för konstnären.

Om avtalet hävs, finns det inte längre något avtalsförhållande mellan den utövande konstnären och framställaren.

Hävningsrätten kan göras gällande även mot den som förvärvat framställarens rättigheter enligt det ursprungliga avtalet med den utövande konstnären. Mer begränsade upplåtelser från framställaren till någon annan under den tid som framställaren innehåft rättigheterna är dock som utgångspunkt giltiga i förhållande till den utövande konstnären om avtalet mellan konstnären och framställaren hävs.

En hävning av avtalet leder till att framställarens rätt till upptagningen upphör. En bestämmelse om detta tas in i 46 § (se kommentaren nedan).

Framställare av ljud- eller bildupptagningar

46 § En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *sjuttionde* året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *sjuttionde* året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. *Hävs ett avtal enligt 45 d §, gäller dock inte längre rättigheterna.* Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 42 a–42 h §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder.

I *andra stycket* införs en längre skyddstid för framställarens rätt till en ljudupptagning i vissa fall. Ändringarna genomför artikel 1.2 b och delvis artikel 1.2 c i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.

Den längre skyddstiden gäller endast om ljudupptagningen getts ut eller offentliggjorts inom 50 år efter det år då den framställdes. I sådana fall gäller rättigheterna i 70 år efter det år då upptagningen gavs ut eller, om den inte har getts ut, offentliggjordes. För upptagningar av rörliga bilder och för sådana upptagningar som inte getts ut eller offentliggjorts inom nämnda tid är bestämmelserna oförändrade.

Den nya längre skyddstiden är inte ovillkorlig. Rättigheten gäller inte om ett avtal om överlåtelse hävts enligt bestämmelserna i 45 d § (se kommentaren till den paragrafen). Har en sådan hävning skett, kan framställaren alltså inte längre göra gällande några rättigheter till upptagningen med stöd av 46 §.

I *tredje stycket* införs hänvisningar till 42 b, 42 e och 42 h §§. Det innebär att avtal med avtalslicensverkan som träffas med stöd av de paragraferna kan omfatta även framställares rättigheter.

Enligt avtalslicenserna i 42 b och 42 e §§ kan avtal endast ingås beträffande vissa verkstyper. Detta innebär att framställares rättigheter till upptagningar som avser andra verkstyper i princip inte kommer att beröras av bestämmelserna. Hänvisningen till 42 e § får vidare främst

betydelse såvitt avser överföring på begäran av ljudupptagningar, då utsändningar av sådana upptagningar omfattas av tvångslicensen i 47 §.

Den sedan tidigare befintliga hänvisningen till 42 d § innebär att framställares rättigheter kan omfattas också av de utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan som införs för arkiv och bibliotek.

Hänvisningen till 42 f § ändras på så sätt att det inte uttryckligen anges att den bara tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §, dvs. andra upptagningar än ljudupptagningar. Eftersom utnyttjande av ljudupptagningar med stöd av tvångslicensen i 47 § kan ske utan tillstånd och alltså inte förutsätter avtal om utnyttjandet, innebär detta i praktiken dock inte någon ändring.

De utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan också beträffande de rättigheter som tillkommer framställare förutsätter att avtal ingåtts med en organisation som är representativ för framställarna på området. Hänvisningen till 42 a § innebär att ändringarna i den paragrafen gäller även för sådana organisationer.

Användning av ljudupptagningar för offentligt framförande m.m.

47 § Oavsett bestämmelserna i 45 § första stycket och 46 § första stycket får ljudupptagningar användas vid

1. ett offentligt framförande, eller
2. en överföring till allmänheten utom i fall då överföringen sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till ljudupptagningarna från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

Vid användning som avses i första stycket har framställaren samt de utövande konstnärer vars framförande finns på upptagningen rätt till ersättning. Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras gällande endast av dem gemensamt. Mot den som har använt anordningen *ska* konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidaresänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidaresänder får krav på ersättning göras gällande endast genom sådana organisationer som företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare *vars framföranden eller upptagningar används i Sverige*. Organisationerna *ska* framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § *tredje* stycket.

Bestämmelsen i 11 § andra stycket *ska* tillämpas i de fall som avses i denna paragraf.

Denna paragraf gäller inte ljudfilm.

Paragrafen innehåller bestämmelser om användning av ljudupptagningar i vissa fall. I paragrafens tredje stycke finns bestämmelser om inkassering av ersättning vid vidaresändning av radio- eller televisionsutsändning. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Genom ändringen i *tredje stycket* kommer de rättighetshavarnas nationalitet att sakna betydelse vid bedömningen av en organisations behörighet att kräva in ersättning (jfr kommentaren till 42 a §). Avgörande är om organisationen företräder ett flertal utövande konstnärer eller framställare vars prestationer används i Sverige.

Radio- och tv-företag

48 § Ett radio- eller tv-företag har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över en ljudradio- eller televisionsutsändning genom att

1. ta upp utsändningen på en anordning genom vilken den kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av utsändningen,
3. sprida exemplar av en upptagning av utsändningen till allmänheten,
4. tillåta återutsändning eller en återgivning för allmänheten på platser där allmänheten har tillträde mot inträdesavgift, eller
5. tillåta att en upptagning av utsändningen på trådbunden eller trådlös väg överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till upptagningen från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

De rättigheter som avses i första stycket 2, 3 och 5 gäller till utgången av femtionde året efter det år då utsändningen ägde rum.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 42 a, 42 b, 42 d, 42 g och 42 h §§ ska tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med företagets samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Om ett radio- eller tv-företag har krav på ersättning för en sådan vidareutsändning som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, ska företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § tredje stycket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för radio- och tv-företag.

I första stycket görs en ändring för att tydliggöra att det, utöver vad som framgår av tredje stycket, finns ytterligare en inskränkning i radio- och tv-företagens rättigheter (48 a §).

I tredje stycket införs hänvisningar till avtalslicensbestämmelserna i 42 b, 42 d och 42 h §§. Det innebär att avtal med avtalslicensverkan kan träffas med stöd av de bestämmelserna även avseende radio- och tv-företags rättigheter. Frågan behandlas i avsnitt 9 och 10.

De utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan beträffande de rättigheter som tillkommer radio- och tv-företag förutsätter att avtal ingåtts med en organisation som är representativ för rättighetshavarna på området. Hänvisningen till 42 a § innebär att ändringarna i den paragrafen gäller även för dessa organisationer.

Framställare av kataloger m.m.

49 § Den som har framställt en katalog, en tabell eller ett annat dylikt arbete i vilket ett stort antal uppgifter har sammanställts eller vilket är resultatet av en väsentlig investering har uteslutande rätt att framställa exemplar av arbetet och göra det tillgängligt för allmänheten.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet framställdes. Om arbetet har gjorts tillgängligt för allmänheten inom femton år från framställningen, gäller dock rätten till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet först gjordes tillgängligt för allmänheten.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14, 16–22, 25–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 h §§ ska tillämpas på arbeten som avses i

denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Ett avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentligtgjort arbete är *ogiltigt*.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för framställare av kataloger m.m.

I *tredje stycket* införs en hänvisning till bestämmelserna om generell avtalslicens i 42 h §. Det innebär att bestämmelserna där ska tillämpas också i fråga om rättigheter enligt denna paragraf. Frågan behandlas i avsnitt 10.

De utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan också beträffande de rättigheter som tillkommer framställare av kataloger förutsätter att avtal ingåtts med en organisation som är representativ för framställarna. Hänvisningen till 42 a § innebär att ändringarna i den paragrafen gäller även för sådana organisationer.

Fotografer

49 a § Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41–42 h och 50–52 §§ ska tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättigheter för framställare av fotografiska bilder.

I *tredje stycket* införs två nya hänvisningar. Hänvisningen till 21 § innebär att de möjligheter den bestämmelsen ger att fritt framföra offentliggjorda verk under vissa förutsättningar ska tillämpas också i fråga om rättigheter enligt denna paragraf. På samma sätt innebär hänvisningen till bestämmelserna om generell avtalslicens i 42 h § att dessa ska tillämpas också i fråga om fotografers rättigheter. Frågorna behandlas i avsnitt 8 och 10.

De utökade möjligheterna att träffa avtal med avtalslicensverkan också beträffande de rättigheter som tillkommer fotografer förutsätter att avtal ingåtts med en organisation som är representativ för dessa. Hänvisningen till 42 a § innebär att ändringarna i den paragrafen gäller även för sådana organisationer.

7 kap. Ansvar och ersättningsskyldighet m.m.

58 § Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutskickning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Detsamma gäller i mål om ersättning som avses i 17 och 18 §§, 26 a § första stycket eller 47 § och i mål i vilket motsvarande ersättning begärs på grund av en hänvisning i 45, 46, 48, 49 eller 49 a § samt i mål om *ersättning för utnyttjande med stöd av 42 e §* eller ersättning för en sådan vidareutskickning som avses i 42 f §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att Stockholms tingsrätt är exklusivt behörig domstol för vissa måltyper.

I paragrafen görs en ändring till följd av att det hittillsvarande tredje stycket i 42 a § tas bort.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2013.

2. De nya bestämmelserna ska tillämpas även på verk och prestationer som har tillkommit före ikraftträdandet. De nya bestämmelserna i 45 § andra stycket och 46 § andra stycket ska dock inte tillämpas om skyddstiden har löpt ut vid lagens ikraftträdande.

3. Äldre bestämmelser gäller i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. 45 a, 45 c och 45 d §§ ska dock tillämpas även på avtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

4. Om inte annat uttryckligen har avtalats ska en överlåtelse, genom vilken en utövande konstnär före ikraftträdandet har överlåtit den rätt till en ljudupptagning som konstnären har enligt 45 § till en framställare av ljudupptagningar, anses omfatta även tid efter det att skyddstiden för den utövande konstnären rätt enligt äldre bestämmelser löpt ut.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Enligt *punkten 1* träder de nya bestämmelserna i kraft den 1 november 2013.

Av *punkten 2* framgår den allmänna princip som innebär att ny lagstiftning på upphovsrättens område ska tillämpas också på verk och prestationer skyddade av närstående rättigheter som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya lagen. För musikaliska verk med text (jfr 43 § andra stycket 2) där skyddstiden för t.ex. texten men inte musiken löpt ut vid ikraftträdandet, innebär detta att skyddet för texten återupplivas. Det återupplivade skyddet gäller dock endast när de två verken utnyttjas tillsammans. I andra situationer gäller inte skyddet. Texten kan alltså även i fortsättningen fritt utnyttjas separat.

Endast sådana ljudupptagningar som fortfarande är skyddade vid ikraftträdandet omfattas. Skyddet återupplivas alltså inte för ljudupptagningar vars skyddstid löpt ut (jfr 45 § andra stycket och 46 § andra stycket).

Av *punkten 3* framgår en annan princip som vanligen gäller vid ändringar i upphovsrättslagen, nämligen att äldre bestämmelser ska gälla för åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. En effekt av denna bestämmelse är exempelvis att de nya reglerna inte påverkar redan ingångna avtal. Ytterligare en effekt är att åtgärder som vidtagits med t.ex. ett verk som nu till följd av ändringarna

i skyddstiden för musikaliska verk med text återfår sitt skydd, inte kan angripas med stöd av de nya bestämmelserna.

I ett avseende görs ett avsteg från denna princip. 45 a, 45 c och 45 d §§ ska tillämpas också på avtal som ingåtts före ikraftträdandet. Det betyder att de bestämmelserna griper in i och fyller ut även äldre avtal.

Enligt *punkten 4* ska en utövande konstnärs överlåtelse av rättigheter till framställare anses gälla även under den tid som skyddstiden nu förlängs, om inte annat uttryckligen har avtalats. Detta innebär t.ex. att om en utövande konstnär har överlåtit sina rättigheter till en framställare utan särskild tidsbegränsning och utan att man uttryckligen berört frågan om vad som ska gälla för överlåtelsen för det fall skyddstiden skulle komma att förlängas, ska överlåtelsen anses omfatta den förlängda tid under vilken skyddet nu ska gälla.

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister

1 § Denna lag tillämpas när det uppkommer en tvist om ingåendet av ett avtal som utgör en förutsättning för en avtalslicens enligt 42 b, 42 c, 42 d, 42 e eller 42 g §§ eller, när det gäller vidareändning genom kabel, 42 f § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Lagen tillämpas även vid motsvarande tvister som kan uppkomma dels till följd av hänvisningarna till 42 b–42 g §§ i 45, 46, 48, 49 och 49 a §§ lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, dels när avtal om exemplarframställning ska ingås med svenska radio- eller *tv-företag* eller avtal om vidareändning genom kabel ska ingås med radio- eller *tv-företag* som verkställer utsändningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när lagen om medling i vissa upphovsrättstvister tillämpas. I paragrafen införs en hänvisning till avtalslicensen i 42 e §. Det innebär att det kan bli aktuellt med medling också om tvist uppkommer om ingående av avtal i fråga om utsändning eller överföring på begäran av radio- eller tv-företag.

Sammanfattning av betänkandet Avtalad upphovsrätt (SOU 2010:24)

Förslagen i korthet

Upphovsrättsutredningens huvudsakliga uppgifter i detta delbetänkande har varit att göra en allsidig översyn av bestämmelserna om upphovsrättens övergång i 3 kap. upphovsrättslagen och att se över vissa frågor om avtalslicenser m.m. Förslagen i betänkandet innebär i korthet följande.

I 3 kap. upphovsrättslagen införs flera nya allmänna bestämmelser om avtal. Samtidigt tas de särskilda bestämmelserna om förlagsavtal bort. Det införs en bestämmelse om tolkning av avtal som innebär en kodifiering och precisering av den s.k. specificationsgrundsatsen. Det införs även en hänvisning till 36 § AvtL samt en allmän bestämmelse om skyldighet att nyttja rättigheter som förvärvats med ensamrätt.

Vidare införs bestämmelser som tydliggör upphovsmannens rättigheter vid överlåtelse eller upplåtelse av upphovsrättsliga verk. Således införs en bestämmelse som innebär en presumtion för att upphovsmannen har rätt till skälig ersättning när han eller hon överlåter eller upplåter sin rätt att förfoga över verket till någon som avser att utnyttja rätten i förvärvsverksamhet. Dessutom införs en bestämmelse som ger upphovsmannen rätt att vid s.k. royaltyavtal få en avräkning en gång om året samt att kontrollera underlaget för ersättningen. Vidare införs en bestämmelse om arbetsgivares rätt till verk skapade i anställningsförhållanden som innebär att den s.k. tumregeln, som den utvecklats i praxis och doktrin, kodifieras och preciseras. Enligt bestämmelsen har arbetsgivaren under vissa förutsättningar en begränsad men exklusiv nyttjanderätt till verk som skapats i anställningsförhållanden.

Förslagen i 3 a kap. upphovsrättslagen om avtalslicensbestämmelser avser dels förändringar i den allmänna bestämmelsen i 42 a § URL, dels ändringar och utvidgningar i några av de specifika avtalslicensbestämmelserna. Förslagen i 42 a § URL innebär bl.a. att det tydliggörs att det endast är en organisation på varje område som är behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan. Motsvarande ändringar görs i bestämmelserna som rör inkassering av ersättning enligt 26 m § URL, bestämmelserna om inkassering av s.k. följerättsersättning enligt 26 p § URL samt bestämmelserna om inkassering av ersättning enligt 47 § tredje stycket URL. Avtalslicensbestämmelsen i 42 b § URL om kopiering på arbetsplatser utvidgas till omfatta även digital kopiering. Vidare utvidgas avtalslicensbestämmelsen i 42 d § URL för att underlätta för bibliotek och arkiv att digitalisera och tillgängliggöra sådana verk som finns i deras samlingar. Det föreslås också en utvidgning av bestämmelsen i 42 e § URL om utsändning i ljudradio och television till att omfatta all överföring till allmänheten och sådan exemplarframställning som är nödvändig för att överföringen ska kunna ske. Bestämmelsen omfattar därmed tillgängliggöranden som sker på begäran av enskilda. Dessutom föreslås en helt ny avtalslicensbestämmelse som innebär att parterna även

på andra områden än de i lagen angivna kan ingå avtal med avtalslicensverkan, en generell eller särskild avtalslicens.

De nya allmänna bestämmelserna avser att befordra tydlighet och klarhet i upphovsrättsliga avtal, vilket bör vara en fördel för samtliga parter. Vidare avser de att motverka att inlåsnings effekter uppstår. Bestämmelserna avser även att tydliggöra upphovsmannens rättigheter och att hävda upphovsrättsliga grundvärden på en alltmer komplex och vittförgrenad marknad för skyddade verk och prestationer. De förändrade och nya avtalslicensbestämmelserna syftar till att underlätta rättighetsklareringen vid olika former av massutnyttjanden av upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer och att därmed tillgängliggöra den stora repertoaren under ordnade former och på acceptabla villkor för nyttjarna, upphovsmännen och andra rättsinnehavare.

Uppdraget

Som framgått har Upphovsrätsutredningens huvudsakliga uppgifter i detta delbetänkande varit att göra en allsidig översyn av bestämmelserna om upphovsrättens övergång i 3 kap. upphovsrättslagen och att se över vissa frågor om avtalslicenser m.m.

I uppdraget att göra en allsidig översyn har även särskilt ingått att utreda och ta ställning till om en s.k. arbetsgivarregel bör införas. Med en arbetsgivarregel avses enligt utredningsdirektiven en bestämmelse som innebär att den ekonomiska delen av upphovsrätten till vad som framställts inom ett anställningsförhållande ska övergå till arbetsgivaren om inte något annat har avtalats. Det har även särskilt ingått att utreda och ta ställning till om upphovsmannens ställning som avtalspart bör stärkas.

Uppdraget att se över vissa frågor om avtalslicenser har omfattat den generella frågan om vilka kriterier som bör gälla för att avgöra vilken eller vilka organisationer som ska vara behöriga att ingå avtal med avtalslicensverkan, i stället för kriteriet att organisationen ska företräda ett flertal *svenska* upphovsmän. I de generella frågorna har även ingått att utreda och ta ställning till om det bör vara endast en organisation som kan vara behörig att ingå avtal med avtalslicensverkan eller om flera organisationer bör vara behöriga. I fråga om de specifika avtalslicensbestämmelserna har uppdraget omfattat frågan om bestämmelsen om kopiering inom myndigheter, företag och organisationer m.fl. bör utvidgas till att också avse digital kopiering samt frågan om en ny avtalslicens för tillgängliggörande på begäran av verk som ingår i radio- och TV-program bör införas. Enligt tilläggsdirektiv till utredningen tillkom i juni 2009 även frågorna om upphovsrättslagen bör ändras för att underlätta för bibliotek och arkiv att digitalisera och tillgängliggöra upphovsrättsligt skyddade verk, om en generell avtalslicens bör införas samt om upphovsrättslagen bör ändras för att säkerställa att de ersättningar som betalas till en organisation på grundval av avtalslicenser kommer rättighetshavare till del, särskilt de som inte företräds av organisationen.

En allsidig översyn av 3 kap. URL

Nya allmänna bestämmelser om avtal m.m.

Bestämmelserna i 3 kap. upphovsrättslagen har praktiskt taget inte ändrats sedan lagens tillkomst. Samtidigt har samhället och den upphovsrättsliga marknaden genomgått genomgripande förändringar. Som ett resultat av den tekniska utvecklingen tillkommer ständigt nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk. Mot denna bakgrund framhålls i utredningsdirektiven att det finns ett behov av att modernisera 3 kap. upphovsrättslagen.

Utredningens uppdrag har alltså varit att göra en allsidig översyn av bestämmelserna i 3 kap. upphovsrättslagen. Som allmän utgångspunkt framhålls i direktiven att utredningen ska sträva efter varaktiga och flexibla lösningar som återspeglar den upphovsrättsliga marknaden och innebär rimliga möjligheter för upphovsmännen att hävda sina rättigheter samtidigt som övriga berättigade intressen tillgodoses. Vidare har, som framgått, ingått att överväga frågan om och i så fall på vilket sätt upphovsmannens ställning som avtalspart bör stärkas.

I 3 kap. upphovsrättslagen är i dag bestämmelserna om förlagsavtal dominerande, medan de allmänna avtalsbestämmelserna är ganska få. Förlagsavtalsreglerna har i många avseenden förlorat sin aktualitet. I betänkandet föreslås att de särskilda reglerna om förlagsavtal tas bort, men vissa grundläggande principer som framträder i desamma görs generellt tillämpliga. Detta ligger i linje med att flera generella bestämmelser om avtal införs. Avsikten är att bestämmelserna ska befordra klara och väl preciserade avtal. Detta bör vara till fördel för samtliga parter. Avtalsfrihet bör gälla som utgångspunkt, så att parterna kan avtala i enlighet med vad som är bäst anpassat efter deras särskilda behov.

I betänkandet föreslås att det nya 3 kap. upphovsrättslagen ska innehålla särskilda bestämmelser i fråga om följande ämnen.

Tolkning

Det föreslås att en bestämmelse om tolkning av upphovsrättsliga avtal tas in i upphovsrättslagen. Bestämmelsen utgör en kodifiering och en precisering av den s.k. specificationsgrundsatsen och innebär att den som genom avtal har förfoganderätten till ett verk inte ska anses ha en mer omfattande rätt än den som framgår av avtalet eller som får anses följa av avtalet eller dess syfte.

Jämkning

Det föreslås att en hänvisning till 36 § AvtL tas in i upphovsrättslagen. Vidare föreslås en särskild bestämmelse som ger möjlighet till jämkning av oskäligen avtalsvillkor som rör den ideella rätten.

Det föreslås att en allmän bestämmelse om skyldighet att utnyttja rättigheter som förvärvats med ensamrätt tas in i lagen. Bestämmelsen är dispositiv och innebär att den som genom annat avtal än anställningsavtal av upphovsmannen har fått ensamrätt att göra ett verk tillgängligt för allmänheten är skyldig att utnyttja denna rätt. Om förvärvaren inte har gjort verket tillgängligt för allmänheten inom rimlig tid eller senast inom fem år från det att upphovsmannen uppfyllt sin del av avtalet, får upphovsmannen häva avtalet.

Ersättning samt avräkning och kontroll

En ny allmän avtalsrättslig ersättningsbestämmelse föreslås. Bestämmelsen ger upphovsmannen rätt till skälig ersättning när förfoganderätten till ett verk överläts eller upplåts till någon som avser utnyttja rätten i förvärvsverksamhet. Bestämmelsen är dispositiv. Det föreslås vidare nya tvingade bestämmelser som ger upphovsmannen rätt att vid s.k. royaltyavtal dels få en avräkning en gång om året jämte ett underlag för detta, dels få möjlighet att kontrollera avräkningen. Dessa bestämmelser ska alltså inte kunna avtalas bort.

Avtal om överföring till allmänheten m.m.

Bestämmelsen om avtal om offentligt framförande m.m. föreslås vara kvar i lagen. Den tas in i en särskild paragraf. Rubriken ändras till *Avtal om överföring till allmänheten m.m.* Bestämmelsen innebär att avtal om överföring till allmänheten eller offentligt framförande av ett verk ska gälla för en tid om tre år och inte medföra ensamrätt, om inget annat har avtalats. Den har särskild betydelse vid utnyttjanden som sker i nätmiljön, exempelvis på Internet.

Filmavtal

Presumptionsregeln avseende filmavtal föreslås bli förtydligad. Enligt förslaget ska ett avtal som ger rätt att använda ett verk vid inspelning av en film innebära att en upphovsman som bidragit med verk till filmen inte kan motsätta sig att exemplar framställs av filmen, att filmen görs tillgänglig för allmänheten eller att filmen förses med undertexter eller översätts till annat språk. Musikaliska verk föreslås fortfarande vara undantagna från bestämmelsens tillämpningsområde. Bestämmelsen ska emellertid enligt förslaget även omfatta sådana rättigheter som utövande konstnärer har till sina prestationer i en film.

Bestämmelsen i lagen om datorprogram skapade i anställningsförhållanden föreslås bli modifierad på så sätt att den rätt som övergår till arbetsgivaren enligt bestämmelsens förutsättningar inte omfattar den ideella rätten. Det införs dessutom en presumtion för att arbetsgivaren har rätt att vidareöverlåta sin rätt till datorprogrammet.

En arbetsgivarregel?

Utgångspunkten i svensk rätt är att upphovsrätten till ett verk från början alltid tillhör den fysiske upphovsman som har skapat verket. När det gäller anställningsförhållanden övergår upphovsrätten till arbetsgivaren endast i den utsträckning som kan anses följa uttryckligen eller underförstått av anställningsavtalet eller av ett särskilt avtal. En avtalstolkning torde oftast leda till att verk som är tillkomna i tjänsten får utnyttjas av arbetsgivaren i hans eller hennes normala verksamhet och i den omfattning som någorlunda säkert kunde förutses när verket tillkom (se bl.a. prop. 1988/89:85 s. 21 och AD 2002 nr 87). I utredningsdirektiven framhålls bl.a. att den upphovsrättsliga lagstiftningen bör utformas så att den fungerar på ett ändamålsenligt sätt i den praktiska tillämpningen. Samtidigt framhålls att införandet av en arbetsgivarregel vore ett stort avsteg från den grundläggande principen att upphovsrätten tillkommer den upphovsman som skapat verket. De behov som kan finnas av en arbetsgivarregel måste därför noga vägas mot de enskilda upphovsmännens intresse av att så långt möjligt få bestämma över sina verk samt mot de övriga intressen som gör sig gällande i frågan.

I dag förekommer alltså inte någon särskild bestämmelse i lagstiftningen i fråga om upphovsrätten i anställningsförhållanden. Däremot har i praxis och doktrin utvecklats en tumregel som innebär att arbetsgivaren, inom sitt verksamhetsområde och för sin normala verksamhet, får utnyttja sådana verk som tillkommer som ett resultat av tjänsteåligganden gentemot arbetsgivaren. Arbetsgivarens rätt avser utnyttjanden för de ändamål som kan förutses när verket tillkommer. I den mån verket måste ändras för att ändamålet med dess tillkomst i tjänsten ska uppnås är ändringen tillåten.

I betänkandet görs bedömningen att en generell och till sitt innehåll brett anlagd presumtionsregel som innebär att den ekonomiska delen av upphovsrätten till vad som framställts inom ett anställningsförhållande ska övergå till arbetsgivaren inte erbjuder en flexibel och varaktig lösning. Balansen mellan de motstående intressena inom det upphovsrättsliga området skulle rubbas med en sådan bestämmelse och skulle utgöra ett stort avsteg från de grundläggande principerna inom upphovsrätten. I stället föreslås en bestämmelse som motsvarar den s.k. tumregeln.

Förslaget i betänkandet innebär att en arbetsgivare, inom sitt verksamhetsområde och för sin normala verksamhet, med ensamrätt får förfoga över sådana verk som skapats av en arbetstagare som ett led i arbetsuppgifterna eller efter instruktioner av arbetsgivaren. Arbetsgivarens rätt omfattar utnyttjanden för de ändamål som kan förutses när verket tillkommer. I den mån verket måste ändras för att ändamålet med dess tillkomst i tjänsten ska uppnås, är ändringen tillåten, dock endast i den

omfattning det medges enligt 3 § URL. Särskilda bestämmelser om datorprogram finns i 34 § i förslaget (nuvarande 40 a § URL). Bestämmelsen ska tillämpas även i fråga om rättigheter som tillkommer utövande konstnärer enligt 45 § URL samt fotografer enligt 49 a § URL.

Avtalslicenser

Vilka organisationer ska vara behöriga att träffa avtal enligt reglerna om avtalslicens?

I 3 a kap. upphovsrättslagen (42 a–42 f §§) finns bestämmelser om avtalslicenser. Bestämmelserna innebär att man kan träffa avtal om användning av verk med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området och därigenom få rätt att använda också verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen. Avsikten är att en nyttjare genom sitt avtal med den representativa organisationen på ett enklare sätt ska kunna få alla de rättigheter han eller hon behöver för sin verksamhet, samtidigt som berörda upphovsmän får en rimlig ersättning. De utomstående upphovsmännens intressen tillgodoses genom vissa skyddsregler, t.ex. bestämmelser om rätt till ersättning och möjlighet att förbjuda användning.

I 42 a § URL finns vissa gemensamma bestämmelser om avtalslicenser intagna. Endast avtal med organisationer som företräder ett flertal svenska upphovsmän på det aktuella området tilläggs avtalslicensverkan. Motsvarande krav finns i fråga om inkassering av s.k. kassettersättning (26 k–26 m §§ URL) respektive följerättsersättning (26 j § URL). Kravet återfinns också i tvångslicensbestämmelsen i 47 § URL (se tredje stycket). I samband med genomförandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informations-samhället (EG-direktivet om upphovsrätten i informations-samhället) EGT L 167, 22.6.2001 s. 10 Celex 32001L0029, uttalades att det finns anledning att se över frågan om det är en lämplig avgränsning att organisationerna ska företräda ett flertal svenska upphovsmän (prop. 2004/05:110 s. 144 och 247).

Danmark har ändrat sina motsvarande bestämmelser efter att Europeiska kommissionen påtalat att de stred mot EG-fördragets förbud mot diskriminering. De övriga nordiska länderna har därefter gjort liknande ändringar. I utredningsdirektiven framhålls att det finns skäl för att även i Sverige avskaffa begränsningen till ett flertal svenska upphovsmän och utreda vilka andra kriterier som behövs för att systemen ska fungera på ett sätt som är transparent, effektivt och konkurrensneutralt utifrån såväl ett rättighetshavarperspektiv som ett användarperspektiv. Enligt direktiven ska översynen också avse motsvarande krav i bestämmelserna om kassettersättning (26 m § URL), följerättsersättning (26 p § URL) och rätt till ersättning för utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar (47 § URL).

Nära sammanhängande med frågan om vilka kriterier som bör gälla i stället för kravet på att en organisation ska företräda ett flertal svenska upphovsmän är frågan om en eller flera organisationer ska vara behöriga

att träffa avtal inom samma upphovsrättsliga område. I avtalslicensbestämmelserna anges endast att ett avtal ska ha ingåtts med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området (42 a § URL). Motsvarande ordalydelser förekommer i de nämnda bestämmelserna om kassettersättning (26 m § URL), följerättsersättning (26 p § URL) och rätt till ersättning för utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar enligt 47 § tredje stycket URL. I fråga om följerättsersättning har Högsta domstolen i en dom (NJA 2000 s. 178) slagit fast att bestämmelsen innebär att mer än en organisation kan vara berättigad att kräva in ersättningen men att vissa krav måste ställas på organisationens struktur och stabilitet. I samband med genomförandet av EG-direktivet om upphovsrätten i informationssamhället tog Lagrådet upp de problem som kan uppstå till följd av att flera organisationer kan vara behöriga att kräva in kassettersättning respektive teckna avtalslicens (prop. 2004/05:110 s. 563). Bl.a. mot denna bakgrund framhålls i direktiven till utredningen att det finns skäl att närmare utreda frågan om det på avtalslicensområdet ska kunna förekomma flera organisationer inom samma område eller om bara en organisation ska vara behörig att träffa avtal på området. Motsvarande översyn bör göras i fråga om kassettersättningen, följerättsersättningen och ersättningsrätten för utövande konstnärer och framställare av ljudupptagningar.

I betänkandet föreslås att den allmänna avtalslicensbestämmelsen i 42 a § URL ändras så att den organisation som är mest representativ och bäst företräder upphovsmännen till de i Sverige använda verken på området ska ha behörighet att ingå avtal med avtalslicensverkan. Motsvarande krav föreslås införda i bestämmelserna om inkassering av ersättning enligt 26 m §, 26 p § samt i 47 § URL. Det innebär att det klargörs i den allmänna bestämmelsen om avtalslicenser samt i 26 m §, 26 j § och 47 § tredje stycket URL att endast en organisation är behörig att på ett område ingå avtal med avtalslicensverkan eller inkassera de aktuella ersättningarna.

Fördelningen av avtalslicensersättningen

I betänkandet görs bedömningen att de fördelningssystem för avtalslicenser som i dag används av de organisationer som inkasserar och fördelar ersättningar är välfungerande samt att *upphovsrättslagens* bestämmelser är tillräckliga för att säkerställa att de ersättningar som betalas till rättsinnehavarnas organisationer på grundval av avtalslicensbestämmelserna kommer rättighetshavarna, även de som inte företräds av organisationerna, till del. Det har inte framkommit något som tyder på att missförhållanden råder i fråga om utbetalningarna. Några nya bestämmelser i lagen som säkerställer att ersättningarna kommer rättighetshavarna till del har därför inte föreslagits.

Framställning av exemplar inom myndigheter och företag

I betänkandet föreslås förenklade och utökade möjligheter till rättighetsklarering avseende sådan kopiering som i internt informationsyfte sker på arbetsplatser. Det föreslås alltså att avtalslicensbestämmelsen i 42 b § URL utvidgas till att även avse exemplarframställning som sker i

digital form. Vidare föreslås att den begränsning som innebär att de konstverk som omfattas av avtalslicensbestämmelsen endast är sådana som finns återgivna i anslutning till texten i ett litterärt verk, tas bort. Det föreslås även att bestämmelsens krav på att verken ifråga ska vara utgivna ändras till att verken ska vara *offentliggjorda*.

Bör upphovsrättslagen ändras för att möjliggöra för arkiv och bibliotek att digitalisera och tillgängliggöra verk?

I betänkandet föreslås att avtalslicensbestämmelsen i 42 d § URL utvidgas för att underlätta för bibliotek och arkiv att digitalisera och tillgängliggöra sådana verk, t.ex. genom överföring via Internet, som finns i deras samlingar. 42 d § URL föreslås alltså omfatta all sådan exemplarframställning och allt sådant tillgängliggörande för allmänheten som inte kan ske med stöd av inskränkningarna i 16 § respektive 21 § URL. Vidare föreslås en ändring i 21 § URL som förbättrar möjligheterna för arkiv och bibliotek att i sina lokaler tillgängliggöra verk som finns i arkivens och bibliotekens samlingar.

Verk och prestationer som förekommer i radio- och TV-program

I betänkandet föreslås förenklade möjligheter för radio- och TV-företag att klarera nödvändiga rättigheter för program som tillhandahålls på begäran av enskilda, exempelvis via Internet efter ordinarie sändningstid. Det föreslås alltså en utvidgning av avtalslicensbestämmelsen i 42 e § URL om utsändning i ljudradio och television. Enligt förslaget ska avtalslicensbestämmelsen omfatta all överföring till allmänheten och inte bara utsändning. Vidare föreslås bestämmelsen omfatta sådan exemplarframställning som är nödvändig för att överföringen ska kunna ske. Bestämmelsen föreslås även omfatta utövande konstnärers framföranden av vissa litterära verk enligt 45 § URL samt vissa ljudupptagningar enligt 46 § URL.

En generell avtalslicens?

Det föreslås att det i den allmänna bestämmelsen om avtalslicenser införs en möjlighet att ingå avtal med avtalslicensverkan även på andra områden är de i lagen angivna, s.k. *särskild avtalslicens* eller *generell avtalslicens*. Enligt förslaget krävs att avtalet avser ett avgränsat och väl definierat område, att avtal med avtalslicensverkan är en förutsättning för nyttjandet samt att avtalet är skriftligt och innehåller en upplysning om att parterna avsikt är att det ska få avtalslicensverkan. Särskilda skyddsbestämmelser införs som bl.a. innebär att upphovsmannen alltid ska ha rätt att meddela förbud mot nyttjandet.

Ikraftträdande m.m.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 2011. De nya bestämmelserna ska tillämpas även på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser ska fortfarande

Bilaga 1

tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet. Det innebär att bl.a. att de nya bestämmelserna inte påverkar redan ingångna avtal.

Lagförslagen i betänkandet Avtalad upphovsrätt (SOU 2010:24)

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att 31–38 och 40 a §§¹ ska upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 30, 31 och 40 a §§ ska utgå,

dels att 16, 21, 26 m, 26 p, 27–30, 39, 40, 41–42 e och 45–49 a §§ samt rubrikerna närmast före 27, 39 och 42 e §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas fem nya paragrafer, 31–35 §§, samt närmast före 33, 35 och 40 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §²

De arkiv och bibliotek som avses i tredje och fjärde styckena har rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram,

1. för bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål,

2. för att tillgodose lånesökandes önskemål om enskilda artiklar eller korta avsnitt eller om material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, eller

3. för användning i läsapparater.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande. Bestämmelser om avtalslicens för spridning av exemplar till allmänheten i andra fall och *för överföring* av verk till allmänheten finns i 42 d §.

Exemplar som framställs på papper med stöd av första stycket 2 får spridas till lånesökande. Bestämmelser om avtalslicens för spridning av exemplar till allmänheten i andra fall och för *annat tillgängliggörande* av verk *för* allmänheten finns i 42 d §.

Rätt till exemplarframställning och spridning enligt denna paragraf har

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,

2. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna, och

3. folkbiblioteken.

Regeringen får i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges i tredje stycket ska ha rätt till exemplarframställning enligt denna paragraf.

¹ Senaste lydelse av 40 a § 1992:1687.

² Senaste lydelse 2008:1416.

Var och en får, med undantag för filmverk och sceniska verk, framföra offentliggjorda verk offentligt

1. vid tillfällen där framförandet av sådana verk inte är det huvudsakliga, tillträdet är avgiftsfritt och anordnandet sker utan förvärvssyfte samt

2. vid undervisning eller gudstjänst.

Riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse.

Riksdagen samt statliga och kommunala myndigheter får i fall som avses i första stycket 1 även framföra offentliggjorda filmverk och sceniska verk. Verken får framföras endast

1. genom en uppkoppling till ett externt nätverk som tillhandahålls i syfte att tillgodose ett allmänt informationsintresse, eller

2. genom annat tekniskt hjälpmedel som tillhandahålls vid arkiv och bibliotek i syfte att tillgängliggöra material i samlingarna.

Framförandet får ske endast i riksdagens eller myndigheternas egna lokaler.

Första stycket 2 ger inte rätt att i förvärvssyfte framföra sammanställningar vid undervisning.

26 m §⁴

Endast organisation som företräder *ett flertal* ersättningsberättigade *svenska upphovsmän* och *innehavare* av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§. Organisationen *skall* kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen *skall* rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Endast *den* organisation som är *mest representativ och bäst* företräder *de i Sverige* ersättningsberättigade *upphovsmännen* och *innehavarna* av närstående rättigheter på området har rätt att kräva in och träffa avtal om att sätta ned ersättning enligt 26 k och 26 l §§. Organisationen *ska* kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader. Vid fördelningen *ska* rättighetshavare som inte företräds av organisationen vara likställda med rättighetshavare som organisationen företräder.

Näringsidkare som avses i 26 k § första stycket *skall* anmäla sig hos en sådan organisation som

Näringsidkare som avses i 26 k § första stycket *ska* anmäla sig hos en sådan organisation som

³ Senaste lydelse 2005:359.

⁴ Senaste lydelse 2005:359.

avses i första stycket.

Näringsidkaren *skall* på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen *skall* framgå antalet anordningar enligt 26 k § andra stycket.

avses i första stycket.

Näringsidkaren *ska* på begäran av organisationen redovisa det antal anordningar som omfattas av rätt till ersättning, anordningarnas upptagningstid eller lagringskapacitet, om anordningarna kan användas för digital upptagning upprepade gånger och när anordningarna tillverkades eller infördes. Av redovisningen *ska* framgå antalet anordningar enligt 26 k § andra stycket.

26 p §⁵

Endast organisation som företräder *ett flertal svenska upphovsmän* på området har rätt att kräva in ersättningen.

Organisationen *skall* kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skäligen ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig *skall* på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Den ersättningsberättigades fordran på organisationen preskriberas tio år efter tillkomsten, dock endast om organisationen har vidtagit rimliga åtgärder för att finna den ersättningsberättigade.

Endast *den* organisation som är *mest representativ och bäst* företräder *uphovsmännen till de i Sverige använda verken* på området har rätt att kräva in ersättningen.

Organisationen *ska* kräva in ersättningen och betala beloppet till den ersättningsberättigade, efter avdrag för skäligen ersättning till organisationen för dess omkostnader. Om organisationen inte kräver den ersättningsskyldige på ersättningen inom tre år efter utgången av det kalenderår då försäljningen ägde rum, är fordringen preskriberad.

Den som är ersättningsskyldig *ska* på begäran av organisationen redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren.

Allmänna bestämmelser om avtal

27 §⁶

Upphovsrätt må, med den be- Upphovsmannens rätt att för-

⁵ Senaste lydelse 2007:521.

⁶ Senaste lydelse 1992:1687.

gränsning som följer av vad i 3 § sägs, helt eller delvis överlåtas. Överlåtelse av exemplar innefattar icke överlåtelse av upphovsrätt. I fråga om beställd porträttbild äger upphovsmannen dock icke utöva sin rätt utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make och arvingar.

Beträffande överlåtelse av upphovsrätt i vissa särskilda avseenden föreskrivs i 30–40 §§. Dessa bestämmelser tillämpas dock endast i den mån ej annat avtalats.

foga över verket enligt 2 § kan helt eller delvis överlåtas eller upplåtas. I 3 § finns bestämmelser om upphovsmannens ideella rätt till verket.

En överlåtelse eller upplåtelse av ett exemplar av ett verk omfattar inte överlåtelse eller upplåtelse av upphovsrätten till verket.

Den som genom avtal har rätt att förfoga över ett verk ska inte anses ha en mer omfattande rätt än den som framgår av avtalet eller som får anses följa av avtalet eller dess syfte.

Om inte annat anges, tillämpas bestämmelserna i detta kapitel endast i den utsträckning inget annat har avtalats.

28 §

Om ej annat avtalats, äger den till vilken upphovsrätt överlåtits icke ändra verket samt ej heller överlåta rätten vidare. Ingår rätten i en rörelse, må den överlåtas i samband med överlåtelse av rörelsen eller del därav; överlåtaren svarar dock alltjämt för avtalets fullgörande.

Den som genom avtal har rätt att förfoga över ett verk får varken ändra verket, överlåta rätten vidare eller upplåta den till annan. Förfoganderätt som ingår i en rörelse får överlåtas i samband med överlåtelse av rörelsen eller del av den. Överlåtaren ansvarar dock fortfarande för att avtalet fullgörs.

29 §⁷

Om en upphovsman till en framställare av ljudupptagningar eller upptagningar av rörliga bilder överlåter sin rätt att genom uthyrning av sådana upptagningar göra ett verk tillgängligt för allmänheten, har upphovsmannen rätt till skälig ersättning.

Avtal om överlåtelse eller upplåtelse av rätten att förfoga över ett verk kan jämkas eller lämnas utan avseende med tillämpning av 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Avtalsvillkor som inskränker

Avtalsvillkor som innebär en

⁷ Senaste lydelse 1997:309.

denna rätt är ogiltiga.

eftergift av ideell rätt får jämkas eller lämnas utan avseende om eftergiften är oskäligen med hänsyn till avtalets innehåll omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt ska gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid denna prövning ska särskild hänsyn tas till behovet av skydd för en part som intar en underlägsen ställning.

Bilaga 2

30 §⁸

Överlåts rätt att överföra ett verk till allmänheten eller att framföra det offentligt, skall överlåtelserna gälla för en tid av tre år och inte medföra ensamrätt. Har längre giltighetstid än tre år bestämts och är ensamrätt avtalad, får upphovsmannen ändå själv överföra eller framföra verket eller överlåta sådan rätt åt annan, om rätten under en tid av tre år inte tagits i bruk.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte filmverk.

Den som genom avtal med upphovsmannen har fått ensamrätt att göra ett verk tillgängligt för allmänheten är skyldig att utnyttja denna rätt. Om förvärvaren inte har gjort verket tillgängligt för allmänheten inom rimlig tid eller senast inom fem år från det att upphovsmannen har uppfyllt sin del av avtalet, får upphovsmannen häva avtalet. Upphovsmannen får dock behålla mottagen ersättning.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte om rätten att tillgängliggöra verket förvärvats genom ett anställningsavtal.

31 §

När upphovsmannen överlåter eller upplåter sin rätt att förfoga över ett verk till någon som avser att utnyttja rätten i förvärvsverksamhet har upphovsmannen rätt till skäligen ersättning.

Avtalsvillkor som inskränker upphovsmannens rätt till skäligen ersättning är ogiltiga om

1. avtalet avser överlåtelse eller upplåtelse av upphovsmannens rätt

⁸ Senaste lydelse 2005:359.

till utthyrning till allmänheten av ljudupptagningar eller upptagningar av rörliga bilder och

2. överlåtelsen eller upplåtelsen sker till en framställare av sådana upptagningar.

32 §

Om beräkningen av upphovsmannens ersättning beror av förvärvarens omsättning av verket, antalet sålda kopior eller om ersättningen står i proportion till utnyttjandet på något annat sätt, ska en avräkning göras en gång om året om upphovsmannen begär det. På upphovsmannens begäran ska förvärvaren även bifoga ett underlag för avräkningen.

Vid avräkning enligt första stycket får upphovsmannen begära att få kontrollera underlaget. Vid en sådan begäran ska förvärvaren förse den auktoriserade eller godkända revisor som upphovsmannen anger med de redovisningshandlingar som krävs.

Avtalsvillkor som avviker från bestämmelserna i denna paragraf till upphovsmannens nackdel är ogiltiga.

Arbetsgivares rätt

33 §

En arbetsgivare får inom sitt verksamhetsområde och för sin normala verksamhet med ensamrätt förfoga över sådana verk som skapats av en arbetstagare som ett led i arbetsuppgifterna eller efter instruktioner av arbetsgivaren. Arbetsgivarens rätt avser utnyttjanden för de ändamål som kan förutses när verket tillkommer. I den mån verket måste ändras för att ändamålet med dess tillkomst i anställningsförhållandet ska uppnås är ändringen tillåten, dock endast i den omfattning det medges enligt 3 §.

I 34 § finns det särskilda bestämmelser om rätten till datorprogram som skapats i anställningsförhållanden.

34 §

Om en arbetstagare skapat ett datorprogram som ett led i arbetsuppgifterna eller efter instruktioner av arbetsgivaren övergår rätten enligt 2 § att förfoga över datorprogrammet till arbetsgivaren. Sådan rätt får arbetsgivaren överlåta vidare eller upplåta till annan.

Avtal om överföring av verk till allmänheten m.m.

35 §

Ett avtal om överföring av ett verk till allmänheten eller offentligt framförande av ett verk gäller under tre år och medför inte ensamrätt. Detta gäller dock inte när avtalet avser överföring eller offentligt framförande av ett filmverk.

Filmavtal

39 §⁹

Överlåtelse av rätt till inspelning av litterärt eller konstnärligt verk på film omfattar rätt att genom filmen på biograf, i television eller annorledes göra verket tillgängligt för allmänheten samt att i filmen återgiva talade inslag i text eller översätta dem till annat språk. Vad sålunda stadgas gäller icke musikaliskt verk.

Ett avtal som ger rätt att använda ett verk vid inspelning av en film innebär att upphovsmannen inte kan motsätta sig att

- 1) exemplar framställs av filmen,
- 2) filmen görs tillgänglig för allmänheten,
- 3) filmen förses med undertexter eller översätts till annat språk.

Bestämmelserna i första stycket gäller inte musikaliska verk.

⁹ Senaste lydelse 1973:363.

Beställd porträttbild

40 §

Upphovsmannen får inte utöva sin rätt till en beställd porträttbild utan tillstånd av beställaren eller, efter beställarens död, efterlevande make och arvingar.

41 §¹⁰

Efter upphovsmannens död är, *utan hinder* av 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på upphovsrätten. Avträds boet till förvaltning av boutredningsman, får denne inte utan dödsbodelägarnas samtycke utnyttja verket på annat sätt än som förut har skett.

Upphovsmannen *äger* genom testamente, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar, giva föreskrifter om rättens utövande eller bemyndiga annan att meddela *dylika* föreskrifter.

Efter upphovsmannens död är, *oavsett det som framgår* av 10 kap. 3 § första stycket äkten- skapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på upphovsrätten. Avträds boet till förvaltning av boutredningsman, får denne inte utan dödsbodelägarnas samtycke utnyttja verket på annat sätt än som förut har skett.

Upphovsmannen *får* genom testamente, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar, ge föreskrifter om rättens utövande eller bemyndiga annan att meddela *sådana* föreskrifter.

42 §¹¹

Upphovsrätt *må ej tagas i mät* hos upphovsmannen själv eller hos någon, till vilken rätten övergått på grund av bodelning, arv eller testamente. *Samma lag vare beträffande* manuskript, *så ock i fråga om* exemplar av *sådant* konstverk som *ej blivit utställt, utbjudet* till salu eller *eljest godkänt* för offentliggörande.

Upphovsrätt *får inte utmätas* hos upphovsmannen själv eller hos någon, till vilken rätten övergått på grund av bodelning, arv eller testamente. *Detsamma gäller* manuskript *samt exemplar* av konstverk som *inte har ställts ut, bjudits ut* till salu eller *annars godkänts* för offentliggörande.

42 a §¹²

En avtalslicens *som avses i* 42 b–42 f §§ *gäller för* utnyttjande av verk *på visst sätt*, när ett avtal har ingåtts om utnyttjande av verk

En avtalslicens *gäller* när ett avtal har ingåtts *avseende* utnyttjande av verk *enligt* 42 b–42 f §§ med *den* organisation som är

¹⁰ Senaste lydelse 1987:800.

¹¹ Senaste lydelse 1987:800.

¹² Senaste lydelse 2005:359.

på sådant sätt med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen.

För att ett verk skall få utnyttjas med stöd av 42 c § krävs att avtalet med organisationen har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.

När ett verk utnyttjas med stöd av 42 e § har upphovsmannen rätt till ersättning.

När ett verk utnyttjas med stöd av 42 b–42 d eller 42 f § tillämpas följande. De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen skall i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen.

mest representativ och bäst företräder upphovsmännen till de i Sverige använda verken på området. Avtalslicensen ger användaren rätt att utnyttja verk av det slag som avses med avtalet trots att verkens upphovsmän inte företräds av organisationen (avtalslicensverkan).

En avtalslicens gäller också om avtal har ingåtts enligt de förutsättningar som anges i första stycket avseende annat utnyttjande av verk och

1. avtalet avser utnyttjande inom ett avgränsat och väl definierat område,

2. en avtalslicens utgör en förutsättning för utnyttjandet samt

3. avtalet är skriftligt och innehåller upplysning om att avtalet avses få avtalslicensverkan.

Andra stycket gäller inte om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot utnyttjandet.

När ett verk utnyttjas med stöd av *andra stycket* eller 42 b–42 f §§ tillämpas följande. De villkor i fråga om rätten att utnyttja verket som följer av avtalet gäller. Upphovsmannen ska i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och förmåner från organisationen vilka väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med de upphovsmän som organisationen företräder. Upphovsmannen har dock oavsett detta alltid rätt till ersättning som hänför sig till utnyttjandet, om han begär det inom tre år efter det år då verket utnyttjades. Krav på ersättning får riktas endast mot organisationen. *Den avtalslutande organisationen ska på lämpligt sätt offentliggöra att ett avtal om utnyttjande enligt andra stycket eller 42 b–42 f §§ har ingåtts och lämna sådan information om avtalet att krav på ersättning kan framställas.*

Gentemot den som använder ett verk med stöd av 42 f § får krav på ersättning göras gällande endast av de avtalslutande organisationerna. Kraven *skall* framställas samtidigt.

Gentemot den som använder ett verk med stöd av 42 f § får krav på ersättning göras gällande endast av de avtalslutande organisationerna. Kraven *ska* framställas samtidigt.

42 b §¹³

Riksdagen, beslutande kommunala församlingar, statliga och kommunala myndigheter samt företag och organisationer får för att tillgodose behovet av information inom sin verksamhet framställa exemplar *genom reprografiskt förfarande* av *utgivna* litterära verk och av konstverk som finns *återgivna i anslutning till texten i ett sådant verk*, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Riksdagen, beslutande kommunala församlingar, statliga och kommunala myndigheter samt företag och organisationer får för att tillgodose behovet av information inom sin verksamhet framställa exemplar av *offentliggjorda* litterära verk och av *offentliggjorda* konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen.

42 c §¹⁴

För undervisningsändamål får exemplar framställas av offentliggjorda verk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §. Exemplaren får användas endast i undervisningsverksamhet som omfattas av det avtal som förutsätts för uppkomsten av avtalslicensen.

För att ett verk ska få utnyttjas med stöd av första stycket krävs att avtalet har ingåtts av någon som bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen.

42 d §¹⁵

De arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje och fjärde styckena *har*, om avtalslicens gäller enligt 42 a §, *rätt*

De arkiv och bibliotek som avses i 16 § tredje och fjärde styckena *får*, om avtalslicens gäller enligt 42 a §, *framställa exemplar av verk som finns i deras egna samlingar samt tillgängliggöra verken för allmänheten i andra fall än de som avses i 16 § andra stycket och 21 §.*

1. att överföra verk, dock inte datorprogram, till lånesökande såvitt gäller enskilda artiklar, korta avsnitt eller material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original, och

¹³ Senaste lydelse 2005:359.

¹⁴ Senaste lydelse 2005:359.

¹⁵ Senaste lydelse 2005:359.

2. att sprida exemplar som framställts med stöd av 16 § första stycket 2 till lånesökande i andra fall än de som avses i 16 § andra stycket.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalsslutande parterna har meddelat förbud mot överföringen eller spridningen.

Första stycket gäller inte, om upphovsmannen hos någon av de avtalsslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen eller tillgängliggörandet.

Radio- och televisionsföretags möjligheter att överföra verk

42 e §¹⁶

De radio- och televisionsföretag som regeringen i enskilda fall beslutar får sända ut utgivna litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk, om avtalslicens gäller enligt 42 a §.

Första stycket gäller inte sceniska verk och inte heller andra verk, om upphovsmannen har förbjudit företaget att sända ut verket eller det av andra skäl finns särskild anledning att anta att han motsätter sig utsändningen. Första stycket gäller inte sådan vidaresändning som avses i 42 f §.

Vid utsändning över satellit gäller avtalslicensen endast om sändarföretaget samtidigt verkställer utsändning genom en mark-sändare.

Ett radio- eller televisionsföretag får överföra offentliggjorda litterära och musikaliska verk samt offentliggjorda konstverk till allmänheten, om avtalslicens gäller enligt 42 a §. Företaget får också framställa sådana exemplar av verken som är nödvändiga för överföringen.

Första stycket gäller inte sceniska verk och inte heller andra verk, om upphovsmannen har förbjudit företaget att överföra eller framställa exemplar av verket eller det av andra skäl finns särskild anledning att anta att han motsätter sig förfogandena. Första stycket gäller inte sådan vidaresändning som avses i 42 f §.

Vid överföring till allmänheten genom utsändning över satellit gäller avtalslicensen endast om sändarföretaget samtidigt verkställer utsändning genom en marksändare.

Bestämmelserna i denna paragraf tillämpas också i fråga om framföranden av litterära och musikaliska verk enligt 45 §, ljudupptagningar enligt 46 § och bilder som avses i 49 a §. Bestämmel-

¹⁶ Senaste lydelse 2005:359.

serna i denna paragraf gäller dock inte utövande konstnärers framföranden av sceniska verk. Bestämmelserna gäller inte heller sådan överföring som kan ske med stöd av 47 § första stycket 2.

45 §¹⁷

En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklore genom att

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och
3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller intill utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes eller, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41, 42, 42 a, 42 c, 42 d och 42 f §§ skall tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m, 27–33 och 35 §§, 39 § första stycket samt i 41, 42, 42 a–42 d och 42 f §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf. Dessutom ska 42 e § tillämpas i fråga om framföranden av sådana verk som avses där.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

46 §¹⁸

En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

¹⁷ Senaste lydelse 2005:359.

¹⁸ Senaste lydelse 2005:359.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes.

Om en ljudupptagning ges ut inom denna tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtionde året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtionde året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra– fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m, 42 a, 42 c och 42 d §§ skall tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom skall 42 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

Bestämmelserna i 2 § andra– fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m, 27, 29 § första stycket, 35 och 42 a–42 d §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. 42 e § ska tillämpas i fråga om andra ljudupptagningar än sådana som avses i 47 §. Dessutom ska 42 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller

2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

47 §¹⁹

Oavsett bestämmelserna i 45 § första stycket och 46 § första stycket får ljudupptagningar användas vid

1. ett offentligt framförande, eller

2. en överföring till allmänheten utom i fall då överföringen sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till ljudupptagningarna från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

Vid användning som avses i första stycket har framställaren samt de utövande konstnärer vars framförande finns på upptagningen rätt till ersättning. Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras

Vid användning som avses i första stycket har framställaren samt de utövande konstnärer vars framförande finns på upptagningen rätt till ersättning. Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet, kan den rätt som tillkommer dem göras

¹⁹ Senaste lydelse 2005:359.

gällande endast av dem gemensamt. Mot den som har använt anordningen *skall* konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidare-sänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidare-sänder får krav på ersättning göras gällande endast genom *sådana organisationer* som företräder *ett flertal svenska* utövande *konstnärer* eller *framställare*. Organisationerna *skall* framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § femte stycket.

Bestämmelsen i 11 § andra stycket *skall* tillämpas i de fall som avses i denna paragraf.

Denna paragraf gäller inte ljudfilm.

gällande endast av dem gemensamt. Mot den som har använt anordningen *ska* konstnärer och framställare göra gällande sina krav samtidigt.

Används en ljudupptagning vid överföring i form av en trådlös ljudradio- eller televisionsutsändning som samtidigt och oförändrat återutsänds (vidare-sänds) till allmänheten trådlöst eller genom kabel gäller följande. Gentemot den som vidare-sänder får krav på ersättning göras gällande endast genom *den organisation* som är *mest representativ och bäst* företräder *de i Sverige ersättningsberättigade* utövande *konstnärerna* eller *framställarna*. Organisationerna *ska* framställa kraven samtidigt med de krav som avses i 42 a § femte stycket.

Bestämmelsen i 11 § andra stycket *ska* tillämpas i de fall som avses i denna paragraf.

48 §²⁰

Ett radio- eller televisionsföretag har, med de inskränkningar som föreskrivs i tredje stycket, en uteslutande rätt att förfoga över en ljudradio- eller televisionsutsändning genom att

1. ta upp utsändningen på en anordning genom vilken den kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av utsändningen,
3. sprida exemplar av en upptagning av utsändningen till allmänheten,
4. tillåta återutsändning eller en återgivning för allmänheten på platser där allmänheten har tillträde mot inträdesavgift, eller
5. tillåta att en upptagning av utsändningen på trådbunden eller trådlös väg överförs till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till upptagningen från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.

De rättigheter som avses i första stycket 2, 3 och 5 gäller till utgången av femtionde året efter det år då utsändningen ägde rum.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b och 26 e §§ *skall* tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i denna paragraf.

Bestämmelserna i 2 § andra stycket, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e och 27 §§, 29 § *första stycket samt i 42 b § ska* tillämpas i fråga om ljudradio- och televisionsutsändningar som avses i

²⁰ Senaste lydelse 2005:359.

denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med företagets samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Om ett radio- eller televisionsföretag har krav på ersättning för en sådan vidareändring som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, *skall* företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § femte stycket.

Om ett radio- eller televisionsföretag har krav på ersättning för en sådan vidareändring som avses i 42 f § och som har skett med företagets samtycke, *ska* företaget framställa sitt krav samtidigt med de krav som avses i 42 a § femte stycket.

49 §²¹

Den som har framställt en katalog, en tabell eller ett annat dylikt arbete i vilket ett stort antal uppgifter har sammanställts eller vilket är resultatet av en väsentlig investering har uteslutande rätt att framställa exemplar av arbetet och göra det tillgängligt för allmänheten.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet framställdes. Om arbetet har gjorts tillgängligt för allmänheten inom femton år från framställningen, gäller dock rätten till dess femton år har förflutit efter det år då arbetet först gjordes tillgängligt för allmänheten.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14, 16–22, 25, 26–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena samt i 42 a–42 f §§ *skall* tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 12 § första, andra och fjärde styckena, 14, 16–22, 25, 26–26 b och 26 e §§, 26 g § femte och sjätte styckena, 27 §, 29 § *första stycket* samt i 42 a–42 f §§ *ska* tillämpas på arbeten som avses i denna paragraf. Är ett sådant arbete eller en del av det föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Avtalsvillkor som utvidgar framställarens rätt enligt första stycket till ett offentliggjort arbete är ogiltiga.

49 a §²²

Den som har framställt en fotografisk bild har uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och göra den tillgänglig för allmänheten. Rätten gäller oavsett om bilden används i ursprungligt eller ändrat skick och oavsett vilken teknik som utnyttjas.

Med fotografisk bild avses även en bild som har framställts genom ett förfarande som är jämförligt med fotografi.

Rätten enligt första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då bilden framställdes.

²¹ Senaste lydelse 2005:359.

²² Senaste lydelse 2007:521.

Bestämmelserna i 2 § andra- fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–20 a och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–28, 31–38, 41, 42, 42 a–42 f och 50–52 §§ *skall* tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

Bestämmelserna i 2 § andra- fjärde styckena, 3, 7–9, 11 och 11 a §§, 12 § första och fjärde styckena, 16–21 och 23 §§, 24 § första stycket, 25–26 b, 26 e, 26 k–33, 35, 40–42 f och 50–52 §§ *ska* tillämpas på bilder som avses i denna paragraf. Är en sådan bild föremål för upphovsrätt, får denna rätt också göras gällande.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2011.
  2. De nya bestämmelserna ska tillämpas även på verk och prestationer som har kommit till före ikraftträdandet.
  3. Äldre bestämmelser ska fortfarande tillämpas i fråga om åtgärder som har vidtagits eller rättigheter som har förvärvats före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas när det uppkommer en tvist om ingåendet av ett avtal som utgör en förutsättning för en avtalslicens enligt 42 b–42 d §§ eller, såvitt gäller vidareändning genom kabel, 42 f § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Lagen tillämpas även vid motsvarande tvister som kan uppkomma dels till följd av hänvisningarna till 42 b–42 d och 42 f §§ i 45, 46, 49 och 49 a §§ lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, dels när avtal om exemplarframställning *skall* ingås med svenska radio- eller televisionsföretag eller avtal om vidareändning genom kabel *skall* ingås med radio- eller televisionsföretag som verkställer utsändningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag tillämpas när det uppkommer en tvist om ingåendet av ett avtal som utgör en förutsättning för en avtalslicens enligt 42 b–42 e §§ eller, såvitt gäller vidareändning genom kabel, 42 f § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Lagen tillämpas även vid motsvarande tvister som kan uppkomma dels till följd av hänvisningarna till 42 b–42 f §§ i 45, 46, 49 och 49 a §§ lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, dels när avtal om exemplarframställning *ska* ingås med svenska radio- eller televisionsföretag eller avtal om vidareändning genom kabel *ska* ingås med radio- eller televisionsföretag som verkställer utsändningar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2011.

¹ Senaste lydelse 2005:361.

Förteckning över remissinstanser (SOU 2010:24)

Efter remiss har yttranden över betänkandet lämnats av Svea Hovrätt, Stockholms tingsrätt, Marknadsdomstolen, Justitiekanslern, Domstolsverket, Kommerskollegium, Försvarets materielverk, Arbetsgivarverket, Kungl. biblioteket, Post- och Telestyrelsen, Konkurrensverket, Patent- och registreringsverket, Tillväxtverket, Konsumentverket, Statens Kulturråd, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Stockholms Universitet, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Linköpings Universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Administration av Litterära rättigheter i Sverige (ALIS), AstraZeneca, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, Bildleverantörernas förening, BildUpphovsrätt i Sverige, C More Entertainment, DIK, Federationen Svenska Musiker, Filmproducenternas Rättighetsförening, Föreningen Bonus Presskopia, Föreningen Copyswede, Föreningen Filmoch TV-producenterna, Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik, Föreningen Svenska Läromedel, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Svenska Tonsättare, Föreningen Svensk Form, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Föreningen Svensk Programvaruindustri, Företagarförbundet, Företagarna, Internationella Handelskammaren i Sverige, International Federation of the Phonographic Industry (Ifpi, svenska gruppen), IT & Telekomföretagen, Kommunala museers samarbetsråd, Konstnärernas Intresseförening DUR, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Konstnärsförbundet Alliansen, Konstnärernas Riksorganisation, Konstnärsnämnden, Landsorganisationen i Sverige (LO), Läns museernas samarbetsråd, Läromedelsförfattarna i Sverige AB, Medieföretagen, Motion Pictures Association, Näringslivets Regelnämnd, Producers of Interactive Media in Sweden, Regelrådet, Riksförbundet Sveriges Museer, Stiftelsen Svenska Filminstitutet, Stockholms Handelskammare, Svenska Antipiratbyrå, Svenska Arkivsamfundet, Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI), Svenska Fotografers Förbund, Svenska Föreningen för Industriellt Rättsskydd, Svenska Förläggareföreningen, Svenska Industrins IP-förening, Svenska Journalistförbundet, Svenska Konstnärsförbundet, Svenska Linuxföreningen, Svenska Musikförläggarföreningen, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), Svensk Biblioteks förening, Svensk Handel, Svensk Scenkonst, Svenskt Näringsliv, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Sveriges Auktionsföretagsförening, Sveriges Dramatikerförbund, Sveriges Filmuthyrareförening upa, Sveriges Författarförbund, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges Kommunikationsbyråer, Sveriges Läromedelsförfattares Förbund, Sveriges Oberoende Musikproducenter, Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB, Sveriges Tidsskrifter, Sveriges Universitetslärarförbund, Sveriges Universitets- och Högskoleförbund, Sveriges Utbildningsradio AB, Sveriges Videodistributörers förening, Teaterförbundet, Tevefolket, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), TeliaSonera AB och TV4 AB.

Uppsala Universitetsbibliotek, Bibliotekstjänst, Bredbandsbolaget, Business Software Alliance, Centralmuseernas samarbetsråd, Com Hem AB, Friskolornas riksförbund, Föreningen för en fri informationsinfrastruktur, Kanal 5, Modern Times Group MTG AB, Music Managers Forum Sweden, Nordisk Copyright Bureau, Oberoende Filmares Förbund, Spotify AB, Stiftelsen Internet Infrastruktur, Swedish Animation and Visual Art, Svenska Föreningen för Upphovsrätt, Svenska Föreningen mot Piratkopiering, Svenska IT-företagens organisation, Svenska Regissörsföreningen, Svensk Bildbyråförening, Sveriges Arkitekter, Sveriges Biografägareförbund, Sveriges Branschförening för Multimedia Dator och TV-spel, Sveriges Konsumenter, Sveriges Regissörer, Telenor, We Rebuild.EU och World Internet Institute Landsorganisationen i Sverige, Sveriges Akademikers Centralorganisation och Sveriges Universitets- och Högskoleförbund har beretts tillfälle att avge yttrande men har avstått från att yttra sig.

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2011/77/EU

av den 27 september 2011

om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artiklarna 53.1, 62 och 114,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommit-
téns yttrande ⁽¹⁾,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) Enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/116/EG ⁽³⁾ är skyddstiden för utövande konstnärer och fonogramframställare 50 år.
- (2) För utövande konstnärer inleds skyddstiden vid framförandet eller, i fråga om upptagningar av ett framförande som lagligen ges ut eller lagligen offentliggörs inom 50 år efter framförandet, vid en första sådan utgivning eller ett första sådant offentliggörande, beroende på vilket som infaller först.
- (3) För fonogramframställare inleds skyddstiden när upptagningen görs på ett fonogram eller när fonogrammet lagligen givits ut inom 50 år efter upptagningen, eller, om det inte givits ut på detta sätt, när det lagligen offentliggjorts inom 50 år efter upptagningen.
- (4) Den socialt erkända betydelsen av utövande konstnärers kreativa bidrag bör speglas i en skyddsnivå som motsvarar deras kreativa och konstnärliga bidrag.

(5) Utövande konstnärer är i regel unga när de inleder sin karriär och den gällande skyddstiden på 50 år som är tillämplig på upptagningar av framföranden är ofta för kort för att skydda deras framföranden under hela deras livstid. En del utövande konstnärer drabbas därför av ett inkomstbortfall under slutet av sin livstid. Dessutom saknar utövande konstnärer ofta möjlighet att återropa sina rättigheter för att förhindra eller begränsa en tvivelaktig användning av deras framföranden som kan ske medan de ännu lever.

(6) Intäkter från ensamrätterna till mångfaldigande och tillgängliggörande, enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället ⁽⁴⁾, samt skälig ersättning för mångfaldigande för privat bruk i den mening som avses i det direktivet och intäkterna från ensamrätterna till spridning och uthyrning enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter ⁽⁵⁾, bör tillfalla utövande konstnärer åtminstone under deras livstid.

(7) Skyddstiden för upptagningar av framföranden och för fonogram bör därför förlängas till 70 år efter den relevanta händelsen.

(8) Rättigheterna till upptagningen av framförandet bör återgå till den utövande konstnären om en fonogramframställare inte saluför tillräckligt antal exemplar i den mening som avses i Internationella konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag, av ett fonogram som utan en förlängning inte längre skulle skyddas av upphovsrätt, eller inte gör ett sådant fonogram tillgängligt för allmänheten. Det

⁽¹⁾ EUT C 182, 4.8.2009, s. 36.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 23 april 2009 (EUT C 184 E, 8.7.2010, s. 331) och rådets beslut av den 12 september 2011.

⁽³⁾ EUT L 372, 27.12.2006, s. 12.

⁽⁴⁾ EGT L 167, 22.6.2001, s. 10.

⁽⁵⁾ EUT L 376, 27.12.2006, s. 28.

alternativet bör vara tillgängligt sedan fonogramframställaren har haft en rimlig tid på sig att utföra båda dessa former av utnyttjande. Därför bör fonogramframställarens rättigheter till fonogrammet upphöra, för att undvika en situation där dessa rättigheter skulle existera parallellt med den utövande konstnärens rättigheter till upptagningen av framförandet medan de senare rättigheterna inte längre överläts eller upplåts till fonogramframställaren.

- (9) När utövande konstnärer ingår ett avtalsförhållande med en fonogramframställare måste de i regel överlåta eller upplåta sina ensamrätter till mångfaldigande, spridning, uthyrning och tillgängliggörande av upptagningarna till fonogramframställaren. I utbyte får en del av de utövande konstnärerna ett förskott på royalties och börjar få betalningar först sedan fonogramframställaren har tjänat in förskottet och gjort eventuella avtalsenliga avdrag. Andra utövande konstnärer överlåter eller upplåter sina ensamrätter mot en engångsbetalning (icke-återkommande betalning). Detta gäller särskilt utövande konstnärer som medverkar i bakgrunden och som inte omnämns i listan över medverkande ("icke-etablerade artister") men ibland även för utövande konstnärer som omnämns i listan över medverkande ("etablerade artister").
- (10) En rad kompletterande åtgärder bör införas för att säkerställa att utövande konstnärer som har överlåtit eller upplåtit sina ensamrätter till fonogramframställare verkligen får nytta av förlängningen.
- (11) En första kompletterande åtgärd bör vara åläggandet av en skyldighet för fonogramframställarna att minst en gång om året avdela ett belopp som motsvarar 20 % av intäkten från ensamrätterna till spridning, mångfaldigande och tillgängliggörande av fonogram. Med *intäkt* avses fonogramframställarens intäkt före avdrag för kostnader.
- (12) Betalningen av dessa belopp ska reserveras uteslutande för utövande konstnärer vars framföranden är upptagna på fonogram och som har överlåtit eller upplåtit sina rättigheter till fonogramframställare mot en engångsbetalning. Belopp som har avdelats på detta sätt ska minst en gång om året fördelas individuellt till icke-etablerade utövande konstnärer. En sådan fördelning bör anförtros rättighetsförvaltande organisationer och det är tillåtet att tillämpa nationella regler för intäkter som inte är fördelningsbara. För att undvika införandet av en oproportionerlig börda vid insamlingen och förvaltningen av dessa intäkter bör medlemsstaterna kunna införa regler om i vilken utsträckning mikroföretag omfattas av

skyldigheten att bidra, när sådana betalningar skulle framstå som oskäliga i förhållande till kostnaderna för att samla in och förvalta dessa intäkter.

- (13) Enligt artikel 5 i direktiv 2006/115/EG har dock utövande konstnärer redan en oeftergivlig rätt till skälig ersättning för uthyrning av bland annat fonogram. Av avtalspraxis följer även att utövande konstnärer i regel varken överlåter eller upplåter sina rättigheter enligt artikel 8.2 i direktiv 2006/115/EG att kräva en enda skälig ersättning för utsändning och återgivning för allmänheten till fonogramframställarna och enligt artikel 5.2 b i direktiv 2001/29/EG att kräva skälig ersättning för mångfaldigande för privat bruk. Därför bör man vid beräkningen av det totalbelopp som en fonogramframställare bör avdela för betalning av tillägsersättningen inte ta med sådana intäkter som fonogramframställaren har haft från uthyrning av fonogram från den enda skäliga ersättningen för utsändning och annan återgivning för allmänheten eller från den skäliga ersättning som erhållits för privat kopiering.
- (14) En andra kompletterande åtgärd utformad att återskapa balans i avtal genom vilka utövande konstnärer på royaltybasis överlåter sina ensamrätter till en fonogramframställare bör vara en "nollställning" för de utövande konstnärer som har överlåtit sina ovannämnda ensamrätter till fonogramframställare i utbyte mot royalty eller ersättning. För att utövande konstnärer fullt ut ska kunna dra nytta av den förlängda skyddstiden bör medlemsstaterna se till att en royalty- eller ersättningsnivå utan avdrag för förskottsbetalningar eller avtalsenliga avdrag betalas till den utövande konstnären enligt avtal mellan utövande konstnärer och fonogramframställare under förlängningstiden.
- (15) Av rättssäkerhetsskäl bör det, i avsaknad av tydliga uppgifter om motsatsen i avtalet, föreskrivas att en avtalsbaserad överlåtelse eller upplåtelse av rättigheter till upptagningen av ett framförande, som avtalats före det datum då medlemsstaterna senast ska anta åtgärder för att genomföra detta direktiv, ska fortsätta att gälla under den förlängda skyddstiden.
- (16) Medlemsstaterna bör kunna föreskriva att vissa villkor i de avtal som avser återkommande betalningar kan omförhandlas till förmån för utövande konstnärer. Medlemsstaterna bör ha inrättat förfaranden som kan användas vid den eventualitet att omförhandlingarna misslyckas.
- (17) Detta direktiv bör inte påverka nationella regler och avtal som är förenliga med dess bestämmelser, såsom kollektivavtal som ingåtts i medlemsstaterna mellan organisationer som företräder utövande konstnärer och framställarorganisationer.

- (18) I en del medlemsstater används en gemensam skyddstid för musikverk med text, som beräknas från dödsdagen för den sist överlevande upphovsmannen, medan separata skyddstider gäller för musik och text i andra medlemsstater. Musikverk med text är till övervägande del gemensamt skrivna verk. Exempelvis är en opera ofta ett verk av en librettoförfattare och en kompositör. Inom genrer som jazz, rock och pop utgörs den skapande processen dessutom ofta av ett samarbete.
- (19) Följaktligen är harmoniseringen av skyddstiden för musikverk med text, vars text och musik skapats i syfte att användas tillsammans, ofullständig, något som ger upphov till hinder för den fria rörligheten för varor och tjänster, exempelvis när det gäller kollektiv rättighetsförvaltning över nationsgränserna. För att se till att sådana hinder avskaffas bör samma harmoniserade skyddstid tillämpas i samtliga medlemsstater för alla sådana verk som omfattas av ett skydd det datum då medlemsstaterna är skyldiga att införliva detta direktiv i sin nationella lagstiftning.
- (20) Direktiv 2006/116/EG bör därför ändras i enlighet med detta.
- (21) Eftersom målen för de åtföljande åtgärderna inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna, då nationella åtgärder inom området antingen leder till störning av konkurrensen eller påverkar räckvidden för de ensamrätter som en fonogramframställare har enligt unionslagstiftningen, och de därför bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål.
- (22) I enlighet med punkt 34 i det interinstitutionella avtalet om bättre lagstiftning⁽¹⁾ uppmuntras medlemsstaterna att för egen del och i unionens intresse upprätta egna tabeller som så långt det är möjligt visar överensstämmelsen mellan detta direktiv och införlivandeåtgärderna, samt att offentliggöra dessa tabeller.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Ändringar av direktiv 2006/116/EG

Direktiv 2006/116/EG ska ändras på följande sätt:

1. I artikel 1 ska följande punkt läggas till:

”7. Skyddstiden för ett musikverk med text ska upphöra 70 år efter dödsdagen för den sist avlidne av följande personer, oberoende av om dessa personer betecknas som

medförfattare eller inte: textförfattaren och kompositören, förutsatt att båda bidragen skapades specifikt för motsvarande musikaliska komposition med text.”

2. Artikel 3 ska ändras på följande sätt:

- a) Punkt 1 andra meningen ska ersättas med följande:

”Dock gäller att

— om en upptagning av framförandet i annan form än på ett fonogram lagligen ges ut eller lagligen offentliggörs under denna tid, ska rättigheterna upphöra 50 år från dagen för en första sådan utgivning eller ett första sådant offentliggörande, beroende på vilket som infaller först,

— om en upptagning av framförandet på ett fonogram lagligen ges ut eller lagligen offentliggörs inom denna tid, ska rättigheterna upphöra 70 år från dagen för en första sådan utgivning eller ett första sådant offentliggörande, beroende på vilket som infaller först.”

- b) I punkt 2 andra och tredje meningen ska siffran ”50” ersättas med siffran ”70”.

- c) Följande punkter ska införas:

”2a. Om fonogramframställaren, 50 år efter det att fonogrammet lagligen getts ut, eller, om någon sådan utgivning inte ägt rum, 50 år efter det att det lagligen offentliggjordes, inte saluför fonogrammet i tillräckligt antal exemplar eller gör det tillgängligt för allmänheten, på trådbunden eller trådlös väg, på sådant sätt att allmänheten kan ta del av det från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer, får den utövande konstnären säga upp det avtal genom vilket den utövande konstnären överlätit eller upplåtit sina rättigheter avseende upptagningen av sitt framförande till en fonogramframställare (nedan kallat *överlåtelse- eller upplåtelseavtal*). Rätten att säga upp överlåtelse- eller upplåtelseavtalet kan utövas om framställaren inom ett år efter det att den utövande konstnären meddelat sin avsikt att säga upp överlåtelse- eller upplåtelseavtalet i enlighet med den förra meningen inte utför båda formerna av utnyttjande som avses i den meningen. Den utövande konstnären kan inte fransäga sig denna uppsägningsrätt. Om ett fonogram innehåller en upptagning av flera utövande konstnärers gemensamma framförande, får överlåtelse- eller upplåtelseavtalen sägas upp i enlighet med tillämplig nationell lagstiftning. Om överlåtelse- eller upplåtelseavtalet sägs upp i enlighet med denna punkt, ska fonogramframställarens rättigheter till fonogrammet upphöra.

⁽¹⁾ EUT C 321, 31.12.2003, s. 1.

2b. När ett överlåtelse- eller upplåtelseavtal ger den utövande konstnären rätt att kräva en engångsersättning ska den utövande konstnären ha rätt till en årlig tilläggsersättning från fonogramframställaren för varje helt år som följer direkt på det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen gavs ut, eller om någon sådan utgivning inte ägt rum, det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen offentliggjordes. Den utövande konstnären kan inte fransäga sig rätten att få en sådan årlig tilläggsersättning.

2c. Det totalbelopp som en fonogramframställare ska avsätta för betalning av den årliga tilläggsersättning som avses i punkt 2b ska motsvara 20 % av de intäkter som fonogramframställaren har erhållit från mångfaldigande, spridning och tillgängliggörande av fonogrammet i fråga under det år som föregått utbetalningen av den nämnda ersättningen och som följer direkt på det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen gavs ut, eller om någon sådan utgivning inte ägt rum, det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen offentliggjordes.

Medlemsstaterna ska se till att fonogramframställarna är skyldiga att på begäran ge utövande konstnärer som har rätt till den årliga tilläggsersättning som avses i punkt 2b all information som kan behövas för att betalningen av ersättningen ska kunna säkerställas.

2d. Medlemsstaterna ska se till att rätten att uppbära den årliga tilläggsersättning som avses i punkt 2b förvaltas av rättighetsförvaltande organisationer.

2e. Om en utövande konstnär har rätt till en regelbundet återkommande betalning, får inga förskottsbetalningar eller avtalsenliga avdrag avräknas från betalningarna till den utövande konstnären det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen gavs ut, eller om någon sådan utgivning inte ägt rum, det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen offentliggjordes.”

3. I artikel 10 ska följande punkter läggas till:

”5. Artikel 3.1–3.2e i dess gällande lydelse den 31 oktober 2011 ska gälla för upptagningar av framföranden och fonogram för vilka den utövande konstnären och fonogramframställaren fortfarande omfattas av skydd, med stöd av dessa bestämmelser i deras gällande lydelse den 30 oktober 2011, den 1 november 2013 och för upptagningar av framföranden och fonogram som kommer till stånd efter det datumet.

6. Artikel 1.7 ska gälla för musikaliska kompositioner med text för vilka åtminstone den musikaliska kompositionen eller texten åtnjuter skydd i minst en medlemsstat den

1 november 2013 och för musikaliska kompositioner med text som skapas efter det datumet.

Första stycket i denna punkt ska inte påverka några former av utnyttjande som skett före den 1 november 2013. Medlemsstaterna ska anta de bestämmelser som behövs för att skydda i synnerhet tredje parts förvärvade rättigheter.”

4. Följande artikel ska införas:

”Artikel 10a

Övergångsåtgärder

1. I avsaknad av tydliga uppgifter om motsatsen i avtal ska ett överlåtelse- eller upplåtelseavtal som har slutits före den 1 november 2013 anses ha fortsatt verkan efter den tidpunkt då den utövande konstnären på grundval av artikel 3.1 i dess gällande lydelse den 30 oktober 2011 inte längre skulle åtnjuta skydd.

2. Medlemsstaterna får föreskriva att överlåtelse- eller upplåtelseavtal som fastställer att en utövande konstnär har rätt till en regelbundet återkommande betalning och som ingåtts före den 1 november 2013 kan ändras efter det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen gavs ut, eller om någon sådan utgivning inte ägt rum, det femtionde året efter det att fonogrammet lagligen offentliggjordes.”

Artikel 2

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 1 november 2013. De ska genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa åtgärder ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 3

Rapportering

1. Senast den 1 november 2016 ska kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet, rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om genomförandet av detta direktiv, mot bakgrund av utvecklingen av den digitala marknaden, vid behov åtföljt av ett förslag om ytterligare ändring av direktiv 2006/116/EG.

2. Senast den 1 januari 2012 ska kommissionen lägga fram en rapport för Europaparlamentet, rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén med en bedömning av det eventuella behovet av att förlänga skyddstiden för utövande konstnärers och framställares rättigheter i den audiovisuella sektorn. Om det är lämpligt ska kommissionen lägga fram ett förslag om ytterligare ändring av direktiv 2006/116/EG.

Artikel 4

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 5

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Strasbourg den 27 september 2011.

På Europaparlamentets vägnar

J. BUZEK
Ordförande

På rådets vägnar

M. DOWGIELEWICZ
Ordförande

Sammanfattning av departementspromemorian Förlängd skyddstid för musik (Ds 2012:44)

Bilaga 5

Promemorian innehåller förslag som syftar till att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktivet 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter.

I promemorian föreslås att skyddstiden för utövande konstnärers rätt till ljudupptagningar av sina framföranden i vissa fall förlängs från 50 till 70 år. Motsvarande förlängning av skyddstiden föreslås för framställares rätt till ljudupptagningar.

Det föreslås också nya bestämmelser som syftar till att skyddstidsförlängningen kommer de utövande konstnärerna till del även om de har överlåtit sin rätt till framställaren. Utövande konstnärer som har överlåtit sin rätt till en ljudupptagning av ett framförande till framställaren mot en engångsersättning föreslås få rätt till en tilläggsersättning för ljudupptagningar som är äldre än 50 år. Utövande konstnärer som har överlåtit motsvarande rätt mot s.k. royaltyersättning ska ha rätt till ersättning utan avräkning för förskott eller andra avtalsenliga avdrag när ljudupptagningen är äldre än 50 år. Vidare ska utövande konstnärer som har överlåtit sin rätt till ljudupptagningar till en framställare kunna häva avtalet om framställaren inte utnyttjar upptagningen.

Slutligen föreslås att skyddstiden för musikaliska verk med text där musik och text skapats särskilt för att användas tillsammans ska gälla till och med det sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och textförfattaren.

Lagändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 november 2013

Lagförslaget i promemorian Förlängd skyddstid för musik (Ds 2012:44)

Förslag till lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att 43, 45 och 46 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas fyra nya paragrafer, 45 a–45 d §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Upphovsrätt till ett verk gäller *intill* utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled eller, i fråga om verk som avses i 6 §, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår. *Upphovsrätt till ett filmverk gäller i stället intill utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren och kompositören av musik som har skapats speciellt för verket.*

Föreslagen lydelse

43 §²

Upphovsrätt till ett verk gäller *till* utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled eller, i fråga om verk som avses i 6 §, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår.

I stället för vad som anges i första stycket gäller upphovsrätt till

1. ett filmverk, till utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren och kompositören av musik som skapats speciellt för verket, och

2. ett musikaliskt verk med text, till utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av kompositören och

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/77/EU av den 27 september 2011 om ändring av direktiv 2006/116/EG om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EUT L 265, 11.10.2011, s. 1, CELEX 32011L0077).

² Senaste lydelse 1995:1273.

*textförfattaren, om musik och text
skapats speciellt för verket.*

45 §³

En utövande konstnär har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sitt framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk eller ett uttryck av folklöre genom att

1. ta upp framförandet på en grammofonskiva, en film eller en annan anordning, genom vilken det kan återges,
2. framställa exemplar av en upptagning av framförandet, och
3. göra framförandet eller en upptagning av det tillgängligt för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller *intill* utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes *eller*, om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet, efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

De rättigheter som avses i första stycket 2 och 3 gäller *till* utgången av femtionde året efter det år då framförandet gjordes. Om upptagningen har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från framförandet *gäller rättigheterna i stället till utgången av det femtione, eller för ljudupptagningar sjuttionde, året* efter det år då upptagningen först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 3, 6–9, 11–12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m och 27–29 §§, 39 § första meningen samt i 41, 42, 42 a, 42 c, 42 d, 42 f och 42 g §§ ska tillämpas i fråga om framföranden som avses i denna paragraf.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med den utövande konstnärens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

45 a §

Om en utövande konstnär till en framställare av ljudupptagningar har överlåtit sin rätt till en ljudupptagning av ett framförande enligt 45 § mot en engångsersättning, har konstnären rätt till särskild ersättning av framställaren (tilläggsersättning) för varje år som följer på det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller,

³ Senaste lydelse 2011:94.

om den inte getts ut, det år då den först offentliggjordes. Om två eller flera konstnärer som har rätt till tilläggsersättning samverkat vid framförandet, tillkommer ersättningen dem gemensamt.

Tilläggsersättningen ska uppgå till tjugo procent av de intäkter som framställaren haft till följd av dennes rätt att utnyttja upptagningen. Framställarens intäkter enligt 26 k–m och 47 §§ och från uthyrning av upptagningen ska dock inte omfattas.

Ett avtalsvillkor som inskränker konstnärens rätt enligt denna paragraf är ogiltigt.

45 b §

Endast en organisation som företräder ett flertal svenska utövande konstnärer på området får kräva in tilläggsersättning enligt 45 a §. Organisationen ska kräva in ersättningen och fördela den mellan de ersättningsberättigade, efter avdrag för skälig ersättning till organisationen för dess omkostnader.

Framställaren ska på begäran av organisationen lämna det underlag som krävs för att ersättningen ska kunna beräknas.

45 c §

Om en utövande konstnär till en framställare av ljudupptagningar har överlätit sin rätt till en ljudupptagning av ett framförande enligt 45 § mot återkommande betalning, har konstnären, efter det femtionde året efter det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte getts ut, det år då den först offentliggjordes, rätt till sådan betalning utan avräkning för förskott eller något annat som enligt avtalet ska avräknas.

45 d §

Om en utövande konstnär till en

framställare av ljudupptagningar har överlåtit sin rätt till en ljudupptagning av ett framförande enligt 45 §, har konstnären rätt att häva avtalet om

1. mer än femtio år gått sedan utgången av det år då upptagningen först gavs ut eller, om den inte getts ut, det år då den först offentliggjordes,

2. framställaren inte bjuder ut upptagningen till försäljning i tillräckligt antal exemplar och överför den till allmänheten på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till den från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer, och

3. konstnären uppmanat framställaren att göra upptagningen tillgänglig för allmänheten på de sätt som anges i 2 och framställaren inte inom ett år från uppmaningen gör detta.

Om två eller flera konstnärer har samverkat vid framförandet och överlåtit sin rätt till upptagningen till framställaren, kan de endast gemensamt lämna uppmaning och hävningsförklaring.

Hävs avtalet har konstnären rätt att behålla mottagen ersättning.

Ett avtalsvillkor som inskränker konstnärens rätt enligt denna paragraf är ogiltigt.

46 §⁴

En framställare av upptagningar av ljud eller rörliga bilder har, med de inskränkningar som föreskrivs i denna lag, en uteslutande rätt att förfoga över sin upptagning genom att

1. framställa exemplar av upptagningen, och
2. göra upptagningen tillgänglig för allmänheten.

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna

De rättigheter som avses i första stycket gäller till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen gjordes. Om en ljudupptagning ges ut inom denna

⁴ Senaste lydelse 2011:94.

tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *femtionde* året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *femtionde* året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *sjuttionde* året efter det år då ljudupptagningen första gången gavs ut. Om ljudupptagningen inte ges ut under nämnda tid men offentliggörs under samma tid, gäller rättigheterna i stället till utgången av det *sjuttionde* året efter det år då ljudupptagningen först offentliggjordes. *Om ett avtal hävts enligt 45 d §, ska dock rättigheterna till ljudupptagningen upphöra att gälla.* Om en upptagning av rörliga bilder har getts ut eller offentliggjorts inom femtio år från upptagningen, gäller rättigheterna enligt första stycket till dess femtio år har förflutit efter det år då upptagningen av rörliga bilder först gavs ut eller offentliggjordes.

Bestämmelserna i 2 § andra–fjärde styckena, 6–9 §§, 11 § andra stycket, 11 a, 12, 16, 17, 21, 22, 25–26 b, 26 e, 26 k–26 m, 42 a, 42 c, 42 d och 42 g §§ ska tillämpas i fråga om upptagningar som avses i denna paragraf. Dessutom ska 42 f § tillämpas i fråga om andra upptagningar än sådana som avses i 47 §.

När ett exemplar av en upptagning enligt denna paragraf med framställarens samtycke har överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet får exemplaret spridas vidare.

Fjärde stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av en upptagning genom uthyrning eller andra jämförliga rättshandlingar, eller
2. exemplar av en film eller annan anordning på vilken rörliga bilder tagits upp genom utlåning.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 november 2013.

2. Den nya bestämmelsen i 43 § andra stycket 2 tillämpas inte om skyddstiden för både musik och text har löpt ut vid lagens ikraftträdande.

3. De nya bestämmelserna i 45 och 46 §§ tillämpas inte om skyddstiden har löpt ut vid lagens ikraftträdande.

4. Bestämmelserna i 45 a–d §§ tillämpas också på avtal om överlåtelse som har ingåtts före ikraftträdandet. Sådana avtal ska även anses fortsatt giltiga efter det att skyddstiden för den utövande konstnärens rätt enligt äldre bestämmelser löpt ut, om inget annat uttryckligen har avtalats.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Kommerskollegium, Statens skolverk, Konkurrensverket, Konsumentverket, Statens kulturråd, Statens musikverk, Stockholms universitet, Administration av Litterära Rättigheter i Sverige, Föreningen Copyswede, Föreningen Svenska Tonsättare, Företagarna, International Federation of the Phonographic Industry, Svenska gruppen, IT & Telekomföretagen, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, Medieföretagen, Regelrådet, Stockholms handelskammare, Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation (SAMI), Svenska Föreningen för Immaterialrätt, Svenska Förläggareföreningen, Svenska Musikerförbundet, Svenska Musikförläggarföreningen, Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), Svensk Biblioteks förening, Svensk Handel, Sveriges Advokatsamfund, Sveriges Dramatikerförbund, Sveriges Författarförbund, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges Oberoende Musikproducenter (SOM), Sveriges Radio AB, Sveriges Television AB, Sveriges Utbildningsradio AB, Sveriges Yrkesmusikerförbund samt Teaterförbundets Rättighets- och Medieaktiebolag.

Kungl. biblioteket, CDON Group AB, Com Hem AB, Film- och TV-producenterna i Sverige, Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik, Internationella handelskammaren i Sverige, Modern Times Group, Musik Sverige, Nordisk Copyright Bureau, Näringslivets Regelnämnd, Oberoende Filmars Förbund, Producers of Interactive Media in Sweden, SBS Media Group Sweden, Spotify AB, Svenskt Näringsliv, Sveriges Konsumenter, TeliaSonera och TV4 AB har beretts tillfälle att avge yttrande men har avstått från att yttra sig.